

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Kent, Çevre ve Yerel Yönetimler Programı

MEKÂNSAL KİMLİĞİNİN KORUNMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ: MUSTAFAPAŞA ÖRNEĞİ

Nimet HACISÜLEYMANOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2022

MEKÂNSAL KİMLİĞİNİN KORUNMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ:
MUSTAFAPAPAŞA ÖRNEĞİ

Nimet HACISÜLEYMANOĞLU

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Kent, Çevre ve Yerel Yönetimler Programı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2022

ÖZET

HACISÜLEYMANOĞLU, Nimet. *Mekânsal Kimliğinin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Mustafapaşa Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2022.

Yerleşimler kuruluşlarından günümüze kadar sosyal, kültürel, ekonomik ve doğal faktörler çerçevesinde, farklı değişim ve dönüşümler geçirmişler ve bu evrim sonucunda, çevre ilişkisinin gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Özgün kimliği korunmuş yerleşim alanlarında, aidiyet duygusu gelişmekte, sosyal bir birlik oluşmakta mekânın kendine özgü bir kimliği oluşmuştur. Bu bağlamda, mekânsal kimlik çok bileşenli bir kavram olarak tanımlanabilmektedir. Günümüzde, yerleşim alanlarının özgün niteliklerinin korunması ve bu yönde doğru kararların alınması, bölgesel kalkınma, yerel kimliğin güçlenmesi, sosyo-kültürel değerlerin korunması ve insan- ve güçlü sosyal ilişkiler şekillenmektedir. Aynı zamanda, kalkınma ve turistik faaliyetler açısından, ulusal, bölgesel ve bireysel düzeyde ekonomik gelişmeler sağlanmaktadır. Son yıllarda, küreselleşme çağında, yerleşim alanları pek çok sosyo-kültürel, ekonomik, teknolojik ve politik faktörlerin etkileşimi sonucunda değişmektedirler ve bu değişiklikler Mekânsal kimliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu çalışma, mekânsal kimliğin bütüncül bir yaklaşım ile ele alınıp incelenmesini hedeflemektedir. Bu amaçla, doğal ve kültürel olarak zengin bir niteliğe sahip, Nevşehir ili, Ürgüp ilçesine bağlı, tarihi bir kasaba olan Mustafapaşa kasabasının kimliği analiz edilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında, kasabanın genel özellikleri, kalkınma projeleri ve koruma planları değerlendirilmiş, sonraki aşamada ise, kasabadaki yerel halk, turist ve öğrenciler ile anket çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda, mekânsal kimliğin korunmasında, yerel yönetimlerin görevleri ve yetkileri ele alınmış, kasabanın kimliğinin korunmasında ve sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik olarak canlandırılmasında katılımcı bir sürecin gerekliliği vurgulanmıştır. Sonuç olarak, özgün niteliklere sahip olan kasabanın kimliğinin güçlendirilmesi yönünde strateji ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Mekânsal Kimlik, Koruma, Yerel Yönetimler, Mustafapaşa

ABSTRACT

HACISÜLEYMANOĞLU, Nimet. *The Role of Local Governments in the Preservation of Spatial Identity: Mustafapaşa Case*, Master's Thesis, Nevşehir, 2022.

The settlements have undergone different changes and transformations within the framework of social, cultural, economic, and natural factors from their establishment to the present, and as a result of this evolution, a unique identity of the place has been formed. In this context, spatial identity can be defined as a multi-component concept. Today, preserving the unique characteristics of the settlements and making the right decisions in this direction are of great importance in terms of regional development, strengthening of local identity, protection of socio-cultural values , and development of the human-environment relationships. A sense of belonging develops, social unity is formed and strong social relations are formed in settlements whose unique identity is preserved. At the same time, economic developments are provided at the national, regional, and individual levels in terms of development and touristic activities. In recent years, in the era of globalization, settlements have been changing as a result of the interaction of many socio-cultural, economic, technological, and political factors, and these changes negatively affect spatial identity. This study aims to examine and analyze spatial identity with a holistic approach. For this purpose, the identity of Mustafapaşa town, which is a historical town in Nevşehir province, Ürgüp district, which has a rich natural and cultural quality, has been analyzed. In the first stage of the study, the general characteristics of the town, development projects, and conservation plans were evaluated, and in the next stage, a survey was conducted with the local people, tourists, and students in the town. In this context, the duties and powers of local governments in preserving spatial identity were discussed, and the necessity of a participatory process in preserving the identity of the town and revitalizing it socio-culturally and socio-economically was emphasized. As a result, strategies and

suggestions have been developed to strengthen the identity of the town, which has unique characteristics.

Key Words

Spatial Identity, Preservation, Local Administrations, Mustafapaşa

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.1. Mekânsal Kimliğin Önemi.....	5
1.2. Mekânsal Kimliğin Boyutları	6
1.2.1. Doğal Boyut.....	8
1.2.2.Yapay Boyut.....	9
1.2.3. Toplumsal Boyut.....	10
İKİNCİ BÖLÜM	11
2. DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRAS	11
2.1. Doğal ve Kültürel Mirasın Korunmasına Dair Uluslararası	
Sözleşmeler	12
2.2. Türkiye’de Koruma Mevzuatı.....	14
2.2.1. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu.....	15
2.2.2. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası.....	17
2.2.2.1. Kültürel varlık.....	17
2.2.2.2. Doğal varlık	19
2.2.3. Alan Yönetimi	20
2.2.4. KUDEB.....	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	23
3. YEREL YÖNETİMLER	23
3.1. Türkiye’de Yerel Yönetim Tarihçesi.....	23

3.2. Yerel Yönetim Birimleri.....	30
3.2.1. İl Özel Yönetimi.....	31
3.2.2. Belediye	34
3.2.3. Köy Yerel Yönetimin Organları.....	37
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	38
4. MUSTAFAPAŞA’NIN MEKÂNSAL KİMLİĞİ.....	38
4.1. Tarihçesi	38
4.2. İdari Yapısı	43
4.3. Toplumsal Boyut	44
4.3.1. Nüfus.....	44
4.3.2. Sosyo – Ekonomik yapı.....	45
4.3.3. Sosyo- Kültürel Yapı	45
4.4. Doğal Boyut	47
4.4.1. Beyderesi Vadisi	49
4.4.2. Gibos Vadisi ve Saklı Vadi	50
4.4.3. Gorgoli Vadisi.....	51
4.4.4. Manastırlar Vadisi	52
4.5. Yapay Boyut.....	53
4.6. Mustafapaşa Koruma Amaçlı İmar Planı	79
4.7. Türkiye ve Yunanistan Arasındaki ‘Ortak Miras’ Projesi	81
4.8. Mustafapapa Tabelalandırma ve Tanıtım Projesi.....	82
4.9. Mustafapaşa En İyi Turizm Köyü	82
4.10. Mustafapaşa ve Kapadokya Alan Başkanlığı.....	84
4.11. Anket Çalışması.....	87
SONUÇ	91
EKLER.....	95
KAYNAKÇA	102
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	106
EK 2. ETİK KURUL İZİN FORMU.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Mekansal kimliğin boyutları.....	7
Şekil 2. Türkiye'deki yönetim sistemi	30
Şekil 3. Kapadokya bölgesine yerleşen devletler	39
Şekil 4. Mustafapaşa'nın coğrafi konumu	40
Şekil 5. Mustafapaşa'nın dokusu.....	41
Şekil 6. Mustafapaşa nüfus grafiği.....	44
Şekil 7. Mustafapaşa'nın kültürel peyzaj haritası.....	49
Şekil 8. Beyderesi vadisi	50
Şekil 9. Gibos ve Saklı vadi	51
Şekil 10. Gorgoli vadisi.....	52
Şekil 11. Manastır vadisi	53
Şekil 12. Erkek Okulu (Balta, 2005).....	77
Şekil 13. Kız Okulu (Balta, 2005).....	78
Şekil 14. Mustafapaşa Koruma Amaçlı İmar Planı	80
Şekil 15. Katılımcıların özellikleri	87
Şekil 16. Ulaşım ve aktivite olanağı	88
Şekil 17. Katılımcıların beklentileri.....	89
Şekil 18. Kasabanın işlevselliğinin artması yönünde talepler	90

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. İl genel meclisinin yetki ve görevleri	32
Tablo 2. İl encümeni yetki ve görevleri	33
Tablo 3. Valinin yetki ve görevleri	34
Tablo 4. Belediye organlarının yetki ve görevleri	36
Tablo 5. Muhtarın görev ve yetkileri	43
Tablo 6. Mustafapaşa'nın nüfusu	44
Tablo 7. Konut mimarisindeki oda elemanları	56
Tablo 8. Sultanidis Konağı- KÜN İdari Bina.....	57
Tablo 9. Cankut Bagana Binası.....	58
Tablo 10. Enstitü Binası	59
Tablo 11. Cansever Konağı.....	60
Tablo 12. Old Greek House.....	61
Tablo 13. Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi	62
Tablo 14. Sarı Konak.....	63
Tablo 15. Topakoğlu Konağı	64
Tablo 16. Otel Natura	65
Tablo 17. Gül Konakları.....	66
Tablo 18. Orhan Konağı	67
Tablo 19. Şentürk Konağı.....	68
Tablo 20. Savaş Konağı	69
Tablo 21. Hurşit Başoğlu Konağı.....	70
Tablo 22. Mehmet Şakir Paşa Medresesi.....	71
Tablo 23. Cami-i Kebir.....	72
Tablo 24. Konstantin Helena (Eleni) Kilisesi.....	73
Tablo 25. Aziz Nikolaos Manastır Kilisesi	74
Tablo 26. Aziz Basileios Kilisesi	75
Tablo 27. Maraşoğlu Köprüsü	76

Tablo 28. En iyi turizm köyü olarak Mustafapaşa	84
Tablo 29. Kapadokya Alan Başkanlığının Görev ve Yetkileri	86

KISALTMALAR

UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
KAM	: Kapadokya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
BAP	: Bilimsel Araştırma ve Topluma Katkı Projeleri

GİRİŞ

Yerleşim alanları, onları birbirinden ayırt eden nitelikler doğrultusunda farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlama, kimi zaman dönemsel, kültürel, işlevsel ve dinsel gibi atıflarla yapılmıştır. Yerleşimleri, diğerlerinden ayıran ve kendine özgü niteliği ile tanımlanmasını sağlayan, birçok bileşen vardır. Mekânları farklılaştıran bu özelliklerin mekânın kimliğini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bölgenin topoğrafya, jeomorfoloji, flora ve fauna gibi doğal özellikleri kentin biçimlenmesi ve özgün bir nitelik kazanmasını sağlamakta, yapılı çevreye ilişkin kimlik ise biçim ve form, konum, kullanım türü ve anlamlar ile bir bütün oluşturacak şekilde ortaya çıkmaktadır. Kimliği oluşturan ve bir mekânı diğerlerinden farklılaştıran, doğal, toplumsal ve yapılı çevre arasındaki ilişkiler ve etkileşimlerdir. Bu üç temel yapıyı birbirinden ayırmak güçtür. Çünkü yerleşimin coğrafyası, iklimi ve arazisi gibi temel doğal yapısı yaşam tarzını ve sosyal yapısını etkilerken, sosyal yapının ürettiği yapılı çevre de aynı şekilde doğal koşullardan etkilenmektedir. Mekânsal ölçekte, kimlik bir bölgeyi, bir toplumu, bir kültürü ve bir ulusu temsil etmektedir. Bu bağlamda, mekânsal kimliğin doğru analiz edilmesi ve korunması, bir toplumun kimliğin korunması demektir. Güçlü kimliğe sahip yerleşim alanları, yerel halkın özgüveni ve birliğinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca, bu kimliğin korunması, kültürel ve doğal miras niteliğinde olan kimlik bileşenlerinin sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Turistik faaliyetler kapsamında incelendiğinde ise, kendine özgü kimliğe sahip mekânlar, turistlerin ilgi odağı olduğundan, mekânın kimliğinin korunması, yerel ve ulusal ölçekte ekonomik kalkınmaya sebebiyet vermektedir. Mekânsal boyutta kimliğin korunması, sistematik ve bütüncül bir koruma anlayışı ve bu bağlamda, güçlü bir yönetsel yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır. Özellikle yerel ölçekteki kimlik korunması ve güçlendirilmesinde, yerel yönetimlere büyük sorumluluk düşmektedir.

Problem

Her bölgenin kimliği ve buna bağlı olarak, kimliği oluşturan bileşenleri farklılık göstermektedir. Mekânsal kimliğin güçlendirilmesinde, bu bileşenlerin

doğru bir şekilde tanımlanması ve bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Ancak, son yıllarda, bölgelerin yerel kimlikleri göz ardı edilmekte veya noktasal ve parçacı yaklaşımlarla, rant amaçlı, uygulamalar ön plana çıkmaktadır.

Amaç

Özgün kimliğe sahip mekanlarda, aidiyet duygusu ve sosyal birlik geliştirmek ve güçlü sosyal ilişkiler oluşmaktadır. Ayrıca, kültürel ve doğal miras niteliğinde olan kimlik bileşenlerin sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere aktarılması saklanılmaktadır. Kalkınma ve turistik faaliyetleri açısından ise, ulusal, bölgesel ve bireysel düzeyde ekonomik gelişmeler yaşanmaktadır. Bu çalışmada, mekânsal kimliğin korunmasında, kimlik bileşenlerinin doğru bir şekilde tanımlanması ve bu bileşenler arasındaki etkileşimlerin değerlendirilmesi sonucunda, yönetsel boyutta bütüncül bir koruma yaklaşımı önerilmiştir.

Hipotez

Yerleşim alanlarının özgün niteliklerinin sürdürülebilir bir şekilde korunması ve bu yönde doğru kararların alınmasında, kimlik bileşenlerine yönelik, bütüncül ve kapsamlı bir bakış açısı gerekmektedir. Çalışmanın alt hipotezlerini aşağıdaki gibidir:

- Mekânsal kimliğin güçlendirilmesinde, yerel halkın ve bölgede yaşayan insanların görüşleri ve istekleri büyük önem taşımaktadır.
- Mekânsal kimlik, geçmişe bağlı bir kavramdır ve tarihinden kopuk bir şekilde korunup güçlenemez.
- Mekânsal kimliğin güçlendirilmesinde, yerel yönetimler önemli ölçüde etkileri bulunmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Literatür taraması sonucunda, son yıllarda küreselleşmeye karşı yerelleşme çerçevesinde, kapsamlı bir kimlik koruma yaklaşımı sunan çok az sayıda çalışmaya rastlanılmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmanın, bütüncül bir

koruma yaklaşımı sunarak, gelecekteki çalışmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın kavramsal çerçevesine, mekânsal kimliğin tanımı, tarihsel, doğal, yapay ve toplumsal olmak üzere bileşenleri tanımlanıp ve Mekânsal kimliğin önemi açıklanmıştır. Daha sonra, yerel yönetim sistemi ve mekânsal kimliğin korunmasındaki yetki ve etkileri incelenmiştir. Çalışmada, Mekânsal kimlik analizi ise, Nevşehir ili, Ürgüp ilçesine bağlı, kültürel ve doğal varlıklar açısından oldukça zengin olan Mustafapaşa kasabası özelinde, yapılmıştır. Mustafapaşa kasabasının mevcut kimliği, doğal, yapay ve sosyal boyutta analiz edilmiş, mevcut projeler, yerel yönetimin strateji ve planları değerlendirilmiştir. Katılımcı bir süreç geliştirmek amaçlı, yerel halk, turist ve öğrencilere kasabadaki beklentilerine yönelik anket çalışması uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, bütüncül bir anlayışla mekânsal kimliğinin güçlendirilmesine ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MEKÂNSAL KİMLİK

“...yerin anlaşılması kuramsal çaba olmadan gerçekleşmez... ...neredeyse tüm toplumsal ve kültürel kuramlar yerin bir biçimde tanımlanmasına dayanır”

John Urry

Lefebvre'e (1991) mekân toplumsal bir üründür ve her toplum kendi mekanını oluşturur. Mekân kavramı, sosyolojik açıdan, sabit, değişmez ve tarihsizdir. Mekân, sosyal ilişkilerin, üretim biçimlerinin ve ideolojinin yeniden üretildiği yer olarak tanımlanabilir (Lefebvre,1991). Mekân kavramı sınırlandırılmaz; çünkü içeriği ve kapsamı geniş bir soyutlama imkânı sunmaktadır. Mekânın tanımını yapmaya pek ihtiyaç yokken, kavram olarak, neler içerdiğinin ve ne işe yaradığının açıklanması gerekmektedir (Alpman, 2019). Mekânın içeriği ve işlevselliği bakımından, mekânsal kimlik kavramı önem kazanmaktadır. Kimlik, bir nesneyi diğer nesnelerden ayıran, bir anlamda başkalaştırmaya yardımcı olan niteliktir. Bu açıdan, toplumsal bir ürün olan mekân, orada yaşayan insanların ideolojisinden etkilenmekte ve büyük ölçüde, toplumsal ideoloji çerçevesinde gelişmektedir.

Aidiyet ve süreklilik kavramlarının tümü mekânsal kimliğin bir parçasıdır. Bir yerleşimin kuruluşundan itibaren sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel faktörler mekânsal bileşenleri, gelenek ve görenekleri, kültürel yapıyı, giyim tarzını vb. üretmiştir (Çelik, 2007). Kimlik kavramı, mekâna yüklenen idealleştirme ve duygusal bağların anlamıdır. Çünkü kimlik saptanırken görsel saptamalardan yola çıkılır, ama sadece bu görsel saptamalar yetmez, mekâna ayrıca değerler ve inançlar kümesi de yüklenir. Böylece kimlik, bir yerde, o mekânda yaşayanların gerçekleştirmeye çalıştığı bir proje haline gelir, mekânı ve toplumu anlamlı hale getirir (Tekeli, 1991).

İnsanların temel davranışları üzerine araştırma yapan Relph'e göre bir yerin kimliği çoğunlukla insan tutumları, davranışları ve deneyimleriyle şekillenir. Sonuç olarak, sadece bireysel alanlar arasındaki karşıtlıklar aracılığıyla değil, aynı zamanda aralarındaki ortaklıklar aracılığıyla da kimlik oluşur ve aktarır (Relph, 1976).

Ponti, Jourdan ve Naulin'e göre, bireyin kimliği bulunduğu mekânla ve çevresiyle ilişkisi sonucunda oluşmakta ve toplumdaki diğer bireylerle kurduğu ilişkiler sonucunda gelişmektedir (Ponti, 2007; Jourdan ve Naulin, 2016)

Mills'e (2005) kimlik tanımında kullanıcıların mekânda sürekliliğine vurgu yapmaktadır. Mekansal kimlik yerleşmiş bellek üzerinden inşa edildiğini belirtmektedir. Bireysel eylem ve soyut tarihsel sürecin arasındaki etkileşimlerin coğrafi ifadesi olarak tanımlamaktadır. (Mills, 2005).

Çevresel ve toplumsal yapıdaki sürekliliğin sağlanması, mekânsal kimliğin gelecek nesillere aktarılmasına neden olmakta, bu bağlamda miras niteliğinde olan kimlik ve kimlik bileşenlerinin devamlılığının sağlanması büyük önem arz etmektedir. Mekânda, tarih boyunca oluşan doğal ve toplumsal yapılanmaların korunması ve tarihi fiziksel dokunun yeniden canlandırılması ve kapsamlı bir yaklaşım ile, çağdaş koruma teknikleri çerçevesinde koruma planlarının hazırlanması gerekmektedir. Bu planlama anlayışı, sadece yapılı çevrenin korunması değil, aynı zamanda, çevresel, doğal ve toplumsal niteliklerin korunmasını da içermelidir (Çelik, 2007).

1.1. Mekânsal Kimliğin Önemi

Bireyin ve toplumun, bir topluluk olma yolculuğunda, bireyin tarihsel süreci ne kadar ve nasıl hatırladığı, sosyo-kültürel yapısına ilişkin önemli bir göstergedir. Böylece, bireysel ve toplumsal düzeyde, bilinçli olarak hatırlanan ve algılanan olaylar ve mekanlar, onların geleceğe aktarılmasında önemlidir (Ünlü, 2017). Bireyler, bulundukları mekânı algılayıp hissetmekte, böylece, mekanla bağ kurup mekâna bağlanmaktadırlar. İnsanlar, mekânın kimliği aracılığıyla, mekâna anlam ve içerik atfetmektedirler (Göregenli, 2014).

Cooper (1992)'a göre, kültürü ve tarihine bağlı bir mekânda, birey geçmiş ve geleceği birbiriyle ilişkilendirip anlamlandırmaktadır. Ancak, geçmişinden bağımsız mekânsal değişim ve dönüşümlerde, bireyin mekanla olan ilişkisi yok olmaktadır. Günümüzde, tek kültür egemenliğindeki dünyada, özgünlükten uzak kimliksiz mekân oluşumları hızla artmaktadır. Ancak, bir yerleşim alanı, kendini diğerlerinden farklılaştıran niteliklere sahip olmalıdır (Öztürk, 2016). Halbwachs'e (1992) göre, her toplumsal olay, ilgili toplum için tanındık ve bilindik bir mekânda gelişir. Mekânın fizikselliği, mekandaki görsel elemanların varlığından değil, bireyde oluşturduğu anlamdan ibarettir. Bireyin mekanla kurduğu ilişki, o mekânın gerçekliğini ortaya çıkarmaktadır (Halbwachs, 1992).

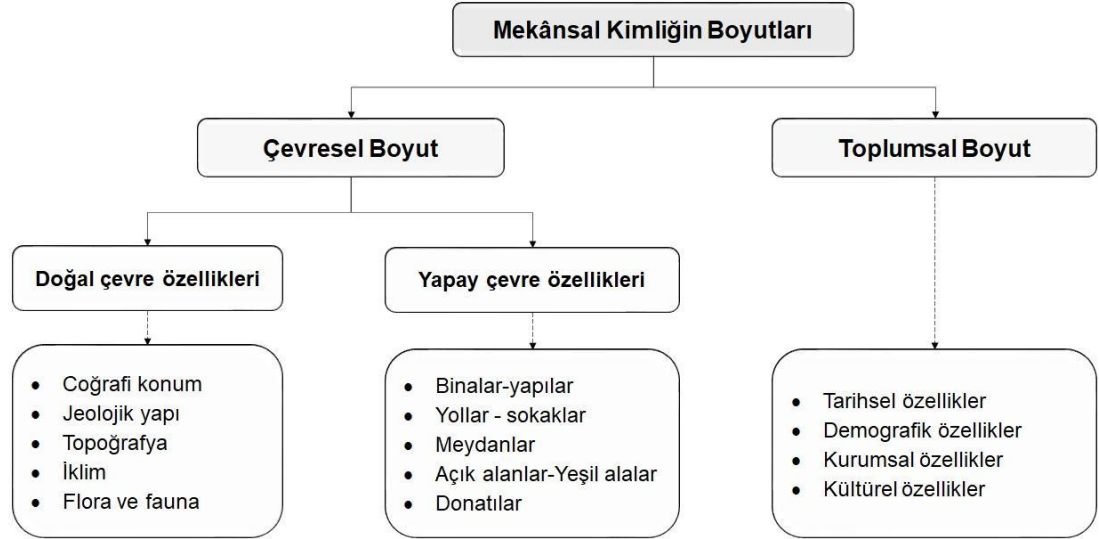
Son yıllarda, mekândaki fiziksel gelişme ve nüfus artışı, ister istemez mekânda yeni yapılanmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu aşamada, yapılan fiziksel planlar, yeni yapılanmayı yönlendirip organize ederken, eski oluşumları da ihmal etmeyip koruma altına almalıdır. Mekânda, doğal özellikler, mimari bileşenler ve tarihi eserler, sosyo-kültürel yapılanmalar mekânların hatırlanmasında önemli ölçütlerdir (Özkak, 2009).

Sonuç olarak, geçmişine bağlı bir kimlik sergileyen mekanlarda, bireyler kolaylıkla çevreleriyle ilişki kurmakta, dolayısıyla, mekâna olan aidiyet duygusu artmakta ve sosyal birlik gelişmektedir. Bu ortamlarda, toplumsal ve bireysel düzeyde, güven duygusu artarken, mekâna yabancılaşma ve aynı zamanda, suç oranları azalmaktadır.

1.2. Mekânsal Kimliğin Boyutları

Mekânsal kimliğin bileşenlerini oluşturan öğeler bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Doxiadis'e göre, kimliği oluşturan öğeler iki temel özelliğe ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi çevresel kimlik, ikincisi toplumsal kimliktir. Çevresel kimlikte kendi içinde yapay ve doğal boyut olarak ikiye ayrılmaktadır. Toplumsal kimliği ise, kentin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı ile açıklayabiliriz. Tüm kimlik bileşenleri birbiri ile etkileşim içindedir. Doğal çevre elemanları olan iklim, coğrafi konum, jeolojik yapı, topografya, bitki örtüsü, yapay çevre elemanlarını etkilemektedir. Toplumsal kimlik özellikleri

değiştirilmeye ve geliştirmeye uygun öğelerden oluşmaktadır ve yapay çevreyi doğrudan etkileşim içindedir (Doxiadis,1968). Mekânsal kimlik, bir yerin doğal ve yapay karakteri ve içerdiği anlam, ayrıca, bu bileşenlerin karşılıklı ilişki ve etkileşiminden oluşmaktadır. Mekânsal kimliğin boyutlarını, Şekil 1’de gösterildiği gibi açıklamak mümkündür.

Şekil 1. Mekânsal kimliğin boyutları

Çevresel değişkenler, özgün bir kimliğin oluşumunda en önemli unsurlardan birisidir. Doğal ve yapay çevre, bu fiziksel çevrede kentsel mekânı tanımlayan faktörlerdir (Lynch, 1960). Mevcut çevre, kişiye fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilen bir ortam sunduğu gibi, bireyin psikolojik ihtiyaçlarını da karşılayabilen çevresel nitelikleri de beraberinde getirmektedir. Bireyin öngörülen fiziksel ve psikolojik temelli gereksinimlerinin giderilmesi çabalarının bilinçli bir sürecin ürünü olması neticesinde; hem çevrenin kontrollü büyüme ve gelişmesi, hem de bireyin ihtiyaçlarının optimum düzeyde giderilmesi mümkündür (Kancioğlu, 2005).

Doğal çevre koşullarına ve sosyal çevreye dayalı kültürel yapı ve yapıları çevre, mekânsal kimliği birlikte üretir. Coğrafya, iklim ve topoğrafya gibi temel doğal özelliklerin toplumun yaşam tarzını ve sosyal yapıyı etkilemesi kaçınılmaz iken, sosyal yapının ürettiği yapıları çevre ve doğal özelliklerin birbirini

şekillendirmesi kaçınılmazdır (Suher, 2004). Bu bağlamda, mekânsal kimliği üç boyutta değerlendirmek mümkündür:

1. Doğal boyut
2. Yapay boyut
3. Toplumsal boyut

Yapay boyut insan yapımı özelliklerden oluşurken, doğal boyut coğrafi konum, iklim, jeolojik yapı, arazi ve doğal bitki örtüsü gibi bileşenleri içerir. Toplumsal boyut, mekânda yaşayan bireylerin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik gibi özelliklerini içermektedir.

1.2.1. Doğal Boyut

Doğal çevre, insan müdahalesi olmaksızın büyüyen ve gelişen, yeraltı, su altı zenginliği, su, hava, bitkiler ve hayvanlar gibi varlıklarda oluşur. Yerleşmenin coğrafi konumu ve bu coğrafyaya bağlı olarak topografyası, doğal çevrenin oluşumunda en temel unsurlardan birisidir. Yerleşim formları arazinin coğrafi yapısına göre değişiklik gösterebilir. Sonuç olarak, fiziksel kısıtlamalar nedeniyle, bazen farklı sosyal kimliklere sahip yerleşim yerlerinde, karşılaştırılabilir yerleşim kalıpları gelişebilmektedir (Hough, 1990).

Doğal çevrenin bileşenlerinden olan iklim özellikleri ve bitki örtüsü genellikle mekânsal dokuya yön vermekte, yerleşim alanının gelişim modelini biçimlendirmektedir (Gosling ve Williams, 2010). İklim özelliklerine göre yerleşimler birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Örneğin; renk, malzeme, konum, çatı biçimi ve binaların yönelişi gibi mimari özellikler kadar sokakların dar veya geniş olması da iklim özelliklerinden etkilenmektedir (Altman ve Chemers, 1980).

Böylece, mekânın topoğrafya ve iklim gibi özellikleri mekânın yapılanmasında önemli role sahiptirler ve mekânın kimliğini büyük ölçüde bu niteliklerden etkilenmektedir. Ayrıca, yerleşim alanının jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri de mekânın özgün nitelik kazanmasında büyük etkindir. Volkanik kompleksler gibi farklı jeolojik ve jeomorfolojik özellikler içeren bölgelerde, karakteristik yüzey şekilleri oluşabilmektedir. Bölgenin iklim koşulları, toprak

kalitesi ve su kaynakları gibi özellikler, yerleşim alanında özgün flora ve faunanın ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Tek tek açıklanan doğal yapı bileşenleri mekân kimliğini tek tek olduğu kadar bir arada değerlendirildiğinde de daha özgün kimliklerinin oluşmasını sağlamaktadır (Duncan ve Duncan, 2001).

Günümüzde, insan eli değmemiş doğal özelliklerini koruyan bir doğadan bahsetmek zordur. İnsan faaliyetleri, doğal ilişki ağlarının zamanla bozulmasına neden olmuştur. Bazı yönlerden doğanın ve ekosistemin dengesi bozulmuştur. Aynı olguyu tanımlamak için "doğal denge" ve "ekolojik denge" terimleri kullanılır. Ekolojik döngülerin kesintiye uğraması, doğal dengenin kaybıyla eş anlamlıdır (Keleş, 2009).

1.2.2.Yapay Boyut

Yapay boyut, çevre tarafından oluşturulan kimlik unsurlarıdır ve insan yapımı değişikliklerden oluşmaktadır. Bu unsurlar, insanların ihtiyaçlarına ve ilişkilerine göre şekillenmektedir. Sonuç olarak mekanlar, içinde yaşayan insanların kültürleri ve fikirleri bağlamında biçimlenir ve kimi zaman çağdaş, kimi zaman geleneksel olan yerleşim alanları, bölge sakinlerinin ve kullanıcıların görüş ve ideolojilerini yansıtır (Hough, 1983).

Yapay çevre elemanları Lynch (1960) tarafından yollar, kenarlar, odak/düğüm noktaları, bölgeler ve işaret öğeleri olarak beş başlıkta tanımlanmaktadır. Mekânın okunabilirliği, yani kimliğinin algılanabilir olması için söz konusu beş öğenin de okunabilir olması gerekmektedir. Rob Krier'e (1985) göre yapay çevre, iki temel unsurdan oluşur: meydanlar ve yollar. Bu iki unsur arasındaki etkileşim, bir evdeki koridorlar ve odalar arasındaki ilişkiye benzemektedir (Krier, 1985). Bu bağlantı, başka bir araştırmacı tarafından düğümler ve dağılım bölgeleri olarak tanımlanmaktadır (Lang, 1987).

Genel olarak, mekânsal kimliğin yapay boyutu, mimari eserler ve yapılar, yapay anıtlar, ulaşım, iletişim, su, elektrik ve doğalgaz gibi altyapılar, meydanlar, parklar, yollar, sokaklar ve köprüler gibi insan eliyle yapılmış ve düzenlenmiş öğeleri içermektedir.

1.2.3. Toplumsal Boyut

Uzun yıllar boyunca, bilim insanları fiziksel çevreyle ilişkili olan mekân kimliğini incelemişler. Lynch'in kimlik faktörlerinin yalnızca çevresel ve fiziksel kimliği oluşturduğunu iddia eden eleştirmenlere göre, kültürel değerler, bu değerlerin oluşturduğu yaşam tarzı ve yerel gelenekler, mekânsal kimliğin inşasında önemli role sahipler (Suher, 2006). Aynı ortamda yaşayan bireyler, içinde yaşadıkları fiziksel dünyayla ilişkili olarak, sürekli yeniden üretilen, değişen ve gelişen bir kimlik ile toplumsal ve sosyal bağlar kurarlar (Çizgen, 1994).

Kimlik ve toplumsal yapı arasındaki etkileşim bağlamında, sosyal sürdürülebilirlik 2000'li yıllardan itibaren önem kazanmaya başlamıştır. 2005 yılında, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi Konseyi'nde kültürel varlıkların toplum için değeri üzerine bir oturum açılmıştır. Tarihi çevrenin korunmasının bireyin ve toplumun aidiyet duygusu ve kültürel kimliği gibi ihtiyaçlarını nasıl karşıladığı sorusu, bu oturumdan sonra gelişen çalışmalarda tartışılmış ve kültürel mirasın sosyal sürdürülebilir kalkınmadaki önemi sorgulanmıştır (Tweed ve Sutherland, 2007; Secor, 2008).

Toplumsal boyut kapsamında, yerleşim alanında yaşayan insanların dil, din, ırk, ideoloji, gelenek ve görenek gibi özellikleri, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları bir mekânın toplumsal kimliğini oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRAS

Mekânın kimliğini, miras olarak adlandırabileceğimiz doğal ve kültürel varlıklar oluşturmaktadır. Doğal miras, toprağı ve denizleri, ekosistemi oluşturan bitkileri ve hayvanları, içtiğimiz suyu ve soluduğumuz havayı ifade etmektedir. Kültürel miras ise, insan eylemi sonucunda ortaya çıkan yapılar, mühendislik ve sanatsal çalışmalar, din, dil ve gelenekler gibi elemanlardan oluşmaktadır. Doğal ve yapay miraslarımız, yerel benzerliklerin yanı sıra, farklılıkları ve ayrımları da içermekte ve bunun sonucunda, bir yörenin ve bölgenin kimliği oluşmaktadır. Günümüzde, büyük değişimler sonucunda, birçok özgün yer ve simge niteliğinde olan yapılar tahrip olmuş veya tahrip olmak üzeredir. Tarihsel süreçte ortaya çıkan mekanların tahrip edilmesi, temel benlik duygumuzu olumsuz yönde etkilemekte, bu anlamda, mevcut kalıntıları korumak ve onlara değer vermek, gün gittikçe önem kazanmaktadır. Hem doğanın, hem de kültürün somut kalıntılarını korumak ve muhafaza etmek bir mekânın kimliğinin korunması demektir (Lowenthal, 2005).

19. yüzyıla kadar, doğal ve kültürel kalıntılar, bozulma, bilinçsiz kullanım ve ikonoklazma karşı kısmen korunmaya çalışılmıştır. Ancak, 1790 yılından itibaren, Fransız Devrimi, Sanayileşme, I. ve II. Dünya Savaşlarıyla birlikte, bu varlıklar yok olma ve bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Sanayileşme ve kentleşme ile, doğal ve kültürel varlıkların bozulma ve tahrip olma olasılığı, 19. yüzyılın sonlarına doğru koruma kavramı ve uygulamalarını gündeme getirmiştir (Lowenthal, 1985). Özellikle Avrupa ve Amerika ülkelerinde, doğal ve kültürel varlıkların kaybına yönelik artan kaygıyla birlikte, 20. Yüzyılda, uluslararası düzeyde çalışmalar gerçekleşmiş ve bu doğrultuda, bazı koruma mevzuatı ve sözleşmeler ortaya konulmuştur.

2.1. Doğal ve Kültürel Mirasın Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmeler

Çevre sorunlarının birçoğunun yerel kökenlerine rağmen zamanla bölgesel, ulusal ve sonuç olarak küresel etkilere dönüşerek insanlığın ve dünyanın geleceğini tehdit ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu süreçte hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde, çevresel koruma anlayışıyla, birçok ülkenin de taraf olduğu bazı sözleşmeler ortaya çıkmıştır. Uluslararası düzeyde olan bu sözleşmelerin bazıları aşağıda özetlenmiştir:

- 1972 – Paris, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi
- 1982 yılında 2658 sayılı Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti'nin Katılmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ve Sözleşme. Dünya üzerinde ender bulunan kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara kurtarılması konusunda uluslararası ölçekte yapılması gereken kurallar belirlenmiştir.
- 1984 yılında 7601 sayılı Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi ile İlgili Kanun. Avrupa yaban hayatının korunması ve eko sisteminin bozulmaması konusunda uluslararası yasanın uygulanacağı belirtilmiştir.
- 1985 – Granada: Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi
- 1989 yılında 3534 sayılı Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ve Sözleşme. Avrupa'daki korunmaya değer anıtların korunmasının uygun bulunduğu hakkındaki uluslararası sözleşmenin kabul edildiği kanun,
- 1992 – Valetta: Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi. Avrupa Konseyi üyeleri tarafından imzalanmıştır. Kendilerinin ortak mirası olan ideal ve prensipleri korumak ve geliştirmek amacıyla üye olan devletler arasında daha sıkı bir birlik sağlamayı başarmak olduğu hususunu göz önünde tutmak amacına sahiptir. Bu sözleşmenin temel amacı Avrupa'nın kolektif hafızasının kaynağı ve tarihi ve bilimsel incelemeler için bir araç olarak arkeolojik mirası korumaktır. Bu amaçla korunmaları ve incelenmeleri insanlık ve onuru doğal çevre ile ilişkileri izlemeye yardım eden, kazılmaları ve bulunmaları ve diğer araştırma metotları ile insanlık ve onunla ilgili çevre

hakkında başlıca kaynak oluşturan ve tarafların yetki alanı içerisindeki alanlarda bulunan, geçmiş çağlardaki insanlığın bütün kalıntıları ve objeleri ile diğer izleri arkeolojik mirasımızın öğeleri olarak kabul edileceklerdir.

- 1992- Rio: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. İnsan faaliyetlerinin atmosferdeki sera gazları yoğunluklarını arttırmakta olduğu, bu artışların doğal sera etkisini yükselttiği ve bunun yeryüzü sathında ve atmosferde ek bir ortalama sıcaklık artışı ile sonuçlanacağı ve doğal ekolojik sistemlere ve insanlığa zarar verici etki yapabileceği endişesiyle hazırlanmıştır. Taraflarca tarafından kabul edilen ilgili yasal belgelerin yanı sıra Sözleşme'nin nihai hedefi, Sözleşme'nin ilgili hükümlerine uygun olarak, atmosferde insan kaynaklı tehlikeli etkileri önleyen bir sera gazı birikimi düzeyine ulaşmaktır. Bu eşiğe, çevrenin iklim değişikliğine doğal olarak uyum sağlaması, gıda üretiminin etkilenmemesi ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir bir şekilde devam etmesi için, hızlı bir şekilde ulaşılması gerekliliği sözleşmede belirtilmiştir.

- 1993 yılında 3958 sayılı Özellikle Su Kuşlarının Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşmenin Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ve Sözleşme. Su kuşları ile bu canlıların yaşam alanlarının korunmasında özen gösterilmesi hedeflenmiştir.

- 1999 yılında 4434 sayılı Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ile Avrupa sınırları içerisindeki arkeolojik değerlerin korunması hedeflenmiştir.

- 2003 yılında 4881 Sayılı Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. Bu kanunla uluslararası boyutta doğal peyzajın korunması hedeflenmiştir.

- 2012 – Rio+: BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20 Zirvesi) 20-22 Haziran 2012 tarihlerinde Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma konusunda anlaşmaları yinlemek ve ekonomik, sosyal ve çevresel olarak sürdürülebilir geleceğin, dünyamız, şimdiki ve gelecek nesil için desteklemek amacıyla toplanmıştır.

●2021 Paris Anlaşması. İklim meselesi 1997'de imzalanan Kyoto Protokolü'nden beri gündemde. Paris Anlaşması, 2015 yılında Paris'te düzenlenen BMİÇDÇS 21. Taraflar Konferansında kabul edilmiştir. Anlaşma, 5 Ekim 2016 itibariyle, küresel sera gazı emisyonlarının yüzde 55'ini oluşturan en az 55 tarafın anlaşmayı onaylaması koşulunun karşılanması amacıyla 4 Kasım 2016 yılı itibariyle yürürlüğe girmiştir. 2011 yılında iklim konusunda ilk uzlaşma Durban Platformudur. ()

2.2. Türkiye'de Koruma Mevzuatı

1869 yıllarında Osman Hamdi Bey tarafından hazırlanan Asar-ı Atika Nizamnamesi (Eski Eserler Tüzüğü) ile ilk korumacılık mevzuatı başlamıştır. Altı konuda çıkarılan Asar-ı Atika Nizamnamesi genel olarak arkeolojik değerlerin korunmasını amaçlamıştır. 1830 yıllarında Fransa'nın korumacılıkta ki ilk örnekleri anıtsal nitelikteki yapıları amaçlamışken, Asar-ı Atika Nizamnamesi ile arkeolojik değerlerin korunması hedeflenmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra bile Asar-ı Atika Nizamnamesi geçerliliğini sürdürmüştür. İlk eski eser yasası 1973 senesinde, 1710 sayılı Eski Eserler yasası olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanım ve içerik olarak eksik olmasına rağmen, eski eserlerin korunması konusunda çıkarılmış ilk yasadır. Ancak bu yasa on yıl süre ile ayakta kalmıştır. 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma yasası parlamentodan geçmiştir. 1710 sayılı ile 2863 sayılı yasa arasında tanım ve içerik açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Ancak yasanın zaman içerisinde değişikliklere ihtiyaç duyulması nedeni ile 1988 yılında 3386 sayılı yasa ile 2863 sayılı yasanın bazı maddeleri değiştirilmiştir. Değiştirilen en önemli özellik koruma kurullarının bölgesel olarak faaliyete geçirilmesi, tek elden korumacılık yapılması yerine bölgesel olarak korunması amaçlanmıştır. Ancak 2005 senesinde çıkarılan 5226 sayılı yasa ile 2863 sayılı kanunun bazı maddelerin güncellenmesi ve uluslararası kriterlerin göz önüne alınması sağlanmaya çalışılmıştır. Bunların içinde önde gelen özellik dünya miras alanlarının yönetsel biçimde korunmasının olmasıdır. Günümüzde kültür ve tabiat ve varlıklarının birbirinden ayrılarak korunması konusunda yeni mevzuatlar oluşturulmuştur. 648, 649 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile

kültür varlıklarının korunması, görevi Kültür ve Turizm Bakanlığına verilirken; tabiat varlıklarının korunması konusunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı görevlendirilmiştir.

2.2.1. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

1951 yılında 5805 sayılı yasayla kurulan "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu", bugüne kadar, deyimde hata etmeyeceğim, tek başına Türkiye'deki taşınmaz malları kurtarma çabasında bulunmuştur. Ancak, Anıtlar Kurulu, bu görevi tek başına yerine getiremeyecektir; yani bu durum devam ederse, teşkilat kurulmazsa, yasalar ve kararnamelerle, Fransa'dakinin benzeri bir sistem kurulmazsa, yurdumuz, korunması gereken tarihi anıtların yok olmasına katlanmalıdır.

Fransız Tarihi Anıtlar Yüksek Komisyonu ile bizim Anıtlar Yüksek Kurulumuzun bir karşılaştırılması yapılırsa, Fransız Anıtlar Yüksek Kurulunun üyelerinin bilimsel kurumlardan alınmadığı dikkati çekmektedir. Bu hal, Fransa için hiçbir sorun teşkil etmemektedir. Çünkü daha kuruluşundan beri Viollet-Le-Duc gibi çok değerli Restoratör muharrir-mimarlar bu teşkilatın hem kurucularından hem de orada yetişmiş önemli elemanlarından biriydi. Fransa, her zaman bu konuda çok değerli bir idari ve teknik kadroyu elinde tutmuştur. Bu sebeple, bizim Yüksek Anıtlar Kurulumuzda Üniversiteler ve Güzel Sanatlar Akademisinden Profesörlerin üye bulunmaları bu açığı kapamış ve Kurul bugüne kadar tek başına koruma hizmeti görebilmiştir. Koruma anlayışı yurdumuzda ilk defa "Asar-ı Atika Nizamnamesi" ile bir düzene girmeye başlamıştır. Ancak, nizamname metninde "Asar-ı Atika" sayılan eserlerin içine sivil Osmanlı binaları dahil edilmemiştir, 1873 yılında, o zaman Bayındırlık Bakanı olan Ethem Paşa tarafından Viyana sergisine götürülmek üzere hazırlattırılan "Osmanlı Mimarisi" adlı büyük albüm, zamanın tarihi anıt düşüncesini ortaya koymaktadır. 1908'de Cornelius Gurlitt tarafından "Baukunst Constantinopels" adlı eserinde. Sivil mimari eserlerin numuneleri taş binalar olarak kabul olunmakta; ancak, ahşap Türk evlerine yer verilmemektedir. Hâlbuki bütün dünyada çok önemli bir değer taşıyan Türk Evi'nin korunması düşüncesi daha sonraları doğmuştur. Bu düşünce Türkiye'de ilk olarak kişisel

olarak haftalık mecmualarda ve günlük gazetelerde araştırmacıların yazıları ile başlamıştır (Umar, 1990).

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kuruluşundan beri, Kurumun yaptığı çeşitli işleri sıralamak gerekirse şunlar sölenebilir;

- Korunması gerekli binaların tescil ve tespiti kavramlarını tesis etmiş ve uygulamıştır.

- Koruma kapsamına ahşap evleri ve daha sonra sitleri katmıştır.

- Koruma-restorasyon konularında öğreti ve kriterler tesis etmiştir.

- Koruma için gerekli kanunlar, yönetmelikler, usuller ve teşkilat önermiştir.

- Restoratör mimar yetiştirilmesini teşvik etmiş ve bu kişiler eğitmiştir.

- Restorasyon projelerinin hazırlanması ve dosya hazırlanması usullerini tespit edilmiş ve geliştirilmiştir.

- Asıl meşguliyet konusu olarak, 1951-1976 yıllarından, bugüne kadar 8500'ün üstünde konu müzakere edilerek kanuna bağlanmıştır.

- Aldığı kararlarla ilgili konulara ait çok değerli, yurt çapında, bir arşiv meydana getirmiştir.

- Aldığı kararlar arasında çok önemli prensip kararları ve geniş kapsamlı bölge koruma kararları mevcuttur.

2.2.2. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası

“Benim gözlem ve yargılarımdoğru ise, Ortodoks koruma öğretisinin gösterdiği yöntemlerle Türkiye’de özellikle kentsel koruma olanaksızdır. Kenarda köşedeki cılız, tesadüfi uygulamaları örnek gösterip kendimizi aldatmamalıyız. Antalya limanı, Soğukçeşme sokağı ya da Safranbolu’da korunmadan saklanan bir yöre, İstanbul’un, İzmir’in, Kütahya’nın, Urfa’nın, Erzurum’un, Gaziantep’in, Konya’nın, Antakya’nın ve sayısız kent ve kasabanın yok edildiğini unutturamaz”.

Prof. Dr. Doğan Kurban

Bu Kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.

2.2.2.1. Kültürel varlık

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma yasasının 3. Maddesinde yer almaktadır. 3. Maddede, bu kavram: Kültür varlığı *“Tarih  ncesi ve Tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır”* şeklinde açıklanmaktadır. Tanıma baktığımızda, kültür varlıklarını üç farklı boyutta inceleyebiliriz.

Zaman Boyutu: Yasada geçen *“tarih öncesi ve tarihi devirler”* kavramları ile herhangi bir zaman kısıtlaması getirmemektedir. Yakın geçmişte yapılmış olup, değer taşıyan yapılar kültür varlığı niteliği taşıyabilmektedir.

Nitelik Boyutu: bir taşınmazın kültür varlığı olarak kabul edilebilmesi için ilk olarak *“...kültür, bilim, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunmak,”* ikinci olarak ise, *“sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşımak”* gerekmektedir.

Mekân boyutu: Son boyut olan mekân boyutunda ise, “*yerüstü, yeraltı ve su altında*” bulunma koşulu ile herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir.

Kültür, toplumların kendilerine özgü olan ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi her şeyi kapsar. Kültür, belirli bir toplumun karakterini meydana getiren fikirleri, bilgileri, bütün kültür sahalarını kaplayan ve onlara nüfuz eden inançları, tutum ve davranış tiplerini içeren bir sistemdir. (Madran, 2005).

Kimliğimizle, kültürümüzle, tarihimizle ilgili somut ve soyut değerlerin tümüne Kültürel Miras denir. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar, kadar dil, gelenek, dans, müzik, ritüeller gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirası oluşturur.

Taşınır Kültür Varlıkları

Bir kültürün sosyal, ekonomik, politik, tarihi, teknik/teknolojik ve estetik özellikleri açısından belgesel öneme sahip her türlü taşınır malı tanımlamak için kullanılan terimdir. Taşınır kültür varlıkları denilince, akla resim, heykel gibi eserler gelse de bu grup çok geniş bir ürün yelpazesini kapsamaktadır. Bir heykel size o dönemin anatomisini, malzeme işleme süreçlerini, estetik anlayışını, giyim tarzlarını vs. öğretebilir.

Taşınmaz Kültür Varlıkları

Genel olarak bina ve bina gruplarından oluşan bu varlıklar, yapı malzemeleri, mimari özellikleri ve tarihi nitelikleri açısından önem arz eden ve özgünlük taşıyan değerlerdir. Taşınmaz kültür varlıklarını oluşturan en önemli yapı türü anıtsal yapılardır. Bu yapılar, genellikle kamusal amaçlarla kullanılan yapılardır. Bu yapılar, bir dönemin mimari biçimini, yapım tekniğini, estetik anlayışını, ait oldukları toplumun sosyo-kültürel, ekonomik ve politik niteliklerini yansıtan eserler olarak tanımlanır. İşlevlerine göre bakacak olursak:

- Dini Yapılar: Çeşitli dinler tarafından ibadet amacıyla yapılan yapıları bu grupta toplayabiliriz. Dinsel yapılar İslam bağımlı bir sınıflama ile kısıtlanamaz. Her dinin ibadet mekânı belgesel niteliklere sahipse, korunmaya değerdir.

Örneğin; Kiliseler, camiler, havralar, mescitler, türbeler, kaya mezarları, tekke, dergâh

- Eğitim Yapıları: Eğitim veren kurumları kapsar. Anadolu kültürü tarih boyunca eğitime önem vermiş, bu nedenle medreseler kentlerimizin tarihsel odaklarını oluşturmaktadır. Selçuklu döneminde yapılmış olan yapıları da bunun içerisinde sıralayabiliriz. Örneğin; medreseler, sibyan mektepleri, dar-ül hadis, dar-ül hüffaz, sayılabilir.

- Ticaret Yapıları: Genellikle ticaret amacıyla kullanılan ve halkın rağbet ettiği kamusal yapılardır. Anadolu, tarih boyunca çok önemli ticaret yollarının kilit noktasında yer almıştır. İpek yol, baharat yolu Asya ve Avrupa'yı birleştirdiği nokta Anadolu coğrafyasıdır. Ticaret yapılarına örnek verecek olursak; dükkanlar, arastalar, bedestenler, kapalı çarılar, kervansaraylar, ticaret hanları.

- Askeri Yapılar: Savunma amacıyla yapılmış yapılar bu grup içinde yer alır. Surlar, kaleler, hisarlar, kışlalar, tabyalar, ribatlar

- Temizlik Yapıları: Anadolu da çokça kullanılan gerek Roma dönemi, gerekse Selçuklu ve Osmanlı döneminde insanların temizlenmek amacıyla kullandıkları Mekânlar bütünlüğüdür. Hamam olarak adlandırılan temizlik Mekânları antik çağda ve daha sonraki dönemlerde insanların temizlendikleri kamusal yapılar olarak gözükmektedir. Kendine has bir özelliği ve kullanımı vardır.

Arkeolojik Kültür Varlıkları

Arkeolojik kültür varlıkları, tarih öncesinden bu yana kısmen veya tamamen yeraltında veya su altında kalmış eserlere; ürettikleri yerler arkeolojik sitler olarak bilinir. Arkeolojinin en erken fark edilebilir kalıntıların (araçların) ortaya çıkmasıyla başladığını varsayarsak, en az 2,5 milyon yıllık insanlık tarihinden sorumluyuz.

2.2.2.2. Doğal varlık

2863 sayılı yasaya göre, tabiat ve doğal varlıkları "Jeolojik devirlerde, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yeraltında veya su

altında bulunan değerlerdir". Tanıma baktığımızda tabiat varlıklarının da üç boyutu bulunmaktadır.

Tabiat anıtına göre "*Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçaları*" olarak tanımlanmıştır. Korunması gerekli tabiat varlıklarına baktığımızda;

- İzmir-Bayındır-Gölcük yaylasında yer alan 600 yıllık Anadolu Kestanesidir. Anıt ağaç özelliği taşıdığı için 1994 yılında tescil altına alınarak 2.500 metre karelik alan koruma altına alınmıştır.
- Mersin-Tarsus AT Uçtuğu mevkiinde yer alan 620 yıllık Koca Katran ağacının 40 metre boyunda, 7,40 metre çevre genişliği bulunmaktadır.
- Yine Konya-Çumra'da yer alan 500 yıllık Fosil Ardıç ve Isparta-Sütçüler Söğüt Yaylası'nda bulunan 1000 yıllık Ulu Ardıç ağacı örnek verilebilir (Madran, 2005).

2.2.3. Alan Yönetimi

Kentler, açık mekanlar ve ören yerleri yaşayan organizmalardır ve müze gibi kapalı bir ortamda tarihi bir öğeyi veya belgeyi saklamak nispeten basitken, tarihi bir bölgenin özelliklerini kaybetmeden korunması disiplinler arası bir çalışma, iyi bir organizasyon, finansal kaynaklar ve duyarlı halk desteği gerektirmektedir (Ahunbay, 1999). Çağdaş korumanın kapsamı çok geniş olduğu için, bir araç olarak kullanılması gereken bilgi, mimarlık ve kent bilimi bilgisinden çok daha fazladır (Kuban, 2000). Bu bağlamda, doğru bir koruma süreci yönetmek amaçlı, "Alan Yönetimi" örgütsel bir birim olarak ortaya çıkmıştır. Alanı Yönetimi, işbirliği yapılması için bir platformdur. Korunan alandaki sorumlu kurumlar, orada yaşayan insanlar ve alanın geçici faydalanıcıları arasında bir iletişim kanalı görevi görecek bir alandır. Alan Yönetimi bu konuda idari bir süreç olmasına rağmen, yeni bir yerel yönetim birimi oluşturulması sonucunu doğurmaz. Koruma alanı yerleşim yerinde yerel yönetim yürütme organı belediye başkanı, kentsel sit alanında ki yetkili ise kentin içinde bulunduğu mülki idare amiri olan validir. Kentin kamu hukukuna

tabi olan tüm idari birimleri sorumluluklarını yerine getirmeye devam ederken, 'alan yönetimi' olan idari birimler diğer kentsel paydaşlar arasında koordinasyon ve katılım mekanizması kuran bir iletişim sistemidir (Ekinci, 2010). Alan yönetimi kavramı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Mevzuatına, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunda 5226 Sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle girmiş bulunan bir kavramdır. Alan Yönetiminin kanundaki amaç ve kapsamı aşağıdaki gibidir:

Amaç

Madde 1 – “Bu yönetmeliğin amacı ören yerleri, sit alanları ve etkileşim geçiş sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. “

Kapsam

Madde 2- “Bu Yönetmelik; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim geçiş sahaları ile bağlantılı noktalarının yönetim alanlarının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları kapsar.”

Herhangi bir kritik sektördeki tüm kaynaklar bir şekilde kontrol edilir. Günlük hayatımızda farkında olmasak da insan elinin değdiği tüm mekanlar, işlevselliğin sağlanması, kaynakların değerlendirilmesi ve insan yaşamının devam ettirilmesi için yönetim sistemlerine tabi tutulur. Her kurum insan hayatının her alanında kusursuz performans gösterse bile idari sistemde yetki çatışması, işlem tekrarı, gecikmeler, işlemin tamamlanamaması, hatalı işlem, ekonomik kaynakların ve zamanın israfı gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Mekânsal kimliğin korunmasında ise, Alan Yönetimi, bu sorunların önüne

geçebilmek için koruma alanı ve sit alanlarında koruma, yaşatma ve kullanma durumları ile bağlantılı bir idari koordinasyon sistemi sunmaktadır (Kuban,2000).

2.2.4. KUDEB

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini yapmak üzere koruma, uygulama ve denetim büroları kurulması; İl Özel İdareleri, Büyükşehir Belediyeleri ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10. maddesinde hükme bağlanmıştır. Konuyla ilgili olarak 11 Haziran 2005 tarihinde çıkarılan bir yönetmelik ile kısa adıyla KUDEB olarak da anılacak olan bu birimlerin kuruluş ve işleyiş esasları ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Görev ve yetkilerini inceleyecek olursak;

- Taşınmaz kültür varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, tadilat ev tamiratların; özgün ve biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetlemek, uygun bulunanlara onarım uygunluk belgesi düzenlemek,
- Taşınmaz kültür varlığı parseline bitişik parsellerde ve koruma alanlarında yer alan ve yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamirat uygulamalarına, varsa koruma amaçlı imar planı koşulları da dikkate alınarak izin vermek ve denetlemek,
- Koruma bölge kurulları tarafından onaylanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ilişkin uygulamaları denetlemek, projesine uygun tamamlanan uygulamalar için kullanma izin belgesi düzenlemek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YEREL YÖNETİMLER

Yerel nitelikteki temel kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sağlanmasından sorumlu birimler olarak yerel yönetimler, yerel demokrasinin büyümesine ve sivil toplumun idari işlemlere katılımına önemli katkılar sağlamaktadır. Kamu hizmetlerinin sıklıkla merkezden taşraya taşınmasına rağmen, yerel yönetimler taşra teşkilatlarına doğrudan ve hızlı hizmet vermenin en iyi yoludur. En merkezi devletlerde bile birçok hizmet yerel yönetimler tarafından illere verilmektedir. Yüzyıllardır taşraya en iyi hizmeti verebilmek ve merkez ile taşra arasındaki refah uçurumunu önlemek için yerel yönetim alanında birçok yenilik yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Değişen devlet yapıları, hızlı teknolojik gelişmeler, kamu yönetimi araştırmaları ve sağlanan ilerlemeler, gelecekte de devam edeceğini ve gelişeceğini düşündürmekte ve Türkiye'de yerel yönetimlerin tarihi, yeniden yapılanma, reform ve modernleşme süreçlerinde bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, 21. Yüzyıla, yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi ve kavramın yeniden tanımlanması görüşmeleriyle yeniden girmiş bulunmaktadır. Böylece, yerel yönetimlerin boyutları ve yerel yönetim sistemlerinin modern kamu yönetimi ve yönetim tekniklerine göre yeniden yapılandırılması arayışı en acil kamu sorunları arasında yer almıştır (Keleş, 1991).

3.1. Türkiye'de Yerel Yönetim Tarihçesi

Batılı anlamda ülkemizde belediye yönetimlerinin tarihi yirminci yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. Batı'da yerel yönetimlerin kurulmasına kıyasla yeni sayılabilecek bu konunun farklı toplumsal yapılar ve tarihsel gerçekler ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak, Tanzimat Reformları ve ülkenin modernleşme girişimleri sonucunda birçok yeni kanun ve idari düzenleme çıkarılmıştır. Türkiye'deki yerel yönetim sistemini iki dönemde incelemek mümkündür: Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi.

Osmanlı Dönemi

- **1855** yılında ilk belediye örgütü olan İstanbul Şehremaneti kurulmuştur.
- **1857** yılında Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştur.
- **1864** yılında Vilayet Takisimatı kurularak eyaletlerin varlığına son verilmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Osmanlı Devleti'nin toprak teşkilatında vilayetler günümüz illere, iller ise ilçelere, ilçelerde bucaklara bölünmüştür. Ayrıca, bu dönem Vilayet Umumi Meclisi'nin toplanmasına karar verilmiştir.
- **1868** yılında İstanbul Belediye daireleri şubeleştirilmiştir ve 14 belediye dairesine ayrılmıştır.
- **1871 yılında İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ile** il genel meclisinin yetki alanı artırılmıştır.
- **1876 yılında Kanun-i Esasi'nin 112. Maddesi ile** belediye işlerinin İstanbul ve taşrada seçimle oluşacak belediye meclisleri eliyle yürütüleceğini 108. maddesinde ise illerin idaresinin yetki alanı ve görevler ayrımı esasına göre değerlendirileceği belirtmiştir. Yine aynı yılda Vilayet Belediye Kanunu ile tüm vilayet ve kasabalarda birer belediye örgütü kurulması hedeflenmiştir.
- **1877 yılında Dersaadet Belediye Kanunu ile** belediye daire sayısı 20'ye çıkmıştır.
- **1913 yılında İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu ile** il genel meclislerine “Vilayet Hususi İdaresi” adı verilmişti. Böylece tüzel bir kişiliğe kavuşan vilayet umumi meclislerine göre yetki ve kaynak bakımından geniş olanaklar verilmiştir.
- **1921 yılında Teşkilat-ı Esasiye Kanunu âdem-i merkeziyetçilik üzerine kurulmuştur.** Böylece yerel yönetimler vilayet, kaza ve nahiye olarak sınıflandırılarak merkeziyetten uzaklaştırılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi

- **1924 Anayasa'sında yerel yönetimler, görev ayrımı esasına göre düzenlenmiştir.** Yine bu yılda belediye tarafından verilecek cezalarda düzenlemeler yapılmıştır. 417 sayılı Ankara Şehremaneti Kanunu ile

Ankara’da yetkileri, İstanbul Şehremaneti ile aynı olan bir Şehremaneti kurulmuştur. 423 sayılı Belediye Vergi ve Resimleri Kanunuyla Ankara Şehremanetinin yeterli gelir kaynaklarına ulaştırılması amaçlanmıştır. 442 sayılı köy kanunu ile Köylere tüzel kişilik ve köy organlarına yetkiler verilmiştir.

- **1927 yılında 1151 sayılı Bozcaada ve İmroz Kazalarının Mahalli İdareleri Hakkında Kanun ile** İmroz ve Bozcaada yerel yönetimlerinin görev ve yetkilerinde düzenlemeler yapılmıştır.
- **1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu ile** belediyelerin yetki ve sorumlulukları belirlenmiş olup şehir hizmetleri düzenlenmiştir. Bu kanunun 13. maddesi gereğince kadınlara da belediye seçimlerinde seçme seçilme hakkı verilmiştir.
- **1933 yılında 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu ile** yapılar ve yollar için düzenlemeler yapılmıştır. 2295 sayılı Belediye Teşkilatı Olan Yerlerde Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin Lağvı Hakkında Kanun ile Belediye örgütlenmesi olan alanlarda ihtiyar heyetleri ve mahalle muhtarlıkları kaldırılmıştır. 2301 sayılı Belediyeler Bankası Kuruluş Kanunu kapsamında Atatürk’ün talimatı doğrultusunda belediyelerin imar faaliyetlerine finanse etmek maksadıyla “Belediyeler Bankası” kurulmuştur.
- **1944 yılında 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun ile** “Şehir ve Kasabalardaki Mahalle Muhtar ve İhtiyar Kurulları Tüzüğü” kapsamında mahalle muhtarlıkları yeniden düzenlenmiştir.
- **1945 yılında 4759 sayılı İller Bankası Kanunu ile** Belediyeler Bankası kapatılarak İller Bankası kurulmuştur.
- **1948 yılında 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ile** belediyelerin gelirlerini artırmak doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.
- **1957 yılında 6785 İmar Kanunu ile belediye ve komşu alanlar kapsamında** imar faaliyetleri düzenlenmiştir.
- **1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 112. Ve 116 maddesi ile** yerel yönetimler hakkında düzenlemelere yer verilmiştir.

- **1963 yılında 307 sayılı Belediye Kanunun da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile** halk tarafından seçilen belediye başkanları ile güçlü başkan sistemine geçilmiştir.
- **1965 yılında 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu ile** tamamlanmış yapılar üzerinde bağımsız mülkiyet hakları kurulmasına dair düzenleme yapılmıştır.
- **1969 yılında 1164 sayılı Arsa Üretimi ve Değerlendirilmesi Hakkına Kanun ile** arsa üretimi ve değerlendirmesi hakkında düzenleme yapılmıştır.
- **1978 yılında Yerel Yönetim Bakanlığı kanun** yerel yönetimlerin karşılaştıkları idari ve mali sorunları çözmek, verimliliği ve işlerliğini artıracak düzenlemeleri hayata geçirmek amacıyla kurulmuştur.
- **1981 yılında 2380 sayılı Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun ile** belediyeler toplam genel bütçe vergi geliri tahsilatından %5 oranında pay alacaklardır. 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, belediyelere ait her türlü gelir kalemine ilişkin esasları belirlemektedir. Konut talebinin toplu konut yapımı ile karşılanması ve konut yapımının teşvik edilmesi amacıyla 2487 sayılı Toplu Konut Kanunu ile finansal kaynakların oluşturulmasına ilişkin usul ve esaslar kontrol edilmiştir. İstanbul'da su ve kanalizasyon hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile belirlenmiştir.
- **1982 yılında 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu ile** turizm sektörünü geliştirecek, düzenleyecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak düzenleme yapılmıştır. Yine aynı yıl Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 127. Maddesi ile yerel yönetimler düzenlenmiştir.
- **1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile** taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ile ilgili gerçek ve tüzel kişilerin hak ve sorumlulukları ele alınmıştır. 2872 sayılı Çevre Kanunu, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla çıkarılmıştır. Gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine ait taşınmazların 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ile kanunun yetkilendirdiği şekilde kamulaştırılmasını kontrol altına alınmıştır.

- **1984 yılında 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun** ile büyükşehirlerde iki aşamalı bir belediye sistemi kurulmuştur. Mahalli idare organlarının seçimine ilişkin esasları belirlemek üzere 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarı ve İhtiyar Meclisleri Seçimi Hakkında Kanunu çıkarılmıştır. 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile imar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak inşa edilmiş ve inşa halindeki bütün yapılar hakkında uygulanacak işlemleri düzenlemek amacıyla çıkarılmıştır. 2985 sayılı Tapu Konut Kanunu ile konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik usul ve esasları belirler.
- **1985 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu ile İmar planları ve İnşaat ruhsatlarına ilişkin düzenleme yapılmıştır. 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun ile İçişleri Bakanlığı'nın** kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlenmiştir. 3202 sayılı Köye Yönelik Hizmet Hakkında Kanun ile köye ve bağlı yerleşim yerlerine verilen hizmetleri ve bunların sağlanmasına ilişkin ilkeler düzenlenmektedir.
- **1987 yılında 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile** il özel idareleri ile ilgili hükümler yeniden düzenlenmiştir. 3402 sayılı Kadastro Kanunu ile ülke koordinat sistemine göre ülkenin kadastro veya topoğrafik kadastral haritasına dayalı olarak taşınmazların sınırlarını arazi ve harita üzerinde belirterek hukuki durumlarını tespit etmek suretiyle 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun öngördüğü tapu sicilini kurmak, mekânsal bilgi sisteminin altyapısını oluşturmak için düzenlenmiştir.
- **1991 yılında 3723 sayılı Kanun ile Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Kabulü ile** 3723 sayılı Kanun ile bu şart onaylanmıştır.
- **2001 yılında 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun ile** planlama, imar, fen, sanat ve sağlık standartlarına uygun, can ve mal güvenliğini sağlayan kaliteli yapıların geliştirilmesi için proje ve yapı denetimine yönelik usul ve esaslar düzenlenmektedir.

- **2003 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile** kamu kurum ve kuruluşlar olmak üzere yerel yönetimlerin mali yönetimi ve denetimi tekrardan yapılandırılmıştır.
- **2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile** büyük şehir belediyelerinin teşkilat yapısı, görev ve yetki ve sorumlulukları yeniden düzenlenmiştir. 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Proje Kanunu ile Ankara kentinin kuzey bölgesinin kentsel dönüşümüze ilişkin yapılan düzenlemeleri içermektedir. 5272 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelerin kuruluş, görev yetki ve sorumluluklarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.
- **2005 yılında 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile** il özel idarelerinin teşkilat yapısı, görev ve yetkileri hakkında düzenleme yapılmıştır. **5393 sayılı Belediye Kanunu ile** belediyelerin teşkilat yapısı, görev ve yetkileri hakkında düzenleme yapılmıştır. **5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile** yerel yönetim birliklerinin kuruluş, teşkilat, görev, yetki ve sorumlulukları hakkında düzenlemeler yapılmıştır. **5286 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile** köye ve bağlı yerleşim yerlerine yönelik hizmetleri ve bu hizmetlerin yerine getirilmesi ilgili esaslar düzenlenmektedir. **5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'da** kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurallarına göre sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgelerin ve bu bölgelere ait koruma alanlarının bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden yapılandırılması, konut, ticari, bu bölgelerdeki kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması amaçlanmış ve tarihi ve kültürel taşınmazların korunmasına ve önlem alınmasına ilişkin düzenlemeler yer almıştır. **5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun** amacı, doğal ve yapay yollarla toprak kaybını ve bozulmasını en aza indirerek, çevresel öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda planlı arazi kullanımını sağlayacak usul ve esasları oluşturmaktır.

- **2006 yılında 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarına Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile** Kalkınma Ajanslarının kurulması ve görevlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.
- **2007 yılında 5706 sayılı İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun ile** Avrupa Kültür Başkenti Ajansının Kurulması ile görev ve yetkilerini düzenlemek amacıyla çıkarılmıştır.
- **2008 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile** Büyükşehir belediyeleri sınırları içinde yeni ilçeler kurulmuştur.
- **2011 yılında 6107 sayılı İller Bankası "İLBANK" adı ile yeniden teşkilatlandırılmıştır. 636 sayılı Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile** Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı kurulmuştur.
- **2012 sayılı Afet Sigortaları Kanunu ile** Binalarda afetler sonucu meydana gelebilecek zararların karşılanmasına yönelik sigorta hükümlerini içermektedir. **6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi altı İlçe Kurulması ile** Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Türkiye’de, 29 Büyükşehir belediyesi, 52 il özel idaresi, 1.394 belediye, 18.201 köy bulunacaktır. Büyükşehir belediyesi olan 29 ilde büyükşehir belediye sınırları ile mülki sınırları örtüşecektir.
- **2013 yılında 6447 sayılı 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile** Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Ordu ilinde sınırları mülki sınırlarla örtüşen Ordu Büyükşehir Belediyesi ve Ordu il merkezi mülki sınırlarıyla örtüşen Altınordu adıyla bir ilçe kurulmuştur.

3.2. Yerel Yönetim Birimleri

Türkiye’de yönetim sistemi merkezi ve yerel olmak üzere iki düzeyde yapılmaktadır. Şekil 2, Türkiye’deki yönetim sistemini açıklamaktadır.

Şekil 2. Türkiye'deki yönetim sistemi

Anayasada sayılan üç tür yerel yönetim birimi vardır: il özel idaresi, belediye ve muhtarlık. 1982 Anayasasında yerel yönetimler, “il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir” (madde 27) şeklinde tanımlanmıştır. Yerel yönetimler, halkın seçtiği kişilerden ama halka en yakın kuruluşlar olarak halkın bilinçlendirilmesi, halkın sahiplenmesi, halkın katkısı olmadan bu dokunun korunması mümkün olmayacağına göre yine burada ön planda olmak zorundadırlar. Planlama yetkisine sahip yerel yönetimler, tarihi dokuyu koruyarak doğru plan kararlarını almak zorundadırlar. Bu nedenle, yerel yönetimlerin bir yerleşim alanının kimliğinin korunmasındaki sorumlulukları göz ardı edilemez (Ersezgin, 2002).

3.2.1. İl Özel Yönetimi

1864 yılında Vilayet Nizamnamesi ile İl Özel Yönetimleri kurulmuştur. Bu Nizamname ile eyaletler yerine iller düzeni kullanılmış ve iller için genel yerel olmak üzere iki tür yönetim sistemi tanımlanmıştır. 1864 tarihinde, İl Genel Meclisleri, İl'e bağlı her Sancak'tan seçilen 4 üye 'den oluşmaktaydı. İki üye Müslüman, diğer ikisi ise Müslüman olmayan nüfustan seçilmesi öngörülmüştür.

1870 yılında çıkarılan İdare-i Vilayet Nizamnamesi eski tüzüğü yürürlükten kaldırmış ve yeni hükümler getirmiştir. 1876 Anayasası ile yeniden başlatılan düzenleme çalışmaları, Meclis-i Mebusan'ının dağıtılması ile yeniden yarıda kalıp tamamlanamamıştır. 1870 yılındaki Nizamname de bu yönetimleri, özerk birer yerel yönetim birimi olmaktan çok, bir tür "danışma meclisi" olarak öngörmüştür.

1908 Meşrutiyet devrimi sonrasında başlatılan çalışmalar, 1913 Mart ayında, İl Özel Yönetimleri ile ilgili temel yasanın yürürlüğe girmesiyle sonuçlanmıştır. 1913 yılında İllerin Genel Yönetimine İlişkin Geçici Yasanın 74. Maddesinden sonra gelen maddeleri, İl Özel Yönetimi ile alakalıdır.

1929 yılında yürürlükten kaldırılan İllerin genel yönetimini düzenleyen 1-74. Maddeler kaldırılmış ve yerine 1426 sayılı yasaya bırakmıştır. 1426 sayılı yasada 5442 sayılı İl İdaresi Yasası ile yürürlükten kaldırılmıştır. 2005 yılına kadar 74. Madde ve sonrasında gelen maddeler değişikliklere uğramakla birlikte hep yürürlükte kalmıştır.

1987 yılında 3360 sayılı yasa ile sistemde, günün değişen koşullarını karşılaması için kimi değişiklikler yapılmıştır. 5302 sayılı yasa ile, 2005 yılında dizgede köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

2012 tarihinde çıkarılan ve 2014 yerel seçimlerinin hemen ardından yürürlüğe giren 6360 sayılı yasa ile İl Özel Yönetimlerin yapısındaki değişikliklerle 16 olan anakent belediyelerinin sayısı 29'a çıkartılmıştır. 2013 ocak ayında ise, 6447 sayılı yasayla Ordu ilinin de eklenmesiyle bu sayı 30'a çıkarılmıştır (Keleş, 2019).

İl Özel Yönetiminin bünyesinde bulunan üç kuruluşun bilgileri, yetki ve görevleri aşağıda özetlenmiştir.

- İl Genel Meclisi
- İl Encümeni
- Vali

İl Genel Meclisi

Genel Meclis seçimleri 5 yılda bir yapılmaktadır. Seçim, tek dereceli, nispi temsil yönetimine uygun olarak serbest, eşit, gizli oyla ve açık sayım ve döküm esasına göre yapılmaktadır. İl Genel Meclisi'nin üyeleri, 1963 yılında 306 sayılı yasaya ve bu yasada değişiklikler yapan 1984 yılında 2972 sayılı yasaya göre halk tarafından seçilir (Keleş,2019).

Tablo 1. İl genel meclisinin yetki ve görevleri

Görev ve Yetkileri
• İlin stratejik planını, yatırım ve çalışma izlencelerini, İl Özel Yönetiminin çalışmalarını ve personelin çalışma performans ölçütlerini görüşüp karara bağlamak • Bütçeyi ve kesin hesabı kabul etmek • İlin çevre düzeni planı ve belediye sınırları dışındaki alanların imar planlarını görüşüp karara bağlamak • Borçlanmaya karar vermek • Bütçeye bağlı işletmeler, Türk Ticaret Yasası'na bağlı ortaklıklar kurulmasına ve bunlardan ayrılmaya, sermayelerinin artmasına taşınmaz mal yatırım ortakları kurulmasına karar vermek • Taşınmaz mal ve alım satımına, trampa ve tahsis edilmesine, taşınmaz malların kiralanmasına karar vermek • Koşullu bağışları kabul etmek • İl Özel Yönetimi adına imtiyaz verilmesine ve yap işlet ya da yap-işlet-devret yöntemleriyle yatırımlar yapılmasına, İl Özel Yönetimine ait ortaklık, işletme ve iştiraklerin özelleştirilmesine karar vermek • Encümen üyelerini uzmanlık komisyonları üyelerini seçmek • Yönetmenlikleri kabul etmek • İl Özel Yönetiminin ve bağlı kuruluşlarının kadrolarını kurmak, kaldırmak ve değiştirmek • Yurtdışındaki ve yurtiçindeki yerel yönetimler ve birlikleri ile iş birliği yapılmasına karar vermek • Başka yerel yönetimlerle birlik kurulmasına, kurulmuş birliklere katılmaya ve ayrılmaya karar vermek

İl Encümeni

İl Encümeni, Valinin başkanlığında İl Özel Yönetiminin karar ve danışma organıdır. 10 üyenin katılımıyla 11 kişiden oluşmaktadır. İl Genel Meclisi her yıl bu 10 üyeden 5'ini gizli oyla seçmektedir. Diğer 5 üye ise, birim amirleri arasından Vali tarafından seçilir. Madde 25- İl Encümeni valinin başkanlığında, İl Genel Meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından bir yıl içinde gizli oy ile seçeceği beş üye ile biri mali hizmetler birim amiri olmak üzere valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşur. Birer yıl görev yapmak şartıyla her iki kümede yer alan encümen adayları seçilir. Genel Sekreter Valinin katılmadığı toplantılara başkanlık etmektedir. Encümenin gündemindeki konularla ilgili olarak, başka birim amirleri de oy hakkı olmaksızın, görüşleri alınmak üzere Vali tarafından Encümen toplantısına çağrılabilir. Encümen başkanına 14.000, üyelerine 12.000 gösterge rakamının devlet memurları aylık katsayısının çarpımı ile bulunacak tutarda aylık bürüt ödenek verilir. Encümenin kamu görevlisi olan üyeleri, üyeler için öngörülen gösterge rakamının yarısını alır (Keleş, 2019).

Tablo 2. İl encümeni yetki ve görevleri

Görev ve Yetkileri
• İl stratejik planını, yıllık çalışma izlencesini, bütçe ve kesin hesabı inceleyerek İl Genel Meclisi'ne görüş bildirmek • Yıllık çalışma izlencesine alınmış işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak • İşlevsel bütçe sınıflandırmasında ikinci düzeyler arasında aktarma yapmak • Öngörülemeyen giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirlemek • Yasalarda öngörülen cezaları vermek • Beş milyar lirayı geçmeyen uyuşmazlıkları anlaşmayla sonuçlandırmak • Taşınmaz mal satımına, trampa edilmesine ve tahsisine ilişkin kararları uygulamak; üç yıldan az sürelerle kiralama yetkisi kullanmak • Belediye sınırları dışındaki halka açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek • Valinin havale edeceği konularda görüş bildirmek

Vali

Vali genel yönetimin ildeki başıdır. Aynı zamanda da Özel yönetimin başı ve yürütme organıdır. Özerksel yönetimce ataması yapılır. Vali, İl Özel Yönetiminin görevlerini, İl Özel Yönetim Müdürlüğü ve özerksel yönetimin ildeki örgütleri aracılığı ile yürütür. Kaymakamlar Valinin verdiği özel yönetim hizmetlerini yaparlar. 32. Maddeye göre Vali, görev ve yetkilerinden bir bölümünü yöneticilik niteliği olan İl Özel Yönetimi görevleri ile ilçelerde kaymakamlara devredebilir (Keleş, 2019).

Tablo 3. Valinin yetki ve görevleri

Görev ve Yetkileri
• İl Özel Yönetiminin örgütünü yönetmek, hak ve çıkarlarını korumak • İl Özel Yönetimini stratejik plana uygun olarak yönetmek, İl Özel Yönetimin kurumsal stratejilerine uygun olarak hazırlamak. Çalışmaları ve çalışmalarının başarımlarını ölçütlerini belirlemek, uygulamak, izlemek ve değerlendirmek • İl Özel Yönetimini temsil etmek • İl Encümenine başkanlık etmek • İl Özel Yönetiminin taşınır ve taşınmaz mallarını yönetmek, gelir ve alacaklarını izlemek ve toplamak • Yetkili organların kararını almak koşuluyla sözleşme yapmak • İl Genel Meclisi ve Encümen kararlarını uygulamak • Bütçeyi uygulamak • İl Özel Yönetimi çalışmaların atama işlemleri yapmak, netleştirmek • İl halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önemleri almak • Yoksullar ve muhtaçlar için bütçede ayrılan ödeneği kullanmak • İl Özel Yönetiminin görevlerinden, İl Genel Meclisi'nin ve İl Encümeninin kararını gerektirmeyen görevlerini yerine getirmek

3.2.2. Belediye

5393 sayılı belediye yasasında yer alan 3. Madde de belediye, “Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak ifade edilmektedir. Kuruluşu hakkında bilgiyi 4.

Madde de “Nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur” şeklinde verilmektedir. Belediye organlarının görev ve yetkileri Tablo 4’te verilmektedir.

Tablo 4. Belediye organlarının yetki ve görevleri

Görev ve Yetkileri	
Belediye Meclisi	• Stratejik plan ile yatırım ve çalışma izlencelerini, belediye çalışmalarının ve personelinin başarımlarını ölçütlerini görüşmek ve kabul etmek • Belediyenin imar planlarını görüşüp karara bağlamak ve onaylamak • Borçlanmaya karar vermek • Meydan, cadde, sokak, park ve benzerlerine ad vermek; mahalle kurmak, kaldırmak, birleştirmek; adlarını ve sınırlarını belirlemek ve değiştirilmesine karar vermek; beldeyi tanıtıcı amblem ve şemaları belirlemek • Belediye başkanı ile encümen arasındaki anlaşmazlıkları karara bağlamak • İmar planının uygulanmasına kılavuzluk edecek belediye imar programını görüşerek kabul etmek
Belediye Encümeni	• Belediyenin stratejik planını, yıllık çalışma izlencesini, bütçe ve kesin hesabını inceleyip belediye meclisine görüş bildirmek • Kamulaştırma kararını almak ve uygulamak • Yasalarda öngörülen cezaları vermek
Belediye Başkanı	• Belediye örgütünü yönetmek, belediyenin hak ve çıkarlarını korumak • Belediyeyi stratejik plana göre yönetmek; bütçeyi belediye çalışanlarının ve personelinin başarımlarını ölçütlerini hazırlamak, izlemek ve değerlendirmek • Belediyenin taşınır ve taşınmaz mallarını yönetmek • Sözleşme yapmak • Belde halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak • Belediyelere yasalarla verilmiş olan görevlerden, meclis ya da encümen kararı gerektirmeyenleri yerine getirmek

3.2.3. Köy Yerel Yönetimin Organları

Köy Yasası'nın 26 Kasım 1933 yılında 2339 sayılı yasa ile değiştirilen 10. Maddesinde, köyün organları ile ilgili şu hükümler yer almaktadır. “Her Köyde bir Köy Derneği, bir Köy Muhtarı, bir de İhtiyar Meclisi bulunur. Köyde, 24. Maddeye göre Köy Muhtarını ve İhtiyar Meclisi üyelerini seçmeye hakkı olan kadın ve erkek köylülerin oluşturduğu topluluğa Köy Derneği denir. Köy Muhtarı ve İhtiyar Meclisi azalan doğrudan doğruya Köy Derneği tarafından ve köylü kadın ve erkekler arasından seçilir. Köy Muhtarı, İhtiyar Heyetinin başıdır. Köy Kanunu'nun 23. Maddesi gereğince, köyün imamı ile öğretmeni veya başöğretmeni İhtiyar Meclisinin her zaman doğal azasıdır.”

18 Temmuz 1963 tarihli 286 sayılı yasa köy seçimleri ile ilgili kurallar koymuştur. “Köy Muhtarı ve İhtiyar Meclisi üyeleri seçimlerinde adaylık usulü yoktur. Seçmenler, muhtar için ad, üyeleri için asıl üye sayısının bir katı kadar ad yazılmış oy pusulalarını aynı zarfa koyarak sandığa atarlar. Ancak muhtar ve üyeler için atılan oy pusulaların üzerine ‘*muhtar için, üyeler için*’ olduğu yazılır.”

Muhtar köylerde en yetkili kişidir ve köyün başıdır. Muhtar hem devlet işlerini hem köy işlerini görür. Devlet tarafından çıkarılan kanunları köylü halka ilan eder, bölgenin asayişini korur ve köyde çıkabilecek olan salgın hastalıklar ile ilgili gerekli makamlara haber verir. Köy muhtarının ve yanındaki heyetin yolsuzluğa karışması durumunda, devlet memuru gibi yargılanır ve cezalandırılır.

Vali ile bağlı köylerde, kaymakam ise ilçeye bağlı köylerde muhtarın görev ve yetkilerini yerine getirmediğini tespit ederlerse, muhtara yazılı olarak uyarıda bulunurlar. Köy İhtiyar Meclisi köy hizmetlerinde muhtar ile görev almaktadır. Görev ve yetkilerine 42, 43, 44/1, 44/2 maddelerinde yer verilmektedir (Keleş, 2019)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MUSTAFAPAŞA’NIN MEKÂNSAL KİMLİĞİ

Çalışmanın bu bölümünde, Nevşehir ili, Ürgüp ilçesine bağlı, Mustafapaşa kasabasının, mekânsal kimliğine ilişkin analizler yapılmıştır. Öncelikle, kasabanın tarihçesi ve buna bağlı olarak sosyal yapısı ve mevcut durumuna ilişkin genel bilgiler ve hâlihazırda yapılan projeler, Nevşehir il özel idaresi, Ürgüp belediyesi, Mustafapaşa muhtarlığı ve diğer çeşitli kaynaklardan araştırılmış, daha sonra, doğal ve kültürel varlıklarına ilişkin yerinde analizler yapılmış, koruma ve canlandırma amaçlı restorasyon ve işlevlendirme çalışmaları incelenmiştir. Ayrıca, yerel halk, turist ve öğrenciler ile, kasabaya ilişkin görüşleri ve beklentileri yönünde anket çalışması yapılmıştır.

4.1. Tarihçesi

“...Şayan-ı dikkat Sinasos Rum Kültürü, çölde bir vaha, karanlıkta bir yıldız, Anadolu’da bir Atina” – Kayseri Piskoposu Kleovulos

Orta Anadolu bölgesi, tarıma uygun topraklara ve zengin maden yataklarına sahip olması nedeni ile tarih boyunca çeşitli medeniyetler tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Antik yazılı kaynaklara dayanan MÖ 3000 yıllarında bölgede, Anadolu’nun yerli halkı olarak kabul edilen Hattilerin yaşadığını öğreniyoruz. MÖ 3000’li yılların sonu ve 2000’li yılların başından itibaren Anadolu, Hint-Avrupa kavimlerinin istilasına uğramıştır. Bu kavimlerden biri olan Hititler, Orta Anadolu’ya yerleşerek bölgeyi yaklaşık MÖ 1200 yıllarına kadar yönetmiştir. Hitit beyliklerinin kurulduğu dönemlerde bölgenin maden kaynaklarından yararlanmak isteyen Asurlular tarafından da bölgede ticaret kolonileri kurulmuştur (İlbars ve Temren, 2003).

Orta Anadolu’nun bu tarihi gelişmeleri hem arkeolojik hem de epigrafik verilerle kanıtlanabilmektedir. MÖ 1200 yıllarında tüm Ege, Akdeniz ülkelerinde siyasi, sosyal ve ekonomik yıkımlara neden olan kavimler göçü, Hitit Uygarlığının da çökmesine neden olmuştur. Bu çöküşün ardından Orta Anadolu bölgesi “Karanlık Çağ” a girer. Bu durum MÖ 750 yıllarına kadar devam eder.

Karanlık çağ boyunca bölgenin terk edilmiş olması ya da sadece göçebe kavimlerin uğrak yeri olması mümkündür. MÖ 750 sonrasında bölgede Frig yerleşmeleri kurulmuştur. MÖ 700'lerden itibaren Kimmenler ve dönemin güçlü yakın doğu krallıkları (Asur, Babil, Pers) sıra ile bölgeyi ele geçirmişler ya da buralarda savaşmışlardır. MÖ 550-330 yılları arasında bölge Akamenid-Pers İmparatorluğu'nun hegemonyası altına girmiştir. Büyük İskender'in Persleri yenmesi ile bölgede Helenistik Pontus-Kapadokya ortak krallığı kurulmuştur. Bunun ardından yaklaşık MS 1. yy'den itibaren bölge Roma İmparatorluğu'nun bir eyaleti olur. Bu durum MS 395'te imparatorluğun ikiye bölünmesine kadar devam eder (İlbars ve Temren, 2003). Orta Anadolu bölgesinde konumlanan ve günümüzde, Kapadokya bölgesi olarak tanımlanan alanın ana merkezi Nevşehir ilidir, ancak, Kırşehir, Aksaray, Niğde ve Kayseri illerinin bir kısmı da dahil olmaktadır. Bölgede tarihsel süreçte yerleşen devletler Şekil 3'te gösterilmektedir.

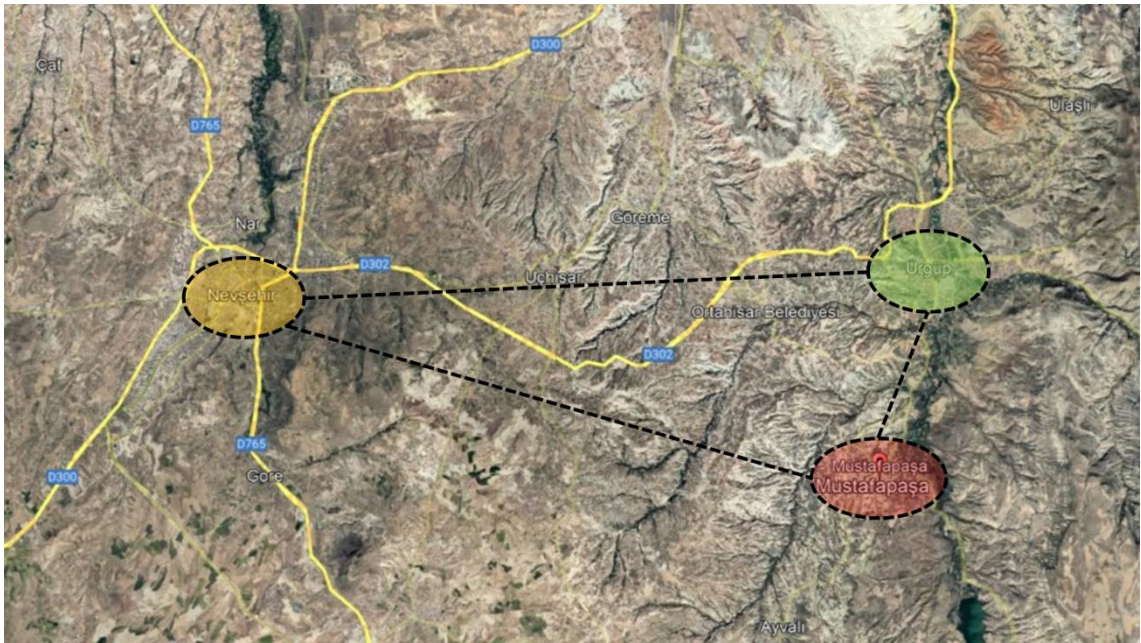

Şekil 3. Kapadokya bölgesine yerleşen devletler

Şekil 3'den de anlaşıldığı üzere, bölgede bir farklı ideolojilere sahip devletler hüküm sürmüştür. Bu bağlamda, Kapadokya bölgesi kültürel birikim olarak çeşitlilik arz etmektedir. Kapadokya bölgesi Pers İmparatorluğu, Helenistik ve Roma İmparatorluğu dönemleri gibi farklı dönemlerde farklı sınırlarla belirlenmiştir. Hristiyanlığın kabulü ile bu dinin önemli merkezleri

haline gelen bölgede çeşitli kilise ve manastırlar inşa edilmiş ve daha sonra İslamiyet'in kabulü ve Türklerin bölgede hâkimiyeti ile Kapadokya'nın yapısı dini, siyasi ve sosyo-kültürel olarak değişmeye başlamıştır (Hakman, 2019).

Bunun yanı sıra, volkanik oluşumlardan kaynaklı, bölgenin diğer bölgelerden farklı doğal yapılanması dikkat çekmektedir. Bu yüzden, Kapadokya bölgesi hem doğal ve hem kültürel varlıklar açısından oldukça zengin ve kendine özgü bir kimliğe sahiptir. Çalışma kapsamında, incelenen ve şimdiki adı "Mustafapaşa" olan Sinasos kasabası, Kapadokya bölgesinde, Nevşehir ilinde Ürgüp ilçesinin 6 km güneyinde yer almaktadır. Bu kasaba Rumlar tarafından kurulmuş ve günümüzde farklı bir kültürel zenginliğe sahip bir Rum-Türk köyüdür (Ilbars ve Temren, 2003). Kasabanın coğrafi konumu Şekil 4'de verilmektedir.

Şekil 4. Mustafapaşa'nın coğrafi konumu

Kasabanın erken dönemlerine ilişkin bilgiler sınırlıdır. Tarih boyunca Mustafapaşa farklı isimler almıştır. 'Sasima', 'Levidis', 'Assuma', 'Sunasyun', Orta Çağ'dan yirminci yüzyıl başına kadar Sinasos olarak anılmıştır ve bu ismin Doğu tanrı isimleri olan Sin ve Assos veya 'bir yerden kovulup başka bir yerde birleşen topluluk anlamındaki 'synaxis' kelimelerinden geldiği bilinmektedir. Tarihi kaynaklara göre, bugünkü Mustafapaşa'nın bulunduğu yerde, Orta

Çağ'da "Asuna", "Sasima" veya "Sasuma" olarak bilinen bir yerleşim vardı (Hild ve Restle, 1981). 1071 yılında Selçuklu Hükümdarı Alparslan ile Bizans İmparatoru Roma Diogenes arasında Alparslan'ın zaferi ile sonuçlanan Malazgirt Savaşı'ndan sonra (Nicolle ve Hook, 2013) Türkler, Ortodoks-Hristiyan halkının İslamlaşma sürecini başlatmışlardır. Ancak dönüşüm süreci Anadolu'nun her yerinde aynı olmamıştır. Anadolu'nun iç kesimleri kısa sürede Müslüman-Türk kimliğine geçerken, Mustafapaşa gibi az sayıda yerleşim Rum-Ortodoks topluluğunun kültürel özelliklerini korumuştur. Bunun temel nedeni, 15. yüzyıldan itibaren İstanbul Ortodoksları ile kurulan yakın ilişkilidir. 15. yüzyılda İstanbul'un fethinden sonra, bu dönemde uygulanan iskân politikası ve Yunanlıların ticaret merkezlerine göçü sonucunda ekonomik kalkınmanın yanı sıra kültürel ilişkiler de güçlenmiştir (Augustinos, 1992). Mustafapaşa kasabasının doğal ve kültürel dokusunu yansıtan bazı fotoğraflar Şekil 5'te yer almaktadır.

Şekil 5. Mustafapaşa'nın dokusu

1924'te kasabada 600 Rum ve 150 Türk aile yaşıyordu. 30 Ocak 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında Lausanne-İsviçre'de imzalanan bir anlaşma sonucunda Türkiye dışında yaşayan Müslümanların ve Türkiye'de yaşayan Ortodoksların göçü zorunlu hale getirilmiş ve kesin sayıları bilinmemekle birlikte, Türkiye'de yaşayan yaklaşık iki milyon Ortodoks başka bir ülkeye göç etmiştir. Gelen Müslümanlar ise, göç eden Rumların evlerine yerleşmişlerdir (Augustinos, 1992). Mustafapaşa kasabasında da benzer durum yaşanmış ve göç eden Rum köylülerin evlerinde, Yunanistan'dan gelen Müslüman Türk aileler yaşamaya başlamışlar. Tarihsel süreç içinde, Mustafapaşa'ya özel bir konum kazandıran hususları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

- Mustafapaşa, din liderlerinin erken Hristiyanlık döneminden, başlayarak, Hristiyanlığa getirdikleri “kişiyi ve hümanizmayı öne çıkaran” yorumlarıyla oluşturdukları felsefenin ne denli özümsemiştiği, bu yorumu yapan din adamları (babalar ve azizler) adına yapılan yüzlerce kaya kilisesi, kilise ve manastırla vurgulanmaktadır. Bu durum günümüz Mustafapaşa'nın ekonomik ve sosyo-kültürel gelişimi için ciddi bir potansiyel olarak düşünülebilir.
- Kaya içi kullanımı Hitit'lerden bu yana Kapadokya toplumunun korunma ve yaşama amaçlı oluşturdukları bir iskân şeklidir. Bir anlamda yaşam alanları, yakın tarihlerde dahi kaya strüktürleriyle bütünleşmiştir. Bu durum Kapadokya'nın yaşamsal kimliği gibidir. Mustafapaşa'da bu tür, kayadan oyma veya yığma-oyma oluşumlar ve yapılara sıklıkla rastlamak mümkündür.
- Mustafapaşa'nın 19. Yüzyılda eğitim ve din konusunda yaptıkları ile Kapadokya'da özel bir konum kazandığı bilinmektedir. Bunun, yerli halkın ekonomik güçlerinden kaynaklandığı söylenebilir. 19.yy, kentleşme ve mimari açıdan, Mustafapaşa'nın altın çağıdır denilebilir. 1924 Lausanne anlaşması sonucunda, Selanik'den göçenlerden oluşan yeni topluluğun, Mustafapaşa'daki yerli nüfusla birleşmesi sonucunda, 20.yy. başlarında, kasabanın sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı değişime uğramıştır. Gerek yoksulluk gerekse kültürel düzeyin farklılaşması sonucunda, Rum halkı tarafından yapılan ve sanatsal ve mimari açıdan oldukça gösterişli olan

binaların bakımı sağlanamamış ve birçoğu da yıkılmıştır. Günümüze gelindiğinde, bu durumun durduğunu ve gerek yönetimin koruma politikaları gerekse turizmle oluşan yeni ümitler ile yeni bir gelişme sürecine girilmekte olduğu söylenebilir.

- Mustafapaşa'nın 20.yy. sonunda kült evi olarak göçen Ortodoks Rum halkı, Yunanistan'da eski kimliklerini korumayı amaçlayan bir örgüt yapısına sahip olmuştur. Bu durumun, bir milliyetçilik amacı içermemesi halinde, Mustafapaşa'nın dış dünya ile turizm ve kültür ilişkilerinde ciddi bir potansiyel olarak değerlendirilmesi doğru olur (Özbay, 2005).

4.2. İdari Yapısı

Mübadele komitesinin net istatistiklerine göre, kasabanın nüfusu 1890 yılında 4500'den 3000'e, 1924 yılına kadar ise, 1200 'den 878'e düşmüştür. Buna karşın 1890 yılında Türk nüfusu 600 iken 1925 yılında 1000 kişiye ulaşmıştır. (Malkoç, 1991). 1966 yılında beldeye dönüşen kasabanın belediye statüsü, köydeki nüfusun 2000 kişinin altına düşmesi sonucu 2013 yılında köye dönmüştür. 2013 yılından günümüze kadar muhtarlık sistemi ile yönetilmektedir. Yönetim açısından, Mustafapaşa bir kasaba niteliğinde olup, bağlı olduğu yerel yönetimler, muhtarlık, Ürgüp belediyesi, Nevşehir il özel idaresi ve Kapadokya alan başkanlığıdır. Muhtarın görev ve yetkileri Tablo 5'te özetlenmiştir.

Tablo 5. Muhtarın görev ve yetkileri

Muhtarlığın Görev ve Yetkileri
• Kasabanın her türlü sorunları ile ilgilenmekle görevlidir. Çözüm noktasına varamadığı konularda kaymakam ve il Özel idarisinden yardım istemektedir. • Kasaba halkının bir isteği olduğu zaman birkaç gün öncesinden dilekçe yazılır ve İhtiyar Heyeti ile toplantı yapılır. Bu toplantılar haftanın iki günü yapılmaktadır. • Toplantılarda alınan kararlar, karar defterine yazılır. Her karar için numaralandırılma yapılır. • Muhtarlık tüm harcamalarını bütçe defterine yazar ve yıl sonunda kaymamak tarafından denetlenir. • Yıl içinde özellikle bayram ve özel günlerde, kasaba halkının da katılımıyla muhtarlıkta toplantılar yapılır. • Kasaba haklı köyde gördüğü eksikleri muhtara iletir. Muhtarda, kaymakamlık, il Özel İdareye ve Alan Başkanlığına iletir.

4.3. Toplumsal Boyut

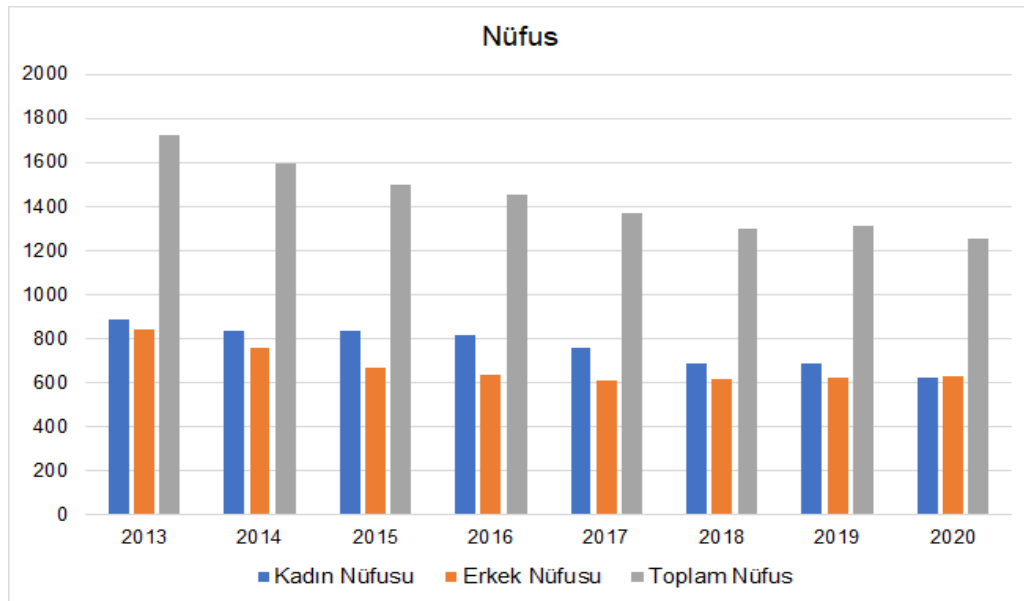
4.3.1. Nüfus

Mustafapaşa, 1941 ve 1945 yılları dışında, daima ülke nüfus artışının altında kalan bir gelişme göstermiştir. Başka bir deyişle, sürekli dışa göç veren bir yerleşimdir. Bu durum tüm Kapadokya ve Nevşehir ili ve merkezleri için de geçerlidir. Son yıllarda, kasabanın nüfus sayısı Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6. Mustafapaşa'nın nüfusu

Yıl	Kadın Nüfusu	Erkek Nüfusu	Toplam Nüfus
2020	626	630	1256
2019	685	624	1309
2018	687	614	1301
2017	761	610	1371
2016	817	635	1452
2015	833	668	1501
2014	837	761	1598
2013	885	840	1725

Son sekiz yıldaki nüfus dağılımına baktığımızda, toplam nüfusunda azalma görülmektedir. Şekil 6'da yıllara göre, nüfus grafiğini göstermektedir.

Şekil 6. Mustafapaşa nüfus grafiği

Şekil 6'da da görüldüğü üzere, 2020 yılı hariç, diğer yıllarda kadın sayısı az da olsa erkek sayısından fazla olmuştur. Ayrıca, son sekiz yılda nüfus sayısı azalarak 2000'nin altında kalmıştır.

4.3.2. Sosyo – ekonomik yapı

19. ve 20 yüzyıl başında Kapadokya'nın en gelişmiş yerleşim merkezlerinden birisi olarak kabul edilen Mustafapaşa'da, Müslüman ve Hristiyan halk birlikte yaşamıştır. Tarım (bağcılık, şarap Üretimi), hayvancılık, taş işçiliği ve devlet memuriyeti gibi geçim kaynaklarının yanı sıra, Rumların büyük bir kısmı için geçerli uğraş ticaret olmuştur. Başta İstanbul olmak üzere büyük kentler ile ticaret bağlantıları olan Mustafapaşalılar, İstanbul'daki deniz ürünleri ve siyah havyar ticaretinin başını çekmişlerdir. Bazı yerli halk, keten tohumu ve susam yağı çıkaran pres makinaları işleterek, bazıları da sömürge malları, bakkaliye malzemeleri ve kumaş satarak geçimlerini sağlamışlardır (Augustinos, 1997). Mustafapaşa halkı, buğdayları un yapmaya elverişli olmadığından arpalarını öğütmeye, yarım saat uzaklıkta bulunan, üç adet su değirmenine götürürlerdi. Kasabada hayvancılık oldukça sınırlıydı. Her ailenin evinde beslediği büyükbaş ve küçükbaş birkaç hayvanı vardı (Stamatopoulos, 1984). Günümüzde ise yerli halkın büyük bir kısmı tarım ve ticaret ile uğraşmaktadır.

4.3.3. Sosyo- Kültürel Yapı

Mustafapaşa'da, 1924 yılına kadar, Müslüman ve Hristiyan dini gelenekleri yan yana var olmuştur. Türklerle Rumların sorun yaşamadan birbirlerinin inançlarına saygı gösterdikleri ve hatta dini günlerde birbirlerinin törenlerine katıldıkları söylenmektedir. Bu yöredeki Hristiyan dini liderlerinin erken dönemden başlayarak, Hristiyanlığa getirdikleri 'hoşgörüyü ve insancılığı' öne çıkaran yorumları, Orta çağ İslam dünyasının, Mevlevilik ve Bektaşilikte görülen 'evrensel hümanizma' felsefesi ile örtüşmektedir. Dini yaşamın yanı sıra, gündelik hayatta da ortak kültürel özellikleri paylaşan Türklerin ve Rumların, anlaşmazlıkları karma bir meclisle adilce çözüme kavuşturan, uyumlu bir bütünlük içinde yaşadığını öğrenmekteyiz.

Birçok yönden çevredeki topluluklardan ayrılan Mustafapaşa, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında, özellikle 19. yüzyıldan itibaren ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. O dönemde ağırlıklı olarak Rum nüfusa sahip olan kasaba, kültür, mimari ve sanat tarihi açısından en müreffeh dönemini 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşamıştır. Bu duruma, kasabanın dönemin başkenti İstanbul'la olan yakın bağlarının doğrudan etkisi olduğu bilinmektedir. Ulaşım ve ağır vergiler gibi etkenler nedeniyle tarımın elverişsiz olduğu bir yerde Rumlar ticarete yönelmiş ve oldukça başarılı olmuşlardır. Osmanlı ticaret sisteminin belkemiği olan lonca sistemi sayesinde kendilerine yarı göçebe bir düzen kuran kasaba halkı İstanbul'un Yedikule, Samatya, Galata, Kalafatyeri, Balkpazar ve Unkapan bölgelerinde bir koloni oluşturmuşlar. Mustafapaşa Loncası, başta havyar olmak üzere keten tohumu ve susam yağı ticaretini kontrol ediyordu. Osmanlı döneminin çok kültürlü yapısının önemli bir somut örneği olan Mustafapaşa'nın tarihi ve kültürel zenginliğini Rumlar inşa etse de orada yaşayan Müslümanlar köyün vazgeçilmez bir rengiydi. Köydeki Rumların anlatımlarına göre, Miskin Mahalle'de hemşehri olarak bahsettikleri Türklerin yaşadığı yaklaşık yüz konutun olduğu belirtilmiştir. Burada kullanılan bir diğer önemli ifade ise, bölgenin erkeklerinin çoğunlukla yapı ve taş ustası olmasıdır. Ayrıca çok fazla topraklarının olmadığı, çiftçilerin az olduğu ve sadece birkaçının Sultan Hamid'in sarayında tablacı olarak çalışmak üzere İstanbul'a gittikleri bilinmektedir (Mustafapaşa, 2021).

Günümüzde, yerli halkın yaşam biçimi birçok açıdan Türk-Müslüman gelenekleri çerçevesinde gerçekleşmektedir. Ancak, göçmen halkın hala devam ettirdikleri bazı gelenekleri vardır. Bunlardan birkaçı aşağıda açıklanmaktadır:

- Düğün ve kına gecelerinde, gece saat 12'den sonra Arap olma yani kılık değiştirme geleneği vardır. Obesva adı verilen eğlencede ise 4 kişilik ekip oluşturulur, düğüne gelenlerin boynuna kuşak bağlanılır ve para istenilir. Toplanan paralar ile gecenin sonunda yiyecek içecek alınıp düğün evindekiler ile paylaşılır.
- Yeni doğan bir bebeğin kırkı çıkmadan tekli bir gün sayısı içinde Vidye yapılır. Mevlit geleneği gibidir.

- Baharın gelişiyle birlikte, ağaçlarda aan ilk çiçekler toplanır, bir kazanda kaynatılır. Kaynatılan ieklerin suyu ile yıkanan çocukların şifa bulacağına ve hastalıklardan korunacağına inanılır.
- Mart ayında bir diğer bahar kutlamaları için kırmızı yumurta ve kurabi adında kurabiye yapılır ve çocuklara dağıttırılır.
- Duduleşka; kurak geçen bahar aylarında, yağmur yağması için, iki sopadan kukla yapılp, kuklaya kıyafetler giydirilir. Kasabadaki çocukları toplanıp, kuklayı kapı kapı gezdirirler. " Dudu Dululeşka fer fer ferfelaşka dudu duduleş vorni vorni doş keti dam groş dasi sevaş lep" tekerlemesi söylenerek kapılar tek tek alınır. Kapısını aan kişi önce kuklayı güzelce ıslatır, sonra çocuklara yağ, un, şeker, vb. gibi malzemeler verir. Toplanan malzemeler bir eve götürülür, ev sahibi onlarla çocuklara börekler, tatlılar yapar ve o evde yağmur yağması için dua edilir.

4.4. Doğal Boyut

Mübadeleden nce Mustafapaşa'nın durumuna ilişkin en önemli bilgilere erişmemizi sağlayan Serafim Rizos, kasabayla ilgili anılarını anlatırken kasaba ve çevresinin doğal yapısını şöyle anlatmıştır (Balta, 2005)

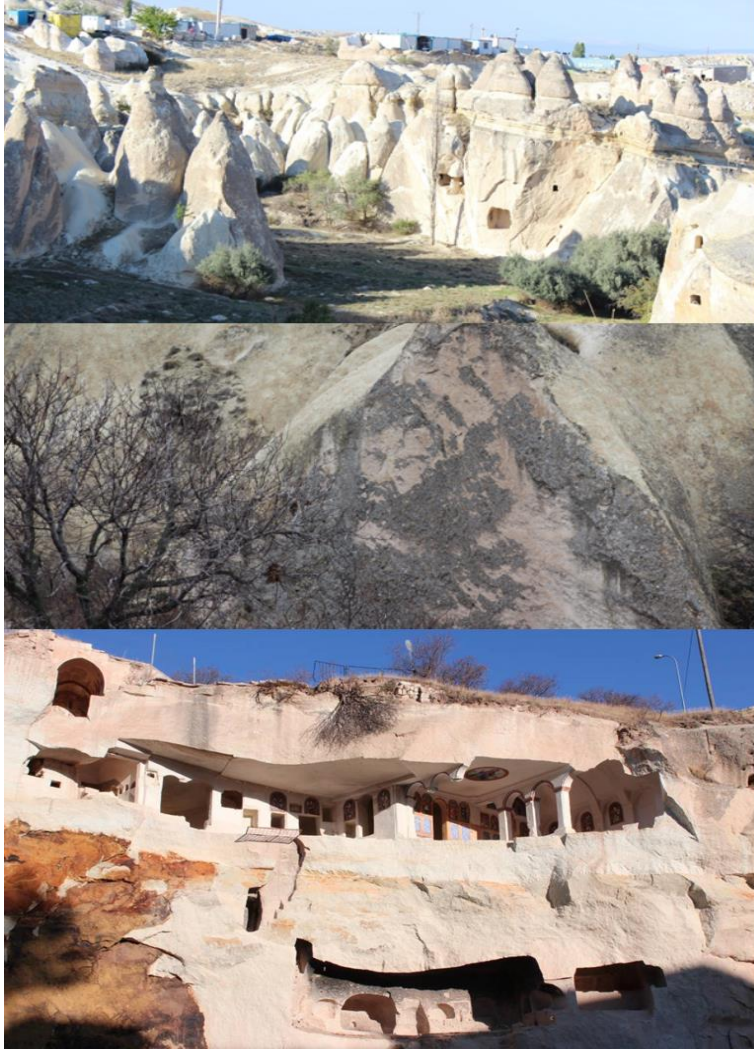
"Toprağımızı koca bağlar, sıradağlar, kaya öbekleri ve uçsuz bucaksız kaya vadileri kaplıyordu. Masa şeklinde (Rafes, Panaya), piramit ve koni şeklinde dağlar (Gorgoli, Aziz Nikolaos), tepelerinde sert, koyu renkli taşlar dikili münferit kayalar, ileri oyulmuş ve boş, tek başlarına yükselen koca kayalar (Ortahisar). Kara, boz, ak, sarımtırak, kızıl, pembe kayalar... Sert, şefkatli, gürültücü, sessiz, ağır, birbirlerine sımsıkı kenetlenmiş, yumuşak huylu, somurtuk ve tehditkr kayalar insanların hizmetine sunulmuştu. İnsanoğlunun fazla zorlanmadan fethedip egemenliği altına alması için, Erciyes Dağı özellikle onları kusmuş, sular da ustalıkla oyarak şekillendirmiş sanırdın".

Mustafapaşa, Orta Anadolu'da, Nevşehir ilinin Ürgüp ilçesine bağlı bir kasabadır. Kasaba, Nevşehir il merkezine 26 kilometre uzaklıkta ve güneydoğusunda bulunmaktadır. Coğrafi olarak İç Anadolu'da yer alan yerleşim, 38' 12' ve 39' 20' kuzey enlemleri ile 34' 11' ve 35' 06' doğu boylamları

arasında yer almakta ve orta Kızılırmak havzasına girmektedir (İlbars ve Temren, 2003).

İç Anadolu iklim kuşağında yer alan Mustafapaşa karasal iklime sahiptir. Kış ayları soğuk ve sert, yaz ayları ise kurak ve sıcak geçer. İlkbahar ve sonbahar yağışlıdır. Kuzey ve güney Anadolu'daki sıradağlar ile havza büyük ölçüde deniz etkilerine kapalıdır ve orta Anadolu bölgesinde yer aldığından yağışlar azdır. Kış ayları sert geçtiğinden yağışlar genellikle kar şeklindedir (Özbay, 2005). Nevşehir ilinde yıllık yağış ortalaması 388.7 mm, sıcaklık ortalamaları ise 10.9 derecedir. Damsa çayı üzeri kışın kar tutmaz. Yörede kuzey rüzgarları egemendir. Kuzeybatıdan esen karayel ile kuzeydoğudan esen poyraz en yoğun olanlardır. Güney yönlü kıble ve lodos rüzgarları maksimum esme şiddeti göstermektedir (İlbars ve Temren, 2003).

Nevşehir platosundaki 300 metrelik kalınlığı aşan volkanik tuf " akıntı tufu" özelliğindedir. İl alanının büyük bir çoğunluğu yüksek platolardan oluşmuştur ve dağlar fazla yer kaplamaz. Alp'lerin kıvrılmamaların olduğu dönemde Kuzey ve Güney Anadolu dağ kıvrımlarının oluşması sırasında ortaya çıkan sıkışmalar, yörenin şekillenmesini sağlamıştır. Mustafapaşa'da, lav ve tuf platolarının akarsular tarafından şekillenmesiyle oluşmuş bir yapı arz etmektedir. Volkanik tufun kalınlığı 300 metreyi geçer ve dokuları yine " akıntı tufu" özelliğindedir. Jeolojik rapora göre; Mustafapaşa'da tümüyle "Kapadokya Özelliğini" veren volkanik birim olan tuf yer almaktadır. Bu özellikteki kayalar, ısınma- kuruma, ısı değişikliği ve bunun sonucu meydana gelen yüzeysel yumuşama ile su ve rüzgâr erozyonundan kolayca etkilenmektedir. Kasabanın bu yapısı mimaride etkili olmuştur. Oluşan bu kayalar oyularak yeni Mekânlar elde edilmiştir (Özbay, 2005). Şekil 7'de Mustafapaşa'nın Kültürel peyzaj haritası göstermektedir.

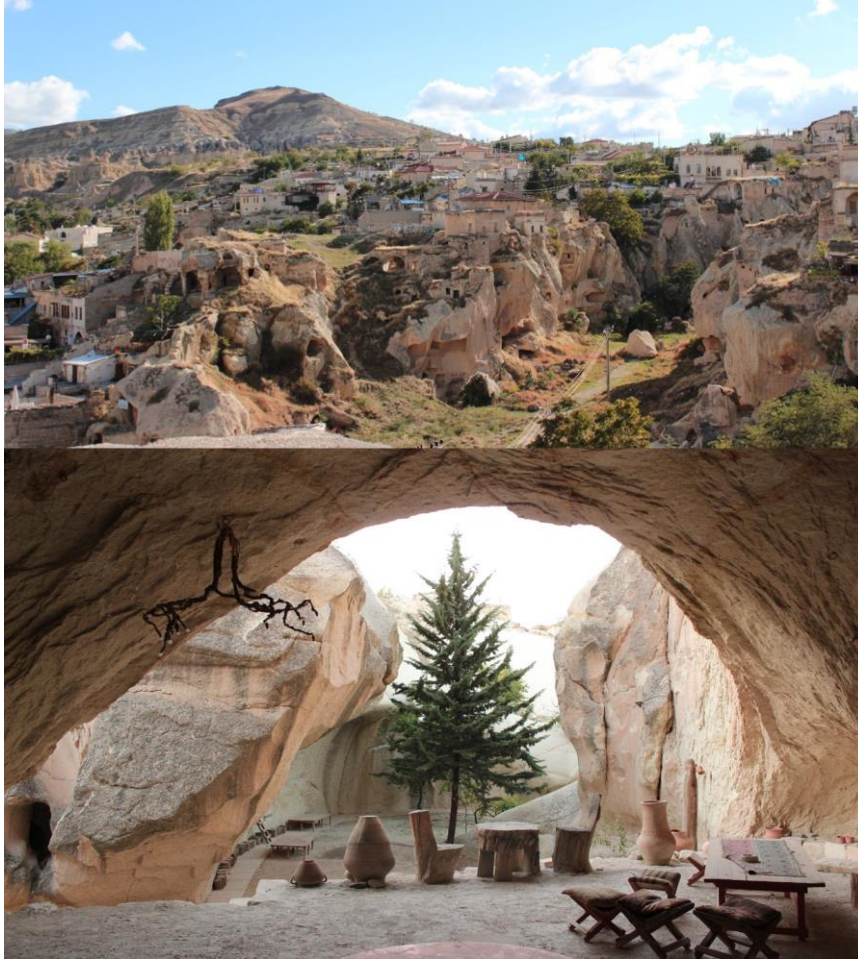

Şekil 8. Beyderesi vadisi

4.4.2. Gibos Vadisi ve Saklı Vadi

Yerleşimin en derin vadilerinden biri olan Gibos, yaklaşık bir kilometre uzunluğunda. Köyün kuzeyindeki Beydere Vadisi, Gibos'un devamı niteliğindedir. Artık çoğunlukla hasarlı kayalar ve terk edilmiş konutlardan oluşan Gibos vadisi, eskiden köyün en işlek bölgelerinden biriydi. Bahçeli evleri olan bu mahallede sadece Hristiyanlar yaşıyordu. Köyün ortasından geçen derenin derin yarığı onu ikiye böldü. Burada kayalara oyulmuş evler bulunmaktadır. Saklı Vadi ise, aslında Gibos Vadisi'nin bir devamıdır. Kaya oyukları ve yeşillik alanıyla büyük bir bahçe özelliği taşıyan alan özel mülkiyettedir. vadi, bir dönem, sanatsal, kültürel ve sosyal etkinliklere ev

sahipliği yapmıştır. Vadiye giriş kapısının hemen sol köşesinde Aziz Gregorios'a ithaf edilen kaya oyma bir kilise vardır.

Şekil 9. Gibos ve Saklı vadi

4.4.3. Gorgoli Vadisi

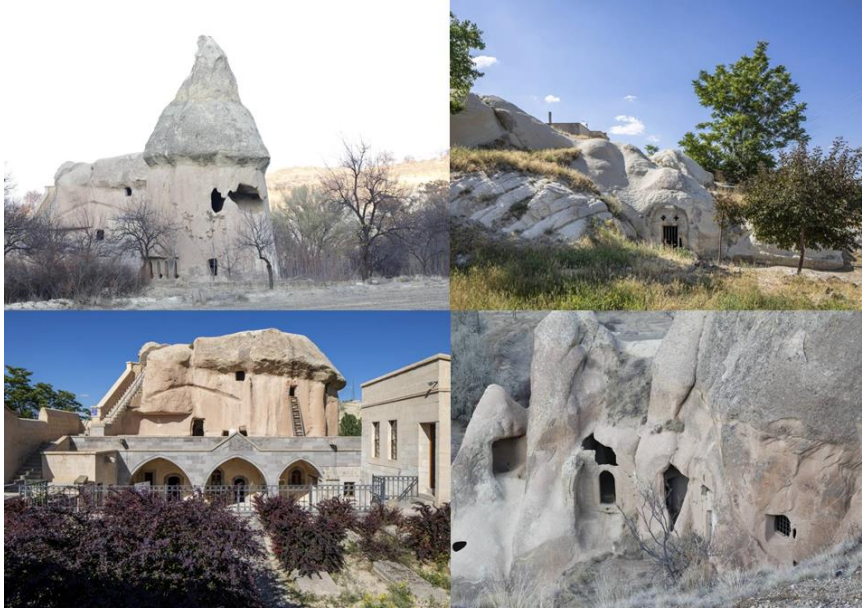
Gorgoli, Mustafapaşa'nın yaklaşık 5 kilometre güneyinde yer almaktadır. Gorgoli Tepesi'nin eteğinde "Gorgoli Harabeleri" bulunur. Meryem Ana (Panagia Dağı) olarak da bilinen bu tepenin zirvesinde Meryem Ana kilisesi (19. yüzyıl) bulunmakta olup, günümüze sadece kalıntıları gelebilmiştir. Eski bir yerleşim olduğu düşünülen tepenin üzerinde kayaya oyulmuş çeşitli büyüklüklerde mekanlar da bulunmaktadır (Stamatopoulos, 1985). Aziz Ioannis Theologos (İncil Yazarı John) Kilisesi, yerleşimin en önemli kiliselerinden biridir. Üç nefli, kayaya oyulmuş, iç duvar resimleri olan büyük ölçekli bir kilisedir (Balta, 2005).

Şekil 10. Gorgoli vadisi

4.4.4. Manastırlar Vadisi

Mustafapaşa'nın güneyinde yer alan Manastr Vadisi, doğal oluşumlarının yanı sıra kilise ve manastırları ile de dikkat çekicidir. Vadi, birçok konik kaya parçasının bulunduğu kayalık bir arazide yer alıyor. Aziz Stefanos Kilisesi, vadinin girişinde sağda yer almaktadır. Yolun sonunda, vadinin en dikkat çekici yapısı olan Aziz Nicholas manastırı bulunmaktadır. Bölgedeki Rumların, eşyalarının bir kısmını ölmeden önce Aziz Nikolas Manastırı'na bırakma geleneğinin olduğu söyleniyor. Eskiden Sinasos Manastırı olarak bilinen Aziz Prodromos Manastırı Kilisesi, vadideki bir diğer önemli dini yapıdır.

Şekil 11. Manastır vadisi

4.5. Yapay Boyut

Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan gayrimüslim vatandaşlar, 18. yüzyılda başlayan siyasi ortamın getirdiği ayrıcalık ve özgürlüklerden yararlanarak birçok sivil ve mimari kazanıma imza atmışlar. Başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun çeşitli merkezlerinde Rum ve Ermeni nüfuslu vatandaşların kalkınma çabaları 19. yüzyıldan itibaren hız kazanmıştır. Bu dönemde Ortodoks Rumlar arasında Mustafapaşa'daki Rumlar önemli bir rol oynamış ve seçkin mimari eserler inşa etmişlerdir. Bu eserlerin birçoğunun günümüze ulaşmış olması, Osmanlı İmparatorluğu'nun hoşgörüsünün Türkiye Cumhuriyeti'nde de devam ettiğinin en güzel kanıtıdır (Mustafapaşa, 2021).

Anadolu mirası içindeki geleneksel Türk evinin ve bu yönde yüzyıllar boyunca geliştirilmiş bulunan bir mekân kimliği birçok değişik yönü ile incelenebilir. Mustafapaşa'daki Türk ve Rum evlerinde de en temel özelliğin, belirli bir hayat gerçeğine ve buna bağlı iç mekânın belirlenmesine sıkı sıkıya dayandığı üzerine durulmuştur. Bu mekân düşüncesi ise öncelikle odaları biçimlendirmekteydi ve sonra bu odalar, çok yönlü ilkeler ve çok çeşitli biçimlerle bir araya gelerek “Geleneksel Türk Evi” kimliğini yaratmış olan bir yaşama çevresi oluşturmaktadır. İçten dışa doğru geliştirilmiş bu yaşama

çevreleri, ilginç bir yaşam gerçeğinin tarih içindeki bir gelişimi sonucunda varlığını ortaya çıkarmıştır.

Geleneksel evlerin oluşumu, gelişimi ve biçimlendirilmesindeki temel ilkeleri değerlendirerek, “yapı ve mekân” ilişkilerini yerine oturttuğumuz zaman açıkça görülen bir gerçeğe de karşılaşılmaktadır. Bir yandan iç mekânın öz kimliği, diğer yandan da doğa içindeki birikim, yüzlerce yıl boyunca birbirini etkileyerek, geleneksel Türk evi düşüncesini ve onun sonsuz zenginlikteki ürünlerini yaratmıştır (Küçükerman, 1995)

19. yüzyılda Mustafapaşa ve kasaba halkının kültürel gelişimle etkilenen yapılar yapması Osmanlı İmparatorluğu’nun siyasi ve sosyal gelişmesiyle bağlantılıydı. Gayrı-müslimlere tanınan haklar sayesinde Tanzimat Dönemi (1839-1856) ile yaşanan gelişme, Mustafapaşa’da kendini sivil mimaride yansıtıyor; konaklardaki bezemeler, inşaatta çalışan ustalar, ev sahipleri ve yapım-süsleme tarihleriyle ilgili bize bilgi veriyor (Özbay, 2004). Genel mimari özellikleri değerlendirildiğinde, beldenin çevresinde bulunan yerleşim merkezlerinde sivil mimari örnekleriyle benzerlikler göze çarpmaktadır. Bunun en önemli göstergesi ev ve konakları inşa eden ustaların aynı olması ve belli bir geleneği temsil etmeleridir. Roides’in Sinasos’un evleri hakkında yaptığı yayında, 1924 yılında yapılan bir sayımda Mustafapaşa’daki iki marangoz, bir inşaat ustası, bir sıvacı, iki badanacı ve bir demirci bulunduğu belirtilmektedir. Ürgüp’ün o dönemde sahip olduğu yapı ve konut sayısı düşünülecek olursa, Ürgüp’te bulunan ve bünyesinde yedi yüz kadar üye bulunduran “Abraham Baba” adlı inşaat loncasının üye sayısı oldukça fazladır. Köyün hemen hemen bütün evlerinin bu ustalar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Aynı yayında, Mustafapaşa’daki Karadenizli ustaların da burada çalıştığı, Laz denilen bu kişilerin bazılarının Sinasos’lu kadınlar ile evlenip ahaliye karıştıkları bilgisiyle karşılaşmaktayız.

Din, Mustafapaşa’nın en önemli kültürel bileşenlerinden birisidir. Farklı dinlere mensup insanlar burada barış içinde yaşamışlar, dinlerini ve kültürlerini sergileyen muhteşem yerleşimler oluşturmayı başarmışlardır. Burada yaşayan Hristiyanlar köyde 2 kilise, 60 civarında şapel, manastır ve kayaya oyulmuş

ibadethaneler inşa etmişlerdir. 1900 yılında yapılan 'Mehmet Şakir Paşa Medresesi' kasabada bulunan ve farklı tipolojiye sahip tek Osmanlı yapısıdır (Özbay, 2004). Kasabadaki binaların çoğunda cephelerde taş, iç mekanlarda ahşap giriş ve süslemeler kullanılmıştır. Kasabada ayrıca birçok kayaya oyulmuş bina vardır. Mustafapaşa'daki evleri incelediğimizde çoğu avlu içine yerleştirilmiş, iki katlı kesme taş malzemeden inşa edilmiş olup evler genelde iki katlıdır inşa edilmiştir. Alt katları kışlık oda olarak kullanılırken, üst katları ise yazlık oda olarak kullanılmaktadır. Genelde evlerin sokağa bakan cepheleri mahremiyeti koruması açısından sağır tutulmuş ya da pencere önlerine demir korkuluklar yapılmıştır. Çatılar beşik çatı, kırma çatı şeklinde olup üzeri alaturka kiremit kaplıdır. Avluya giriş çift kanatlı, süslemeli kapılardan yapılmaktadır.

Kaya Oyma Evler: Mustafapaşa bölgesindeki kaya oyma yapıların inşa edilmesinde en büyük et etken doğal çevredir. Bölgenin ilk sakinleri kayaları oyarak ev ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Büyük ve geniş kaya Mekânlarda ahır, sofa, minber, mahzen, şifahane gibi odalar bulunurdu. Mağara olan Mekânlarda yazın serin, kışın sıcak olması odaların mimarisine yansımış ve genelde pencereler sofadan daha küçük olurdu. Bazı kaya oyma yapılarda şömine kullanımı görülür. Duvarların üstü oyularak günlük yaşamlarında kullanılan gaz lambası, ikonalar ve mutfak araç gereçleri yerleştirilirdi.

Karma Evler: Mustafapaşa'da karma yapı dediğimizde aklımıza gelen yarı oyama, yarı yığma yapılardır. Mağaraların girişlerine ek olarak hayat standardı ve emniyetleri açısından ilave odalar inşa etmeye başladılar. Kayalara bitişik olarak inşa edilen bu yapıların boyutları sahibinin ihtiyacına ve maddi durumuna göre değişiklik gösterebiliyordu.

Yığma Evler: Konutlardaki taş işçiliği, yığma yapılar ile kaya oyma Mekânların bir arada bulunmaları ender örnekler arasındadır. Yığma taş yapım sistemiyle inşa edilen mimari yapıları, organik sokak dokusu, kaya oyma mekânlar, açık alan/yarı açık alan/kapalı alan kullanımları ile zengin bir kentsel doku karakterine sahiptir. Konut geleneklerinin birçoğunda odalar yalnız kullanımları ve plandaki konumları ile kimlik kazanırlar. Mustafapaşa'daki konut mimarisindeki oda elemanlarına bakacak olursak;

Tablo 7. Konut mimarisindeki oda elemanları

Avlu	Konutların sokağa bakan ön cephelerini duvar ile ayıran bölümdür. Bölgede avluda yerler sıkıştırılmış toprak ya da taş ile kaplanır.
Başoda	“Geleneksel Anadolu-Türk evinde en büyük oda. Genellikle diğer odalara oranla daha yoğun biçimde bezenir, konut kabulü de burada yapılırdı”.
Divanhane	“1.Geleneksel Anadolu-Türk konutlarında odalar arasında kalan geniş sofa. 2. Geleneksel Anadolu-Türk konutunda bahçeye bakan, yazlık, çevresi açık oda. Segâh da denir”.
Eyvan	Selçuklu ve Osmanlı Mimarisinde sıkça rastlanan eyvan; üstü tonozla örtülü üç tarafı kapalı genelde kaya oyma mekân ile avluyu bölen yarı açık alanlardır. “Geleneksel Anadolu-Türk konutunda iki yanı iki oda ile sınırlanmış ve bir yönden hayat ya da sofaya açılan mekân”.
Hayat	“Geleneksel Anadolu Türk evlerinin birinci katlarında yer alan, bir tarafında odaların bulunduğu, diğer yönden bahçeye ya da avluya açılan mekân.”
İkona Odası-Şapel	Konut sahiplerinin ibadet ettikleri doğu yönünde bulunan diğer bir adı şapel olan kaya oyma Mekânlardır. Kubbeli veya düz örtülü olan mekânın duvarlarında ikona, gaz lambası koyulan küçük nişler yer almaktadır.
Kış Mutfağı-Kış Odası	Genellikle kış aylarında yapının kaya oyma bölümlerinde yer alan erzak deposu ve yemek pişirmek için kullanılan Mekândır. Kış odası “Geleneksel Anadolu-Türk evlerinde yalnız kışın kullanılan ve genellikle evin zemin katında, iki katlı evlerde ise, birinci katta yer alan oda.”
Şirahane	Kayaya derinlemesine kazılarak oluşturulan karanlık Mekânların içinde bulunan havuzlarda üzümün ezilerek şarap üretiminin yapıldığı Mekândır.
Tandır	Yemek pişirmek amaçlı kullanılan diğer ismi “Tonozlu Yaz Mutfağı” olan kayaya oyularak ya da taştan yapılan yarı açık Mekânlardır.
Kiler	“Büyükçe konutlarda yiyecek maddelerinin saklandığı oda.”
Ahır	Hayvanların bakıldığı yer olarak kullanılan Mekânlar oyma veya yığma birimler olarak avluda yer alırlar.
Gusülhane	“Geleneksel Anadolu-Türk evlerinde oda içinde yer alan, dolap biçiminde, içi çinko ya da çini ile kaplı yıkanma bölümü”. “Yunmalık “da denir.

Tablo 8’den Tablo 27’ye kadar, Mustafapaşa kasabasındaki bazı önemli tarihi ve kültürel yapıların detaylı bilgileri sunulmaktadır. Yapıların iç mekân fotoğrafları EK-1’de verilmiştir.

Tablo 8. Sultanidis Konağı- KÜN İdari Bina

Sultanidis Konağı- KÜN İdari Bina	
Tarihi	Haralambos Sultanidis adında Rum bir iş adamı tarafından inşa edilen yapının giriş kapısındaki kitabeye göre 1892 yılında yapıldığı bilinmektedir.
Orijinal Kullanım	Orijinalinde ev olarak tasarlanan yapı, mübadele öncesinde Mustafapaşa halkı için balo ve eğlence salonu, mübadeleden sonra ise misafirhane, ilkokul, Sinasos otel, gibi çeşitli işlevlerde hizmet vermiştir.
Mevcut Kullanım	2005 yılından itibaren Kapadokya Üniversitesi yönetim birimi olarak hizmet vermektedir.
Tescil Kararı	T.G.E.E.A.Y.K 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	İki katlı yapı, dikdörtgen planlıdır. Keseme taştan yapılmış eğik çatılı yapının avlusunun önünde yüksekçe sir duvar bulunmaktadır. Binaya bitişik olarak tasarlanan simetrik yerleştirilmiş ikişer merdiven düzenlemesi ile konağın, ön girişe girilmektedir. Yapının üst katında kare bir orta sofa ve etrafında odalar olup, orta sofada kare kesitli dört kolon sivri kemerlerle kubbeyi birbirine bağlamıştır.
Sanatsal Özellik	Sofaya giriş kapısının duvarının üstünde, "Rus Prensi'ne Suikast" konulu ilginç bir duvar resmi bulunmaktadır. Resim, köyün en önemli ressamlarından Kostis Meletiadis tarafından tasvir edilmiştir. Resmin sol alt köşesinde, "Otsu'da Japon tarafından Çar'ın oğluna karşı düzenlenen cinayet teşebbüsü ve Yunan kralının oğlu tarafından kurtarılışı" anlamına gelen Yunanca bir yazıt vardır. Japon polis teşkilatında görevli Tsuda Sanzo, Rus Prensi Nikola'ya suikast girişiminde bulunmuş ve Rus prensi, Yunan prensi Georgios'un müdahalesiyle ölümden kurtarılmıştır.
Resim	

Tablo 9. Cankut Bagana Binası

Cankut Bagana Binası	
Tarihi	İstanbul'da havyar ticaretiyle uğraşan zengin bir Rum aile tarafından yaptırılmıştır. Kitabesine göre 1900 yılında tamamlanmış olduğu bilinmektedir.
Orijinal Kullanım	Mübadele öncesi konakta Kabasakalın damadı Serafim Rizos yaşamıştır. Mübadele sonrasında Korkmaz ailesin yaşadığı konak 1990'lı yıllarda ek bir bina eklenerek halı satış mağazasına dönüştürülmüştür. Bu değişikliği yapan Cankut Bagana'dır.
Mevcut Kullanım	Cankut Bagana konağa ismini veren kişidir. 2016 yılında yapının kullanım hakkını Kapadokya Üniversitesi'ne devretmiştir. Günümüzde eğitim binası olarak hizmet vermektedir
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Kesme taştan yığma tekniğiyle yapılmış, iki katlı, dikdörtgen planlıdır. Yapının güney-batı cephesindeki ana giriş kapısı sivri kemerli bir niş içinde yer almaktadır. Kapalı avlunun iki yanından merdiven ile odalara ve birinci kata ulaşılmaktadır. Birinci katta sekiz odası bulunan yapı geniş saçaklı bir çatıyla örtülmektedir.
Sanatsal Özellik	Girişten tonozlu kapalı bir avluya, buradan da açık avluya geçilir. Açık avlunun sol tarafında küçük bir şapel bulunmaktadır. Konakta, orijinalinde var olduğu belirtilen duvar resimleri günümüze ulaşamamıştır. Bunun nedeni, yapının bir kısmının yangın nedeniyle büyük hasar görmesinden kaynaklanmış olabilir. 1950'li yıllarda bilinmeyen bir nedenle konakta büyük bir yangın meydana gelmiş, konağın çatı katı yanmış ve bu bölüm tamamen yok olmuştur. 1990'lı yıllarda bina restore edilmiş ve çatı katı aslına uygun bir şekilde yeniden yapılmıştır.
Resim	

Tablo 10. Enstitü Binası

Enstitü Binası	
Tarihi	Konağın üst katta yer alan duvar resmindeki yazıta göre 1908 yılından önce inşa edildiği tahmin edilmektedir.
Orijinal Kullanım	Öncesinde ev olarak kullanılmaktaydı.
Mevcut Kullanım	Günümüzde Kapadokya Üniversitesinin Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü olarak hizmet vermektedir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Kesme taştan yapılmış, iki katlı düz kiremit çatılı, açık avlulu çokgen planlı bir yapıdır. Basık kemerli avlu kapısı ve üzerinde silmeli bir kemer üzerinde, neo-klasik mimari üslubu yansıtan üçgen alınlık vardır. Yapının Mekânları yığma ve oyma tekniği ile inşa edilmiştir.
Sanatsal Özellik	Konağın üst katı başodasında niş içinde iki figürün konu edildiği bir duvar resmi görülmektedir. Sahnede, üzerinde gelinlik ile çeşme başında oturan genç bir kadına Eros figürü okunu fırlatmaya hazır şekilde tasvir edilmiştir. Figürün sağ tarafında "o kimi düşünüyor" anlamına gelen Yunanca bir yazı yer almaktadır. Resmin sağ alt köşesinde ise tasvirin 1908 yılında, köyün en meşhur ressamı olan Kostis Meletiades tarafından yapıldığını gösteren bir not yer almaktadır.
Resim	

Tablo 11. Cansever Konağı

Cansever Konağı	
Tarihi	Yapının mübadelen önceki sahibi Rum aile olan, sarraflık mesleği ile uğraşan Hacı Faslahe Vasilis'dir. Yapı ismini mübadeleden sonra Konağa yerleşen Cansever Ailesinden almıştır. Köşk odasında yer alan duvar resmindeki yazıta göre, 1884 yılında inşa edildiği tahmin edilmektedir.
Orijinal Kullanım	Öncesinde ev olarak kullanılan yapı Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Sivil Mimarlık örneği olarak kamulaştırılmıştır.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise, Kapadokya Üniversitesi'nin eğitim binası olarak hizmet vermektedir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Kesme taştan yapılmış iki katlı, kareye yakın planlıdır. Giriş kapısı basık kemerli ahşap olup tonozlu bir giriş ve taş döşeli avlu yer almıştır. Merdivenle çıkılan üst katta bir merkezi sofa ve dikdörtgen planlı altı oda yer almaktadır. Balkonda kemerli bir kapı ve yanlarında birer pencere bulunmaktadır. Balkon destekleyen yedi adet taş konsolla desteklemektedir. Konsollarda rozetli ince bir friz cepheyi süslemektedir.
Sanatsal Özellik	Konağın köşk odası olarak bilinen mekânında, mitolojik konulu figürlü bir duvar resmi bulunmaktadır. Resmin üst kısmındaki Yunanca "Ephesos'lu Apelles'e Göre İftira" ifadesi yer alır. Apelles, Antik Yunan dönemin meşhur bir ressamıdır ve sahnede, onun başından geçtiği anlatılan iftira konusu tasvir edilmiştir. Resmin sağ alt köşesinde ise, tasvirin 1884 yılında ressam Georgios İordanidis tarafından yapıldığı yazılmaktadır.
Resim	

Tablo 12. Old Greek House

Old Greek House	
Tarihi	Yapı envanter kitabındaki tarihe göre 1879 yılında inşa edilmiştir. Diğer bir ihtimal ise konakta bulunan kitabeye göre 1876 yılında yapıldığı bilinmektedir. Konağın ilk sahipleri mübadeleden önce köyde kalan bir ailedir. Daha sonra Selanik'ten göçen Müslüman aile yerleşmiştir.
Orijinal Kullanım	Mübadeleden önce ev olarak kullanılmaktaydı.
Mevcut Kullanım	Mübadeleden sonra Selanik'ten gelen aile ev ve 1992 yılından itibaren de "Old Greek House" ismiyle otel ve restoran olarak hizmet vermektedir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Yapı kesme taştan yapılmış iki katlı kırma çatılı dikdörtgen planlıdır. İki katlı ve kırma çatılı yapı, çıkmalı cephe tipi özelliğine sahip olup, dikdörtgen planlıdır. Balkon sekiz sütun ile taşınmaktadır. Sütunlar arasında rozet, yıldız ve yonca motifleri işlenmiştir. Balkondaki üç kemerde renkli taş işçiliği görülmektedir.
Sanatsal Özellik	Konağın farklı odalarında duvar resimleri olup; bunlardan en dikkat çeken, üst kattaki salonun kapısının üzerinde yer alan ve Fransız ressam Pierre Auguste Cot'un 1873 tarihli Springtime adlı eserin kopyasıdır. Mustafapaşa konaklarında farklı konaklarda imzası olan ressam Georgios İordanidis yaptığı resme yunanca bahar anlamına gelen "EAP" adını vermiş ve üstünde 1887 tarihi görülmektedir. Resimde, bir kır manzarası içinde yer alan ve ağaca kurulmuş bir salıncakta sallanan erkek ve kadın figürleri yer almaktadır.
Resim	

Tablo 13. Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi

Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi	
Tarihi	Konağın başodasında yer alan duvar resminin üstündeki yazıta göre 1860 yılından önce yapıldığı tahmin edilmektedir. Mübadeleden önceki sahibi Lazaros Maymunoğlu olarak bilinmektedir.
Orijinal Kullanım	Mübadeleden önce konak ev olarak kullanılmıştır.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise, Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi adıyla kültürel ve sanatsal faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	İki katlı ve kırma çatılı olan yapı, çokgen planlıdır. Ana giriş kapısı, yapının güney-doğu cephesinde sivri kemerli derin bir niş içinde yer almaktadır. Kapıdan kapalı bir hole girilmekte ve buradan da basamaklar ile yapının kuzey-batı cephesinde yer alan açık avluya ulaşılmaktadır.
Sanatsal Özellik	Konağın başodasında duvar üzerinde niş içine tasvir edilmiş natürmort görülmektedir. Resmin üzerindeki imzaya ve 1860 tarihli yazıya bakılırsa eserin ressam Kostis Meletades' ait olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, konakta bulunan bir def üzerinde, Lazaros Oğlu Vasil anlamına gelen, Osmanlıca "لازارس ولد واسيل" ve miladi olarak 1820 yılını belgeleyen "١٢٣٦" yazısı dikkat çekmektedir.
Resim	

Tablo 14. Sarı Konak

Sarı Konak	
Tarihi	Konağın kesin tarihi bilinmemekle birlikte üst kat baş odasında yer alan duvar resmindeki yazıta göre 1896 yılından önce inşa edildiği anlaşılmaktadır. Konağın ilk sahipleri köyün en geniş ailelerinden birine aitti.
Orijinal Kullanım	Konak mübadeleden önce ev olarak kullanılmıştır.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise, ticari amaçla kullanılmak üzere restore edilmiştir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Yapı iki katlı, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Konağın, kuzey-batı ve kuzey-doğu cephelerinde iki giriş kapısı vardır. Ana giriş kapısı sarı ve mavi renklere boyanmış bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kapı üzerinde yaprak motiflerinin çevrelediği aydınlatma penceresi mevcuttur.
Sanatsal Özellik	Yapının üst katındaki holün duvarında birbirine bakan elleri silahlı iki asker figürü resmedilmiştir. Aynı duvarın üstünde bir kubbe ve kubbenin etrafında yunanca yazı şeridi yer almaktadır. Yunanca " <i>Hepimiz göçmeniz ve yolcuyuz bu dünyada/Misafirperverliğin kurallarına da seve seve uyarız</i> " yazı yazmaktadır. Bu katın güneydoğu köşesinde odada ise, figürlü bir manzara resmi bulunmaktadır. Resmin sağ alt tarafındaki yazıttan 1896 yılında Meletiadès tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.
Resim	

Tablo 15. Topakoğlu Konağı

Topakoğlu Konağı	
Tarihi	Rum aile tarafından inşa edilen konağın kesin inşa tarihi bilinmemekle birlikte 19. Yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı tahmin edilmektedir. Konak adını mübadeleden sonra eve yerleşen ailenin soyadından almaktadır.
Orijinal Kullanım	Konak mübadeleden önce ve sonra ev olarak kullanılmıştır.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kamulaştırılmıştır.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	İki katlı ve iki yapıdan oluşmaktadır. Konağın bodrum ve zemin katında şirahane ve bezirhane gibi kayadan oyma çeşitli Mekânlar bulunmaktadır. Açık avlulu olan konağın kuzey cephesinde, iki katlı revak düzenlemesinden geçilerek ulaşılan giriş kapıları vardır.
Sanatsal Özellik	Konağın üst katı kapı girişinin üstünde eski tip tabanca, tüfek ve hançer resimleri dikkat çekicidir. Yapının içerisinde bulunan iki resimden biri başodasının sokağa bakan kuzey-batı duvarında, pencere ile tavan arası saçağı arasındaki yüzeyde bulunur. Burada, tam olarak neresi olduğu belli olmayan bir Avrupa şehri manzarası betimlenmiştir. Diğer resim ise bu resmin karşısındaki güney duvarda üzeri süslemeli niş içerisinde bulunan sahil manzarasıdır.
Resim	

Tablo 16. Otel Natura

Otel Natura	
Tarihi	Yapının giriş kapısındaki kitabeye göre 1885 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır.
Orijinal Kullanım	Öncesinde ev olarak kullanılmaktaydı
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise konaklama ve misafirhane olarak hizmet vermektedir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Konak iki katlı ve dikdörtgen planlıdır. Yığma tekniğiyle yapılan konağın, duvarlarında taş, kapı, tavan ve pencerelerde ise ahşap malzeme kullanılmıştır. Konağın giriş kapısı güney-batı cephesinde yer almaktadır. Yapıya, iki kanatlı ahşap ve kemerli olan kapıdan girilmekte ve açık avluya geçilmektedir. Bu avlunun arkasında, kuzey-doğu yönünde büyük bir bahçe alanı bulunmaktadır.
Sanatsal Özellik	Konağın giriş kapısında, yuvarlak bir kitabe üzerinde Nisan 1888 tarihi ve bir satır Yunanca yazıt yer almaktadır. Üst kat giriş kapısında ise, 1885 Nisan 16 tarihi ve konağın sahibinin adı yazılmış ve iki başlı kartal figürü tasvir edilmiştir. Bu kapının üzerinde, yuvarlak aydınlatma penceresi ve onun üstünde bir sahanlık yer almaktadır. Yapının zemin katı kuzey yönündeki hol girişinde bir şapel bulunmaktadır. Bu katın bir diğer odasında ise, ahşap bir dolap içinden gizli geçit ile bodrum katında bulunan şifahane bölümüne geçilmektedir. Evin üst katındaki bir odada niş içinde, kompozisyonun merkezinde bir kadın ve çocuk figürünün olduğu duvar resmi vardır.
Resim	

Tablo 17. Gül Konakları

Gül Konakları	
Tarihi	İç yapının giriş kapısının üstünde yazılan 1861 yazıtına göre, bu tarihten önce inşa edildiği tahmin edilen konağın mübadeleden önceki sahibi Pingopulos Bandıllı olarak bilinmektedir.
Orijinal Kullanım	Öncesinde ev olarak kullanılmaktaydı.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise otel ve misafirhane olarak hizmet vermektedir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Konak iki katlı ve çokgen planlıdır. Yığma tekniğiyle yapılan konağın, beşik tonozlu çok sayıda odası bulunmaktadır. Yapının duvarlarında taş; kapı, tavan ve pencere elemanlarında ise ahşap malzeme kullanılmıştır.
Sanatsal Özellik	Yapının geçmişine dair şimdilik bilinen tek bilgi, burada daha sonra yaşayan Türk aileye mensup "Silli Fadime" adında, bahçede güller yetiştirmeye meraklı bir kadın olduğudur.
Resim	

Tablo 18. Orhan Konağı

Orhan Konağı	
Tarihi	Mübadeleden sonra eve yerleşen aile yapının dışını kırmızıya boyamıştır. Renginden dolayı köy halkı tarafından “kırmızı konak” olarak bilinen ev günümüzde boyayı kaldırarak orijinal haline getirilmiştir. Giriş kapısındaki kitabeye göre 1884 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır
Orijinal Kullanım	Öncesinde ev olarak kullanılmaktaydı.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise özel mülkiyette olup, halı sanat müzesi olarak hizmet vermektedir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Konak iki katlı ve çokgen planlıdır. İki giriş kapısı olan yapının, ana giriş kapısı doğu-güney cephesinde yer almakta ve üzerinde yapılış tarihini gösteren bir kitabe görülmektedir. Aslına benzetilerek sonradan yapılan çift kanatlı ahşap kapıdan açık bir avluya girilmektedir.
Sanatsal Özellik	Avlunun sağ tarafında iyi korunmuş bir şapel ve hemen yanında dikdörtgen planlı bir ibadet alanı bulunmaktadır.
Resim	

Tablo 19. Şentürk Konağı

Şentürk Konağı	
Tarihi	Avlu kapısındaki kitabeye göre konak 1892 yılında inşa edilmiştir. Mübadeleden bir süre sonra Mustafapaşa'nın yerli ailelerinden olan Şentürk ailesi konağa yerleşmiş ve günümüze kadar da burada yaşamış olduğundan, konak bugün ailenin ismiyle tanınmaktadır
Orijinal Kullanım	Öncesinde konak olarak kullanılmaktadır.
Mevcut Kullanım	Günümüzde de ev olarak işlevine devam etmektedir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	İki farklı yapıdan oluşan konak, Mustafapaşa'ya hâkim yüksek bir kaya üzerinde konumlanmaktadır. Kuzey'de yer alan ev iki katlı, kırma çatılı ve dikdörtgen planlı bir yapıdır. Konağa giriş, dikdörtgen, basık kemerli, kemer üzeri bitkisel motifle süslü olan ve üzerinde kabartma iki rozet bulunan ahşap avlu kapısı ile sağlanmaktadır.
Sanatsal Özellik	Üst kata erişim sağlayan merdiven yapımında dövme demir tekniği kullanılmış ve giriş kapısının avluya bakan tarafında, çift başlı kartal motifi yer almaktadır. Güney'de bulunan yapının başodası tamamen mavi boya ile kaplanmış ve bitkisel motifler ile resmedilmiştir.
Resim	

Tablo 20. Savaş Konağı

Savaş Konağı	
Tarihi	Konağın ikinci katındaki bir duvar resmindeki yazıta göre 1885'ten önce inşa edildiği anlaşılan yapı orijinalinde bir Rum evidir.
Orijinal Kullanım	Mustafapaşa'nın yerli ailelerinden biri olan Savaş ailesi günümüze kadar bu evde yaşadığından, bugün bu ev ailenin adıyla tanınmaktadır.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise özel mülkiyette olup, ev işlevini devam ettirmektedir
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Yapı iki katlı olup, iki bağımsız yapıdan oluşmaktadır Konağın çift sütunlu ve kanatlı ahşap kapısından açık bir avluya girilmektedir. Burada bulunan merdiven ve pencerelerin korkulukları, yörede az rastlanan ve yapımı günümüzde devam etmeyen dökme demir tekniği ile yapılmıştır.
Sanatsal Özellik	Yapının giriş kapısının alınlığında yuvarlak aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Pencerenin etrafında, üzerinde 1891 yazıtı olan bir kitabe ve iki aslan figürü mevcuttur. Üst kat sofada, bölgenin en ilginç duvar resim örneklerinden olan ve canlı renklerin kullanıldığı tasvirlerden biri yer almaktadır. Beşik tonoz örtülü odanın pencerelerinin olduğu duvarın alınlığında, kompozisyonun merkezinde Cennet'ten Kovulma sahnesinin ve etrafında insan ömrünü onar yıllık dönemler halinde gösteren figürlerden oluşan bir sahne tasvir edilmiştir. Ayrıca, üst kattaki diğer odada İstanbul Galata Kulesi tasvir edilmiş olup, kulenin her iki yanında birer insan figürü yer almaktadır. Resmin altında, 1885 tarihi yazısı görülmektedir.
Resim	

Tablo 21. Hurşit Başoğlu Konağı

Hurşit Başoğlu Konağı	
Tarihi	19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği tahmin edilen konağın mübadeleden önceki sahibi "Kalles Vasil" olarak bilinmektedir. Kapının sol tarafında, üzerinde kartal figürü olan bir kabartma ve 1811 tarihi yazılı olan bir kitabe vardır.
Orijinal Kullanım	Öncesinde ev olarak kullanılmaktaydı.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise, ticari bir amaçla işlevlendirilmek üzere bir yatırımcı tarafından satın alınan ev âtil durumdadır.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Yığma tekniğiyle yapılan konağın duvarlarında taş; kapı, tavan ve pencere elemanlarında ise ahşap ve demir malzeme kullanılmıştır. Konağın ikinci katındaki baş odada, lale motifleri ile süslenmiş niş içinde iki figürün tasvir edildiği bir duvar resmi yer almaktadır. Resimde, solda bir kadın ve sağda bir erkek yan yana birbirine bakar şekilde tasvir edilmiştir. Üst kısımda ise Yunanca bahar anlamına gelen "EAP" ifadesi yazılmıştır.
Sanatsal Özellik	Konağın üst kata çıkan merdivenlerinin iki yanında asker figürleri resmedilmiş fakat üzeri boya ile kapatıldığından kısmen görülmektedir. Evin başodasının giriş kapısının üzerinde yer alan bir süslemeye, " <i>Eğer bir kimse ailesinden başka biri tarafından daha fazla sevildiğini zannediyorsa, o zaman benim söyleyeceğim bir şey yoktur (ben ne diyebilirim ki ?)</i> ", 1888 şeklinde Yunanca yazılmış bir yazı eşlik etmektedir.
Resim	

Tablo 22. Mehmet Şakir Paşa Medresesi

Mehmet Şakir Paşa Medresesi	
Tarihi	Mustafapaşa'nın en önemli Osmanlı eseri olan yapı, kitabesine göre 1900 yılına tarihlenmektedir.
Orijinal Kullanım	Medrese sonraları konak, askeri birlik ve halı mağazası gibi birçok işleve ev sahipliği yapmıştır.
Mevcut Kullanım	Günümüzde ise, Kapadokya Üniversitesinin eğitim binası olarak hizmet vererek, orijinal işlevini sürdürmektedir.
Tescil Kararı	T.K.T.V.Y.K. 09.05.1981-A-2810
Mimari Özellik	Asimetrik ve açık avlulu plan şemasına sahip olan medrese iki katlı olarak yapılmıştır. Medresenin batı cephesinde yer alan anıtsal nitelikli taç kapı ile yapıya girilmektedir. Taçkapı çevresi yedi silmeli bir kemerle çevrelenmiş olup, kapının üzerinde mermer kitabe yer almaktadır. Kapının iki yanında döner sütunceler bulunmaktadır. Bu sütuncelerin dönüyor olması yapının dengesi ve sağlamlığı hakkında bilgi vermektedir.
Sanatsal Özellik	Yapının genel olarak bezeme programı, anıtsal taç kapısı dışında sadedir. Portalin, çift kanatlı orijinal ahşap kapısının üzeri bitkisel motifli kabartmalar ile bezenmiştir. Kapının etrafı, bölgedeki taş oyma ustalarının ağırlıklı olarak Rum evlerinde uyguladıkları süslemelerden farklı olarak, Müslüman bir yapıya özgü sanatsal bir dokunuş yaptıkları hissini vermektedir. Binanın ön cephesinde mermere işlenmiş Osmanlı tuğrası, 20. yüzyıl erken tuğralara büyük benzerlik göstermektedir.
Resim	

Tablo 23. Cami-i Kebir

Cami-i Kebir	
Tarihi	Orijinalinde 1601 yılında yapıldığı bilinen caminin, iki minaresi olup; bunlardan biri olasılıkla 19. yüzyılda, diğer minaresi ise 1976 yılında inşa edilmiştir. Günümüzde, orijinal işlevine devam eden caminin doğu köşesinde bulunan eski minaresinin sadece izleri görülmektedir.
Tescil Kararı	Var
Mimari Özellik	Köyde merkezi bir konumda yer alan cami, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Harim ve son cemaat yeri olmak üzere, sivri tonozlu iki bölümden oluşan caminin girişi, doğu cephesinden merdiven ile sağlanmaktadır. Buradan son cemaat yeri ve bu mekândan da harime ulaşılmaktadır. Yapının güney-doğu cephesinde, dik bir merdiven ile ulaşılan bir "köşk minare" yer almaktadır. Bu yapılara, minbere benzerliğinden dolayı "minber minare" de denir.
Sanatsal Özellik	Bu tarz minarelere Kapadokya bölgesinde özellikle Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir'de 19. yüzyılda yapılmış pek çok cami ve mescitte rastlanmaktadır. Ayrıca, Urfa ve Maraş gibi illerimizde, yalnızca şerefe kısmı köşk mescid şeklinde düzenlenen örnekler de mevcuttur. Yığma tekniğiyle yapılan camide, mermer bir mihrap ve ahşaptan yapılmış kadınlar mahfili bulunmaktadır. Caminin duvarlarında taş; kapı, tavan ve pencerelerinde ise ahşap malzeme kullanılmıştır.
Resim	

Tablo 24. Konstantin Helena (Eleni) Kilisesi

Konstantin Helena (Eleni) Kilisesi	
Tarihi	Kilisenin, kuzey-batı cephesinde yer alan giriş kapısı üstündeki kitabede mermer taşla Yunanca harflerle yazılmış sekiz satırlık bir yazıt yer almakta ve bölgede başka örneğine rastlanmayacak şekilde kilisenin ağızından kaleme alınmıştır: <i>“Putperestlerin takipçisi, pek mukaddes krallar mümin Konstantin ve Eleni’nin mabediyim. Sultan Ahmet zamanında kısmen inşa edildim. Sultan Abdülmecid zamanında da gerektiği gibi süslendim. Meşhur Pasios’un başrahipliği zamanında ise Sinososlular cemaatinin mücadele ve harcamaları ile temellerden inşa edildim 1729’da. 1850’de ise tamir edildim”.</i>
Tescil Kararı	Var
Mimari Özellik	Yığma ve oyma tekniğiyle yapılan kilisenin duvarlarında taş malzeme, kapı, tavan ve pencere elemanlarında ise ahşap ve demir malzeme kullanılmıştır. Yapının iç mekân duvarlarında boya izleri görülse de tespit edilebilen figürlü bir duvar resmi yoktur.
Sanatsal Özellik	Kitabenin etrafında görülen, sarı ve lacivert bitki ve meyve motiflerinin yanında geometrik süslemeler girişe oldukça hareketlilik katmıştır. Giriş kapısının bulunduğu cephenin üst bölümünde ayrıca üç tane aydınlatma penceresi bulunmakta ve ortadaki pencerenin etrafındaki kabartmalar dikkat çekmektedir. Ortada başlarını kaldırmış karşılıklı duran iki ejder, sol tarafta Seraf meleği ve sağ tarafta ise kartal figürü yer almaktadır. Diğer cephelerde ise, 1850 ve 1851 yazıları kabartma olarak görülmektedir.
Resim	

Tablo 25. Aziz Nikolaos Manastır Kilisesi

Aziz Nikolaos Manastır Kilisesi	
Tarihi	Manastırın tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle beraber, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde günümüzdeki formunun yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca, buraya armağan edilen bir ikonanın tarihine dayanılarak manastırın tarihinin çok daha eskilere gittiği ve en geç 18. yüzyıldan beri var olduğu bilinmektedir.
Tescil Kararı	Var
Mimari Özellik	Bir kısmı kagir, bir kısmı kayaya oyulmuş ve alt seviyede birbirine bitişik dört ayrı mekândan oluşmaktadır. Manastır yapılarının bulunduğu avluya, kuzeybatıda yer alan iç içe iki yuvarlak kemerli, bezemeli bir kapıdan girilir. Yapı üç katlıdır. Manastır'ın doğusundaki Mekânlarda, başta Aziz Nikolaos'a ithaf edilen kilise olmak üzere toplam dört kilise yer almaktadır. Manastır kiliselerinin yer aldığı yapı topluluğu kuzey-güney doğrultusunda düzensiz bir şekilde yan yana sıralanmıştır. Bu Mekânlara girişi sağlayan kapıdan, merkezde ana kilise olduğu düşünülen kiliseye geçilir.
Sanatsal Özellik	Mekânın güneyinde yer alan Kapalı Yunan Haç planlı ve kubbeli kilisenin bu yapı kompleksinin en eski yapısı olduğu ve hatta Orta Çağ'a kadar gittiği düşünülmektedir. Bu görüşü, duvar resimlerinin üslup özellikleri desteklemektedir. Manastırın batısında ise, avlu ile hasta hücreleri, çeşme ve gömü Mekânlarından oluşan çeşitli Mekânlar bulunmaktadır. Aziz Nikolaos Manastırı, 19. yüzyılda Sinasos halkının sadece dini yaşamında değil sosyal yaşamında da çok önemli bir yere sahipti. Kilisenin avlusunda bulunan şadırvan şeklindeki çeşmeden akan suyun şifalı olduğuna inanılmaktaydı. Rumlar'ın yanı sıra Türkler de hastalıklarından arınmak için şadırvana gider ve şifalı sularından içerdi.
Resim	

Tablo 26. Aziz Basileios Kilisesi

Aziz Basileios Kilisesi	
Tarihi	Kilisenin tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemektedir ancak, kilisedeki duvar resimlerinde 1902 ve 1915 tarihlerine rastlanmıştır. Buna göre kilise en geç 20. yüzyılın başına tarihlendirilebilir.
Tescil Kararı	Var
Mimari Özellik	Yapıya giriş, sonradan betonarme olarak yapılmış dikdörtgen bir kapının olduğu vadinin üstünden sağlanmaktaydı. Burada, beşik tonoz örtülü bir sahanlık bulunmaktaydı. Sahanlığın devamındaki, üzeri beşik tonoz örtülü merdivenli bir mekândan da kilisenin olduğu orta kota geçilirdi. Burada ilk olarak şapel olduğu düşünülen yan yana iki şapel bulunur. Onların güneydoğusunda ise, ikişer paye dizisiyle ayrılmış iki apsisli Aziz Basileios Kilisesi vardır. Kaynaklarda, kilisenin üç ayrı azize ithaf edildiği belirtilmektedir. Buna göre, yekpare payelerle üç bölüme ayrılan kilisenin ortasındaki ana nef, Aziz Basileios'a adanmıştı. Sağdaki nef Aziz Demetrios'a, soldaki ise Aziz Eleutherios/Eleftherios'a ithaf edilmişti. Yapı topluluğundaki ana kilise Aziz Basileios kilisesiydi.
Sanatsal Özellik	Aziz Basileios Kilisesi, özellikle bünyesinde barındırdığı duvar resimleriyle gerek Mustafapaşa'da gerekse Osmanlı döneminde yapılmış kiliseler arasında özel bir yere sahiptir. Diğer kiliselerde Basileios örneğinde olduğu kadar yoğun ve iyi korunmuş resim bulunmamaktadır. Üstelik kilisede, köyün en önemli ressamlarından ikisinin imzasıyla yapılmış resimlere rastlanmaktadır. Bunlar, Georgiou Iordanidou (1915 tarihi ile) ve Kostis Meletiadis'tir (1902 tarihi ile).
Resim	

Tablo 27. Maraşoğlu Köprüsü

Maraşoğlu Köprüsü	
Tarihi	Köprü 1865 yılında Sinasos'un en köklü ailelerinden Vasilios Marasoglu Tarafından iki mahalleyi birbirine bağlamak için yapılmıştır.
Tescil Kararı	Var
Mimari Özellik	Kesme tasta inşa edilen köprü 16m uzunluğunda, 2.5m genişliğinde olup 4 ayak üzerine oturmakta ve 3 kemer gözüne sahiptir. Kemer gözleri sivri formlu ve orta kemer yanlardan daha geniş olarak yapılmıştır. Kemer üstünde dışa tasan bir silme yer almakta silmenin hemen üstünde ise üç sıra parapet duvarı bulunmaktadır. Parapet duvarı 35 onarım geçirmiştir. Köprü suyu her iki cephesinde de yer alan dörder adet tas çörten ile yapıdan uzaklaştırılmaktadır.
Sanatsal Özellik	Köprü'nün üzerinde batı köşesinde yer alan kitabede; ilk satırda Osmanlıca olarak "Sahibül hayrat maraşoğlu vasili" yazısı okunurken sonraki altı satırda Rumca olarak "iki ayrı parçayı birleştiren bir bağlantı gibi bir kasabanın iki bölgesini birleştiriyorum ancak şanlı bir zaferin takı gibi de aziz bir hemşerimizin erdemini ölümsüz kılıyorum. Vasilios Marasoglu'nun ruhu şad olsun" şeklinde tercüme edilen bir metin yazmaktadır.
Resim	

Daha önce de belirtildiği üzere, kasabadaki bazı yapılar, gelen göçmenlerin korumaya yönelik bilinç düzeylerinin düşük olması veya maddi yetersizlikten kaynaklı, tahrip olmuş ve günümüze ulaşamamıştır. Bunlara örnek olarak, Erkekler Okulu ve Kızlar Okulu'ndan bahsedebiliriz.

Erkekler Okulu: Hacı Tahanasis Teperoğlu, Hristos Fengarinas, Serafim Tandırcı, Hacı Polikarpos, Vasilis Maraşoğlu ve Serafim Rizos gibi hayırsever havıyarcı tacirler tarafından 1840 yılında, Erkekler Okulu yaptırılmıştır. On dershanesi, ayinler ve tiyatro etkinlikleri için kullanılan geniş bir toplantı odası, üç ruhani lider anısına küçük bir şapeli ve biri Orta çağ Bizans Devri'nden kalma bir incil'i olmak üzere, 1500 kitabı olan bir kütüphanesi vardı. Daha sonra bu kütüphaneye müzik aletlerini koymak için bir yer yapılmıştı.

Şekil 12. Erkek Okulu (Balta, 2005)

Kızlar Okulu: 1870'li yıllarda halkın kızların eğitimi üzerine de düştüğü görülmektedir. Başlangıçta kızlar seçilen bir rahip aracılığı ile eğitime çalışılırken, zamanla bilgilerin yetersizliği anlaşılmış ve halkın yardımıyla 1872 yılına gelindiğinde kasabada Kızlar Okulu inşa edilmiş ve bu okula öğretmen olarak Atina Arsakeio Lisesi mezunu olan Eleni Haralambus atanmıştır. Okula daha sonradan atanan Atinalı öğretmenlerin uzun müddet kasabada kalmaması

üzerine, İhtiyar Heyeti burs olanağı sağlamış ve süreli olmak kaydıyla kendi kızlarından bazılarını Atina ve İstanbul'da okutarak Sinasos'taki okullarda öğretmen olarak çalıştırmayı amaçlamışlardır (Özbek, 2016). Kızlar okulu ile erkekler okulu 1893 yılında tek bir müdürlüğe bağlanmıştır (Stamatopoulos, 1924).

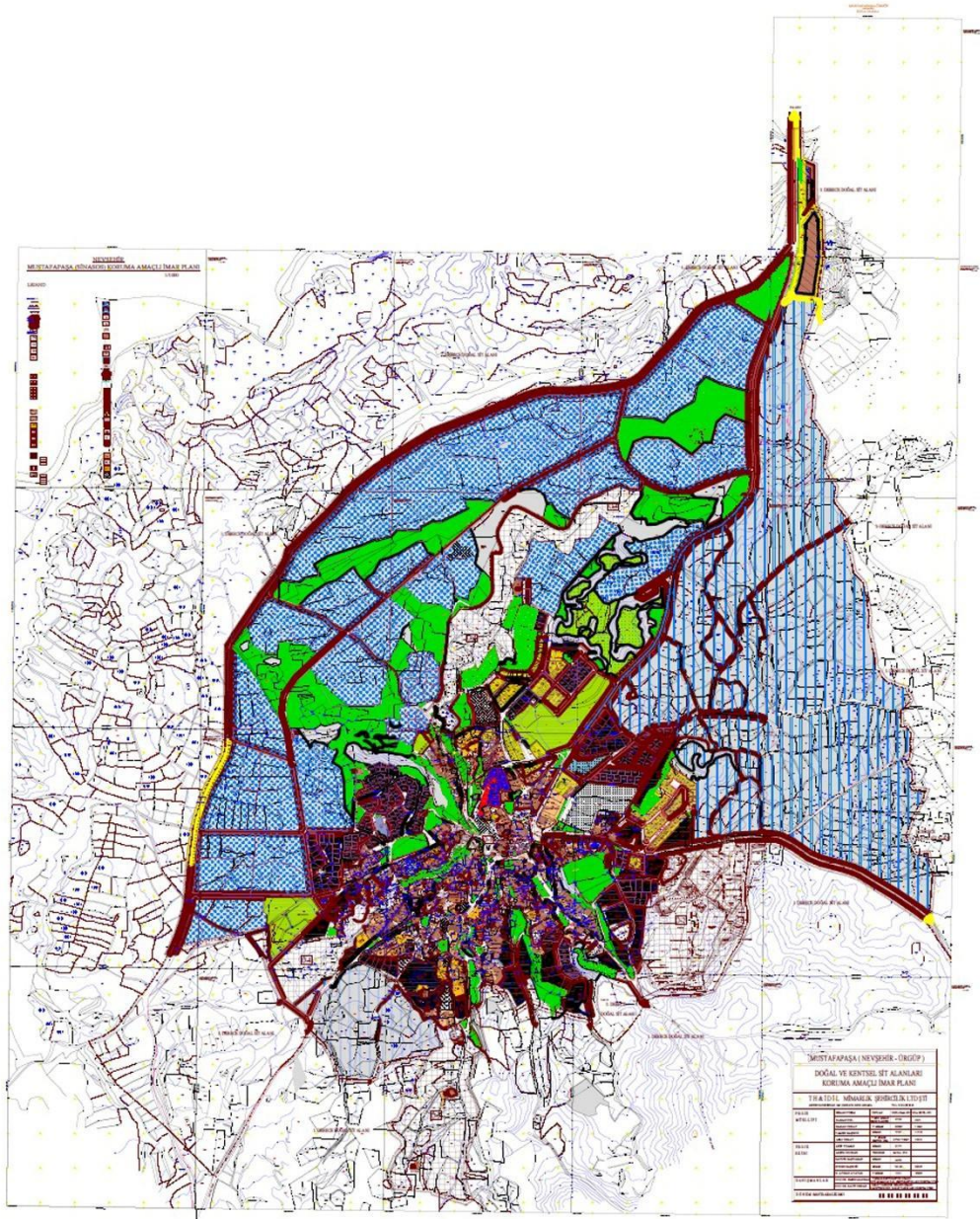
Şekil 13. Kız Okulu (Balta, 2005)

4.6. Mustafapaşa Koruma Amaçlı İmar Planı

1985 yılında Mustafapaşa için yapılan Çevre Düzeni Planı doğrultusunda, 2004 yılında hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planı özetle şu hükümleri getirmiştir:

- Mustafapaşa’da kasabaya ekonomik katkı sağlamanın yanı sıra bölgenin gereksinimlerine de hizmet verecek kapasitede, ‘Özel Planlama Alanları’ tanımlanmıştır.
- Alanın doğusunda ve güney-batısında süregelen bağcılık tarım geleneği desteklenmiş, buralarda “düşük yoğunluklu bağ evi” oluşumlarının koşulları tanımlanmıştır.
- Kuzeydeki “Beyderesi Vadisi”, sanatsal, kültürel, sportif organizasyonlara ev sahipliği yapabilecek muhteşem bir doğal alandır.
- Köyün içinde kalan “ Gibos Vadisi”nin özellikle kuzey bölümü, bir yer altı kenti Açık hava müzesi olma özelliği taşıyan fiziksel oluşumuyla değerlendirilebilecektir.
- Güneyde, 1. Derece doğal sit alanı içinde kalan Manastır ve çevresindeki kaya kiliseleri, din turizmine hizmet verebilecek önemde bir alandır.
- Kasaba meydanı, hem bahar festivali benzeri kitlesel etkinliklere nitelikli bir sahne oluşturmak, hem de meydanın mimari-topografik özelliklerini daha iyi vurgulamak üzere projelendirilmiştir. Plan kuzey-doğuyu saran turistik tesis alanında, ‘tatil köyü’ üslubunda alçak katlı ve yaygın bir yapılaşmayı öngörerek, kat yüksekliğine 10 m (3 kat) sınırı getirmiştir.
- Yeni konut alanlarında yapılacak yapıların yerleri, ada ölçeğinde (1/500 ölçekli) yerleşim planları hazırlanarak tespit edilecektir. Toplam yapı hakkının 2/3 zemin katta, 1/3’ü ise üst katta kullanılacaktır.
- Mevcut yeni konutların bahçelerini ağaçlandırmaları ve bahçe duvarları ilavesiyle ‘ayrık’ düzenlerinin yatayda birleştirilmesi öngörülmüştür.
- Kentsel sit sınırının, özellikle güney ve batıda, önemli bir doku alanını dışarıda bıraktığı tespit edilmiş; bu alanlar sit sınırı içine alınmış, bu alanlar sit sınırı içine alınmış; burada Restorasyon yapacak yatırımcılar yüksek yoğunluk

verilerek teşvik edilmiş; yeni yapılacak yapıların / restorasyonların “ nitelikli olma zorunluluğu” koruma kurulu denetimine bağlanmıştır.

Şekil 14. Mustafapaşa Koruma Amaçlı İmar Planı

Koruma Amaçlı İmar Planı neticesinde, Mustafapaşa'nın kültürel ve doğal varlıkları koruma altına alınmış, yeni yapılaşma ve imar faaliyetleri sınırlandırılmıştır.

4.7. Türkiye ve Yunanistan Arasındaki ‘Ortak Miras’ Projesi

Avrupa Komisyonu tarafından Sivil Toplum Geliştirme Programı kapsamında kurulan Türk-Yunan Sivil Diyalogu projesi çerçevesinde, Türkiye ve Yunanistan arasında 1923 yılında gerçekleşen nüfus mübadelesinden kalan mimari mirasın korunması amacıyla bir proje başlatılmıştır. Lozan Mübadilleri Vakfı’nın öncülük ettiği projeye, Türkiye’den, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER), TMMOB Mimarlar Odası ve Mustafapaşa Belediyesi (Nevşehir), Yunanistan’dan ise ICOMOS Yunanistan Şubesi ve Epimenides (Cultural Society of Panormo-Crete) ortaklıklar. Kısa adı ‘Ortak Miras: Birlikte Koruyalım’ olan, Türkiye ve Yunanistan’da Nüfus Mübadelesinden Kalan Mirasın Korunması ile ilgili Yerel Bilincin Geliştirilmesi Projesi’nin amacı, mübadillerden kalan mimari mirası değerlendirmek ve koruma ölçütlerini, iki ülkedeki ilgili sivil toplum örgütleri, yerel temsilciler, yerel halk ve uzmanların birlikte tartışabilme zeminini sağlayabilmektir. Mübadiller ve aileleri, tam da bu nedenle, bu bölgedeki kültürel zenginliğin anlaşılmasını sağlayabilmek için aranan sosyo-politik gruplardır. Türkiye’de Mustafapaşa ve Yunanistan’da Girit-Resmo yerleşmelerinde, Eylül ve Ekim aylarında düzenlenecek olan konferans, atölye ve sergiler, projenin ana etkinlikleri olacaktır. Atölye çalışmaları kapsamında, oturumlarda ve örnek yapıların direkt olarak içinde gerçekleşecek olan tartışmalarda, iki taraf arasında karşılıklı olarak teknik bilgi (‘know-how’) akışının sağlanması amaçlanacak; yapıların koruma – onarım yöntemleri ve yeniden kullanım imkânları gibi konular üzerinde durulacaktır. Sergilerde, yerleşimlerle ve buralardaki yapılarla ilgili plan, çizim ve fotoğrafların yanı sıra, mübadillerin bölgeden göçerken göturdükleri etnografik malzeme, tarihi belgeler ve bilimsel metinler sunulacaktır. Projenin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, atölye çalışmalarının sonuçları ile sergi malzemeleri, internet sitesinde yayınlanarak, veri tabanı ve yayınlara dönüştürülecektir. Türkiye ve Yunanistan’da ilk örnek olarak başlatılan sivil toplum projesinin, ileriki yıllarda gerçekleşecek benzer projelere de öncülük etmesi beklenmektedir. Proje, iki ülke halkının iletişimini geliştirecek, birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayacak ve politik önyargıları ortadan kaldırmak için önemli bir adım olacaktır.

4.8. Mustafapaşa Tabelalandırma ve Tanıtım Projesi

“Mustafapaşa'nın Tabelalandırılması ve Tanıtımı” projesi, Kapadokya Üniversitesi bünyesindeki BAP birimi tarafından, “bilimsel araştırma ve topluma katkı projeleri” kapsamında desteklenen, 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılının bahar dönemi itibarıyla Kapadokya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (KAM) tarafından sürdürülen, bir yıllık bir projedir. Bu projenin amacı, Mustafapaşa'nın kültürel ve doğal özellikleri hakkında bilgi içeren bir kaynağın üretilmesidir. Proje kapsamında, ilk olarak, kasabadaki tarihi ve mimari öneme sahip sivil ve dini yapılar tespit edilmiş, bu değerli yapıların tarihçeleri, öyküleri, fotoğrafları ve rölövelerinin bir envanteri çıkarılmıştır. Yerleşimin kurulduğu beş vadinin yanı sıra, çevresindeki vadiler hakkında kısa bilgiler verilmiş, doğal oluşumlar belirlenmiş, güncel fotoğrafları çekilmiştir. Elde edilen bilgiler, web sitesinde (www.mustafapasakapadokya.org) bölgeyi henüz ziyaret etme fırsatı bulamayan veya ziyaret planı yapan yerli ve yabancı turistlerin yanı sıra bölgede çalışan akademisyenlerin kullanımına sunulmuştur.

4.9. Mustafapaşa En İyi Turizm Köyü

1987'de Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınmayı " gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın bugünün kuşaklarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma " olarak tanımlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2015 yılında ise, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini belirlemiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), turizmin faydalarından yararlanırken, toplulukların, yerel kimliği ve kültürel mirasını korumak amaçlı, en iyi turizm köylerini belirlemek için, Mayıs 2021'de bir program başlatmıştır. Kuruluşun amacı, Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine uyarken, kırsal alanlarda yeni turizm yaklaşımları kullanan dünya çapında turizm topluluklarını belirlemektir. UNWTO'nun "En İyi Turist Köyleri" girişimi, kırsal turizmin büyümesini ve toplum refahının sağlanmasını teşvik etmektedir.

02.12.2021 tarihinde açıklanan sonuçlara göre, Mustafapaşa, bağımsız ve uluslararası bir değerlendirme kurulu tarafından, 32 ülke'den sunulan 175 öneri arasında, ödüle layık görülen 44 turizm köyünden birisi olmuştur. Mustafapaşa, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında, 17 hedef arasından, 9 hedefi karşılamıştır. Mustafapaşa'nın karşıladığı hedefler Tablo 28'de verilmektedir.

Bu ödüle layık görülen diğer 43 kasabanın birçoğu, sadece 3, 4 veya en fazla 5 hedefi karşılarken, Mustafapaşa rakipleriyle arasında büyük bir fark yaratarak, 9 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini karşılamıştır. Kasabanın bu düzeyde başarı sağlamasında, 2005 yılında Mustafapaşa'da kurulan Kapadokya Üniversitesinin kasabada yer alması, ayrıca, çevresel, finansal ve sosyal sürdürülebilirlik kapsamında, yürüttüğü projelerin etkisi büyük olmuştur. Kapadokya Üniversitesi, Mustafapaşa'nın kültürel mirasının restorasyon yolu ile korunması, çevre düzenlemeleri, cephe tasarımları, yenilenebilir enerji kullanımı, atık yönetimi programı, yerel istihdam yaratma, öğrenme imkânları, bölgesel eğitim bursları gibi pek çok alanda bölgenin kalkınmasına ve gelişimine yönelik hizmet vermektedir.

Tablo 28. En iyi turizm köyü olarak Mustafapaşa (Mustafapaşa, 2021)

Sürdürülebilir kalkınma Hedefleri	Mustafapaşa'nın karşıladığı hedefler
Yoksulluğa Son	Kültürel ve doğal varlıkları çerçevesinde, gelişen turizm faaliyetleri ve yerel halkın maddi olarak yararlanması
Açlığa Son	-
Sağlık ve Kaliteli Yaşam	Ulusal sağlık ağının bir parçası olması; kasabada, sağlık ocağı ve aile hekimi, ayrıca bir eczanenin olması
Nitelikli Eğitim	Kapadokya Üniversitesinin ana yerleşkesinin Mustafapaşa'da olması ve üniversitenin farklı uzmanlık alanlarında programlarının olması, ayrıca, bölgedeki öğrencilerine burslu eğitim olanağı sağlaması
Toplumsal Cinsiyet Eşitliliği	Kapadokya Üniversitesinin, kadın ve kız çocuklarına karşı her türlü ayrımcılığa karşı olması ve öğrencilerinin yarısı, çalışan kadrosunun ise %52 sinin kadın olması
Temiz Su ve Sanitasyon	Zengin su kaynaklarının olması, Ayrıca, termal sıcak su kaynağının olması
Erişilebilir ve Temiz Enerji	-
İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Kırsal turizm, tarım ve hayvancılığın kasabanın temel ekonomik kaynağı olması,
Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	-
Eşitsizliklerin Azaltılması	-
Sürdürülebilir Şehir ve Topluluklar	Kasabadaki mevcut ulaşım ağı; fiber optik hatla gelişmiş internet altyapısı, kafeleri, lokantaları, dükkanları ve konaklama imkânlarının olması
Sorumlu Üretim ve Tüketim	-
İklim Eylemi	Kapadokya Üniversitesi tarafından, ekolojik sürdürülebilirliğe ilişkin programların yürütülmesi; öğrencilerin su ve enerji tasarrufu konusunda teşvik edilmesi, gıda israfının önlenmesine ilişkin çalışmaların yapılması, atıkların ayrıştırılmasına hassasiyet gösterilmesi; karbon ayak izinin düşürülmesi için elektriğini güneş enerjisinden sağlanması
Sudaki Yaşam	-
Karasal Yaşam	-
Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	-
Amaçlar için Ortaklıklar	Kapadokya Alan Başkanlığı, Kapadokya Üniversitesi, Kapadokya Turizm Altyapı Hizmet Birliği, Ahiler Kalkınma Ajansı, Mustafapaşa Muhtarlığı, Mustafapaşa Kültür, Turizm ve Tanıtma Derneği'nin iş birliği içerisinde olmaları

4.10. Mustafapaşa ve Kapadokya Alan Başkanlığı

Mustafapaşa'nın yönetsel olarak bağlı olduğu bir diğer birim, Kapadokya Alan Başkanlığı'dır. 1 Haziran 2019 tarihli 30791 sayılı ilanına göre Kapadokya Alan Yönetimi, 7174 sayılı kanun ile 23/5/2019 Tarihinde Resmî Gazetede ilan edilmiştir. Bu Kanunun amacı; "Kapadokya Alanının tarihî ve kültürel değerleri ile jeolojik/jeomorfolojik dokusunun ve doğal kaynak değerlerinin korunması, yaşatılması, geliştirilmesi, tanıtılması, gelecek kuşaklara aktarılması, planlanması, yönetilmesi ve denetlenmesine ilişkin hususları düzenlemek"

olarak belirtilmiştir. Kapadokya Alan Başkanlığının görevleri Tablo 29 da özetlenmiştir.

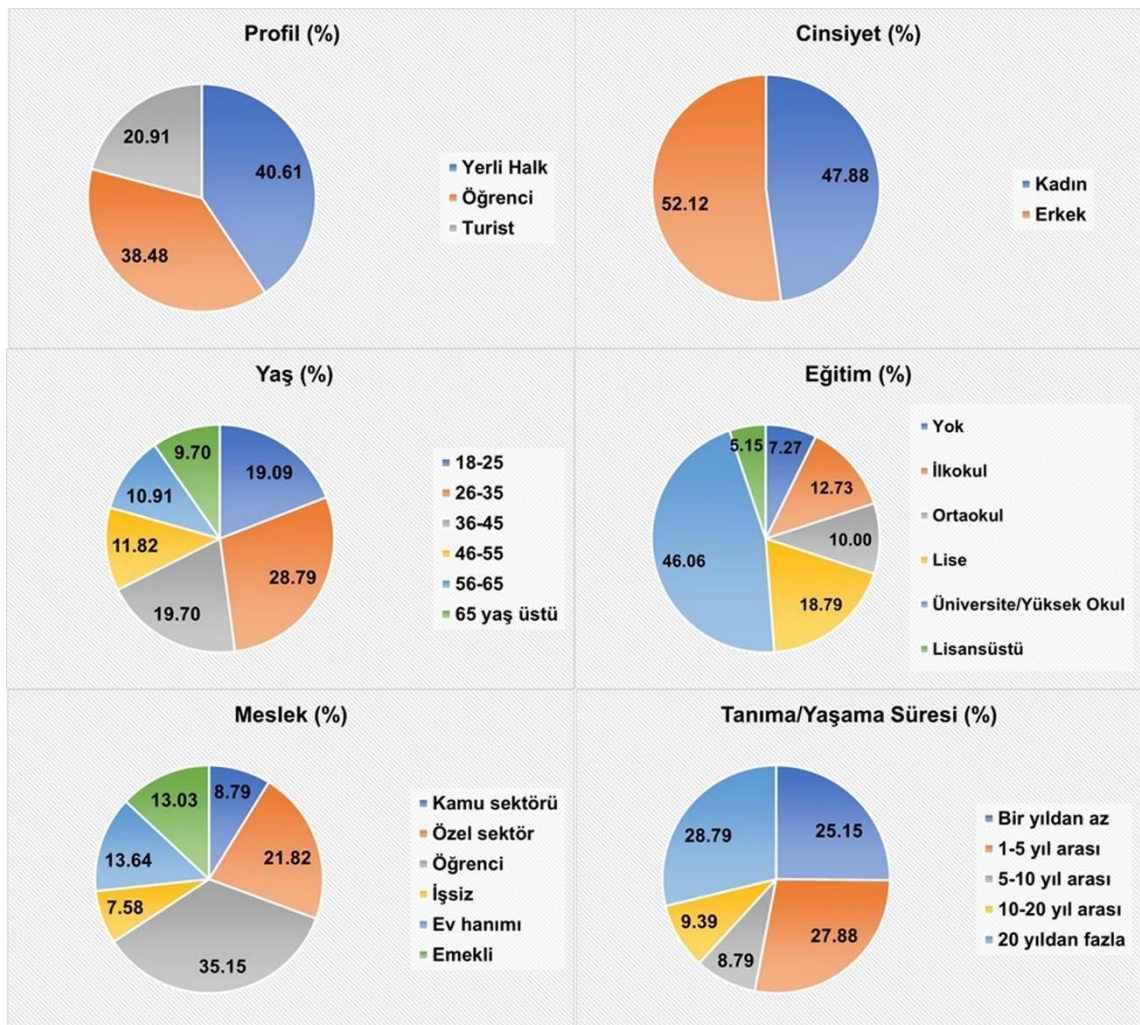
Günümüzde, Kapadokya alan Başkanlığı, Mustafapaşa Manastır Vadisinin korunmasına ve turizme kazandırılmasına yönelik bir turizm projesi yürütmektedir. Böylece, kasabadaki koruma, turizm geliştirme ve altyapı geliştirme projelerine kaynak sağlayacağı düşünülmüştür.

Tablo 29. Kapadokya Alan Başkanlığının Görev ve Yetkileri

Kapadokya Alan Başkanlığının Görev ve Yetkileri
• Kapadokya Alanının tarihi ve kültürel değerleri ile doğal kaynak değerlerinin ve jeolojik/jeomorfolojik dokusunun korunması, yaşatılması, geliştirilmesi, tanıtılması, gelecek kuşaklara aktarılması, planlanması, yönetilmesi, denetlenmesi, alan içindeki turizm faaliyetlerinin planlanması, geliştirilmesi ve teşvik edilmesini sağlamak, • Kapadokya alan planlarına esas hâlihazır haritaları ve jeolojik/jeoteknik etütleri yapmak veya yaptırmak, • Kapadokya alan planlarını yapmak, yaptırmak, tadil etmek, ettirmek ve üst ölçekli planlar hariç onamak veya resen onamak, meri planların uygulamasını denetlemek, • Kapadokya Alanında 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında; kültür varlıklarını koruma bölge kurulu müdürlüklerine, koruma uygulama ve denetim bürolarına ve çevre ve şehircilik il müdürlüklerine verilen görev ve yetkileri yürütmek, • Kapadokya Alanında Başkanlık idari binalarının her türlü proje ve uygulamalarını yapmak veya yaptırmak, • Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde Kapadokya Alanında turizm amaçlı sportif faaliyette bulunacak turizm işletmelerinde aranacak nitelikleri belirlemek ve bu faaliyetleri denetlemek, • Kapadokya Alanında bulunan Hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarının özel mülkiyetindeki taşınmazların satışı, trampası, arsa veya kat karşılığı inşaat yaptırılması, kiraya verilmesi, ön izin verilmesi ve üzerlerinde irtifak hakkı kurulması, Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerin kiraya verilmesi, ön izin ve kullanma izni gibi işlemler hakkında görüş bildirmek, • Kapadokya Alanında ihtiyaç duyulması halinde kamulaştırma işlemleri yapmak, • Kapadokya Alanında 2863 sayılı Kanun kapsamı dışındaki araştırma, sondaj, kazı ve diğer bilimsel araştırmaları ve etütleri yapmak veya yaptırmak, • Kapadokya Alanının tanıtımına yönelik olarak yurtiçinde ve yurtdışında her türlü yazılı, görsel ve işitsel eserleri yapmak, yaptırmak, hizmete sunmak ve bu eserlerin fikri ve sınai haklarına yönelik iş ve işlemleri yürütmek, • 7174 sayılı Kanunun 8 inci maddesi çerçevesinde, Kapadokya Alanı içinde yasaklanan fillerin ve bunlara verilecek idari para cezalarının tespiti ve uygulanmasına yönelik iş ve işlemleri yürütmek, • Bakanlığa bağlı ören yerleri ve müzeler dışındaki taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının öğretim, eğitim, bilimsel araştırma, tanıtma ve ticari gelir elde etme amacı ile fotoğraflarının ve filmlerinin çekilmesi, mulaj ve kopyalarının çıkartılması ile ilgili izinlerin verilmesine yönelik iş ve işlemleri yürütmek, • Halkla ilişkiler, basın ve medya konusundaki iş ve işlemleri yürütmek, • Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve özel sektörle iş birliği yapmak,

4.11. Anket Çalışması

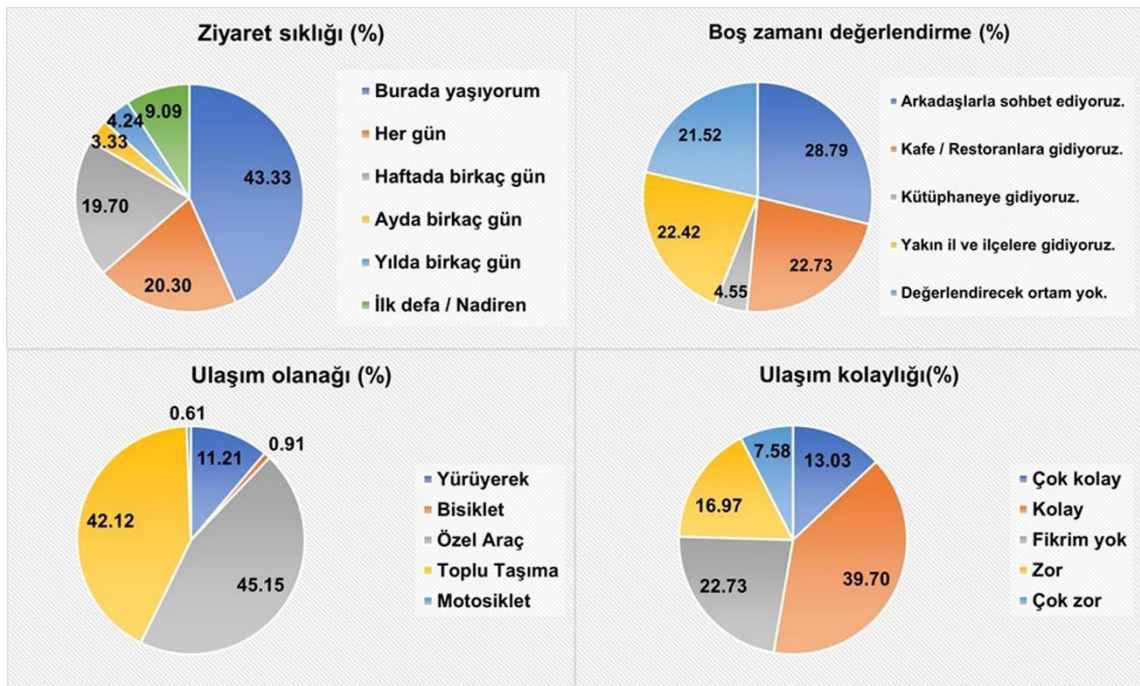
Çalışmanın bu aşamasında, kasabada yerli halk, öğrenci ve turist olmak üzere üç kullanıcı grubu ile anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasında, kullanıcılar ve yerel halkın görüşleri ve beklentilerinin tespiti amaçlanmıştır. Anket çalışması 18 yaş üstü, erkek ve kadın katılımcılardan oluşan kişiler ile gerçekleştirilmiştir. Evren büyüklüğü 1000-2000 kişi aralığında olduğundan, toplam 330 anket uygulanmıştır. Anket çalışmasındaki katılımcıların genel özellikleri ve demografik yapıları Şekil 15’de verilmektedir.

Şekil 15. Katılımcıların özellikleri

Şekil 15’de görüldüğü üzere, katılımcılar %40,61 oranla yerli halk, %38,48 oranla öğrenci ve %20,91 oranla turistlerden oluşmaktadır. Katılımcıların %52,12 oranı erkek ve %47,88 oranı kadındır. Katılımcıların yaş ortalaması

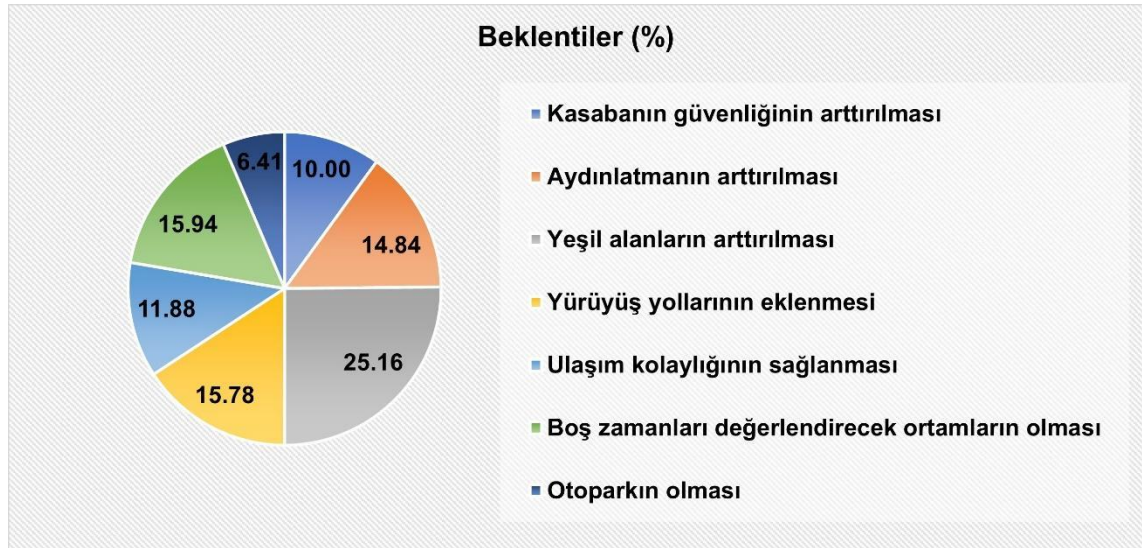
38,67 olup, yaş aralığı %19,09 oranla 18-25 yaş, %28,79 oranla 26-35 yaş, %19,70 oranla 36-45 yaş, %11,82 oranla 46-55 yaş, %10,91 oranla 56-65 yaş ve %9,70 oranla 65 yaş üstüdür. Eğitim durumları ise, %7,27 oranla yok, %12,73 oranla ilkokul, %10,00 oranla ortaokul, %18,79 oranla lise, %46,06 oranla üniversite/yüksek okul ve 55,15 oranla lisansüstü olarak belirtilmiştir. Meslek olarak, %8,79 oranla kamu sektöründe çalışan, %21,82 oranla özel sektörde çalışan, %35,15 oranla öğrenci, %7,58 oranla işsiz, %13,64 oranla ev hanımı ve %13,03 oranla emekli kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların kasabayı tanıma veya kasabada yaşama süreleri ise, %25,15 oranla bir yıldan az, %27,88 oranla 1-5 yıl arası, %8,79 oranla 5-10 yıl arası, %9,39 oranla 10-20 yıl arası ve %28,79 oranla 20 yıldan fazladır. Şekil 16'da katılımcıların ulaşım ve aktiviteler ile ilgili yanıtları yer almaktadır.

Şekil 16. Ulaşım ve aktivite olanağı

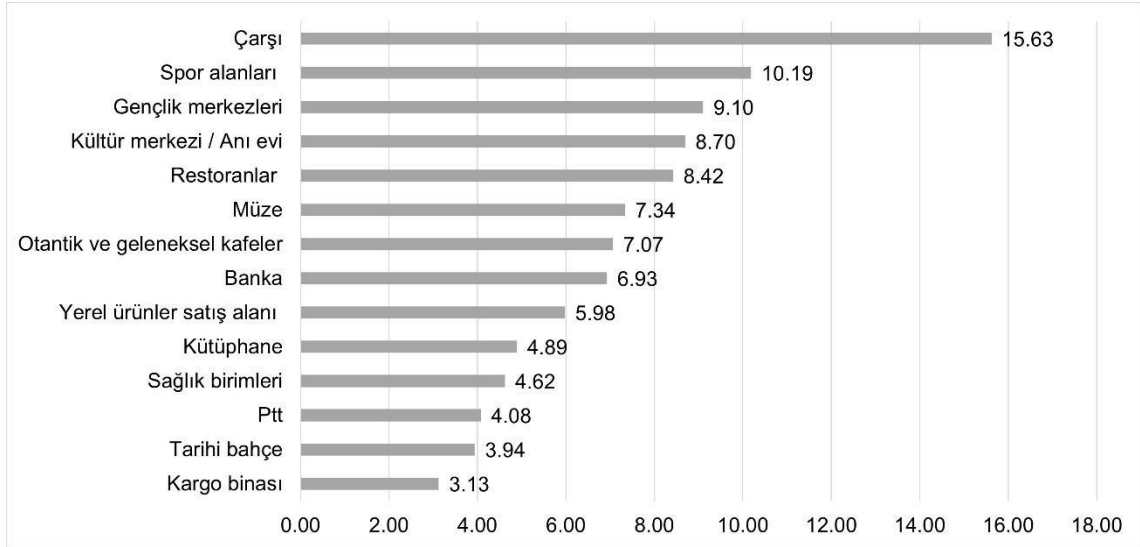
Şekil 16'da görüldüğü üzere, katılımcıların %43,33 oranı kasabada yaşamakta, %20,30 oranı kasabaya her gün gelmekte, %19,70 oranı ise haftada birkaç gün kasabayı ziyaret etmektedir. Boş zamanları değerlendirme olanağı ise, %28,79 oranla arkadaşlarla sohbet, %22,73 oranında kasabadaki kafe ve restoranlara gitmek, %22,42 oranında ise yakın il ve ilçelere gitmek şeklinde değerlendirilmektedir. Katılımcıların %21,52'si ise boş zamanlarını

değerlendirecek bir ortamın olmadığını belirtmişlerdir. Ulaşım olanağı olarak, %45,15 oranla özel araç, %42,12 oranla toplu taşıma, %0,91 oranla bisiklet ve %0,61 oranla motosiklet kullanılmaktadır. Katılımcıların %11,21'i ise yürüyerek kasabaya ulaşmaktadırlar. Şekil 17'de katılımcıların görüş ve beklentileri gösterilmektedir.

Şekil 17. Katılımcıların beklentileri

Katılımcıların kasabada değişmesi veya yenilenmesini istedikleri soru kapsamında verdikleri cevaplar, toplam 640 adet olmuş ve yedi kategoride değerlendirilmiştir. Beklentiler arasında, %25,16 oranla yeşil alanların artması, %15,78 oranla yürüyüş yolları ve rekreasyon alanlarının tasarlanması, %15,94 oranla boş zamanları değerlendirecek ortamların olması, %14,84 oranla kasabadaki aydınlatma sisteminin düzenlenmesi, %11,88 oranla ulaşım olanaklarının sağlanması, %10,00 oranla kasabanın güvenliğinin artırılması ve %6,41 oranla otoparkın olması gibi istekler yer almaktadır. Kasabanın işlevselliğinin artırılması yönünde, katılımcıların talepleri Şekil 18 de gösterilmektedir.

Şekil 18. Kasabanın işlevselliğinin artması yönünde talepler

Şekil 18'de görüldüğü üzere, kasabanın işlevselliğinin artması amaçlı, yerel halkın beklentileri çarşı, spor alanları, gençlik merkezleri, kültürel merkezler, restoran ve müze gibi işlevlerin kasabaya eklenmesi yönünde olmuştur.

SONUÇ

Mekânsal kimlik, bir yerleşimi diğerlerinden ayıran ve o yerleşime özgün bir nitelik veren, günümüzün önemli mekânsal kavramları arasında yer almaktadır. Mekânın kimliği yapay, doğal ve sosyal boyutların etkileşimi sonucunda, tarihsel bir süreçte şekillenmektedir. Özellikle, bir mekânın zamanla gelişen kültürel ve doğal nitelikleri, o mekânın kimliğini biçimlendiren önemli bileşenler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, mekânsal kimliğin doğru analiz edilmesi ve korunması, bir toplumun kimliğin korunması demektir. Güçlü kimliğe sahip yerleşim alanları, yerel halkın özgüveni ve birliğinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca, bu kimliğin korunması, kültürel ve doğal miras niteliğinde olan kimlik bileşenlerinin sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Turistik faaliyetler kapsamında incelendiğinde ise, kendine özgü kimliğe sahip mekânlar, turistlerin ilgi odağı olduğundan, mekânın kimliğinin korunması, yerel ve ulusal ölçekte ekonomik kalkınmaya sebebiyet vermektedir. Mekânsal boyutta kimliğin korunması, sistematik ve bütüncül bir koruma anlayışı ve bu bağlamda, güçlü bir yönetsel yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır. Özellikle yerel ölçekteki kimlik korunması ve güçlendirilmesinde, yerel yönetimlere büyük sorumluluk düşmektedir.

Ancak, günümüzde mekânsal kimliğin önemi göz ardı edilmekte ve sonuç olarak, birçok yerleşim, özgün kimliğini kaybetmiş ve kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Kültür ve doğal varlıklarının zarar görmesine neden olan etkenlerin kendi içinde iki guruba toplayabiliriz:

1. İç etkenler olarak adlandırılan yapının bulunduğu zemin ve buna bağlı olarak konumu ve yapının inşasında kullanılan malzemelerin kalitesi ile bu malzemeleri birleştirerek bir araya getiren ustaların becerileri
2. Dış etkenler olarak tanımladığımız deprem ve sel gibi doğal afetler ve dışarıdan yapılan insani müdahaleler

İnsan tarafından kültür varlıklarının kötü kullanılması ve doğru restore edilmemesi ve ayrıca kentleşmeyle birlikte bölgelerin gelişmesi ve buna bağlı olarak imar faaliyetlerinin artması, mekânsal kimliği sergileyen doğal ve yapay

varlıklara zarar vermektedir. Ayrıca Vandalizm, zarar verme, terk etme ve yapı fonksiyonlarının kullanılamaz duruma getirilmesi, bu varlıklara zarar veren etkenlerdendir. Doğal boyutta ise, çevre kirliliği, yeşil alanların tahrip edilmesi, yoğun yapılaşma ve doğal çevreye zarar veren tüm eylemleri sıralamak mümkündür.

Bu çalışmada, mekânın kimlik bileşenlerinin doğru tanımlanması, birbirleriyle olan ilişki ve etkileşimlerin dikkate alınması ve kimliğin korunması ve güçlenmesinde bütüncül bir yaklaşımın geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Nevşehir ili, Ürgüp ilçesine bağlı, kültürel ve doğal zenginliklere sahip, özgün kimliği olan Mustafapaşa kasabası incelenmiş ve yerel yönetimlerin bu değerli kasabanın kimliğinin korunmasındaki rolü değerlendirilmiştir.

Mustafapaşa kasabasında, özellikle mübadele sonrasında gelen halkın, bilinçsizliği, maddi yoksulluğu ve dini tutumlarından kaynaklı bölgedeki birçok yapı tahrip edilmiş veya zarar görmüştür. Günümüze ulaşan yapıların, büyük bir kısmı tescillenmiş ve birkaçı kamulaştırılmıştır. Sit alanı olarak koruma altında olan kasabada, restorasyon ve yapı onarım çalışmalarında başarılı örneklerle rastlanıldığı gibi, denetim sürecindeki ihmallerden kaynaklı, izinsiz müdahaleler ve usulüne uygun yapılmayan restorasyon örneklerine rastlamak mümkündür.

Mustafapaşa'daki koruma ve onarım konusunda yapılan çalışmalara baktığımızda sivil mimaride dış cepheye kısmen özen gösterilip restorasyonları yapılırken, aynı özen yapının içinde yer alan duvar resimlerine gösterilmemektedir. Konaklarda yer alan duvar resimleri bölgenin kimliğinin oluşmasında büyük rol oynamakta ve miras niteliğindedirler.

Bir diğer kültürel mirasımız olan Aziz Basileios Kilisesinin doğal etkenlerden dolayı çöken ön cephesi, Manastırlar vadisinde yer alan Aziz Prodromos Kilisesinin tavanın çökmesi, Kalasa mevkiinde yer alan I ve II numaralı ismi olmayan kiliselerin iç ve dış cephelerinin tahrip olması sonucu kültürel değerlerimiz yok olmaya yüz tutmuştur.

Bunlara ilaveten bir yapının yapılması için gerekli olan mevzuat ve mevzuatın zaman içinde değiştirilmesi yapının tahrip olmasında da önemli rol oynamaktadır. Mevzuat gereği yapılan yapıların, mevzuatın değiştirilmesiyle birlikte yapılar kullanılamaz duruma gelmektedir. Örnek vermek gerekirse, 3194 sayılı İmar Kanuna göre hazırlanan bir plan sonrası yapılan yapının daha sonra yapıya yapılan izinsiz uygulamalar sonucu imar affı ile affedilmeye çalışılması kültür varlığının yok olmasına neden olmaktadır.

Mustafapaşa kasabasının barındırdığı özgün ve zengin nitelikler göz önünde bulundurulduğunda ve aynı zamanda, 2 Aralık 2021 tarihinde, “En İyi Turizm Köyü” unvanı kazanması dikkate alındığında, yerel yönetim birimi olarak muhtarlık sistemi ile yönetilmesi, yetersiz bir yönetim sistemi olarak düşünülmektedir.

Çalışmanın diğer aşamasında, kasabada yerli halk, öğrenci ve turist olmak üzere üç kullanıcı grubu ile anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasında, kullanıcılar ve yerel halkın görüşleri ve beklentilerinin tespiti amaçlanmıştır. Anket çalışması 18 yaş üstü, erkek ve kadın katılımcılardan oluşan toplam 330 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan anket sonucunda, katılımcıların beklentilerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Çarşı, spor alanları, restoran ve müze gibi işlevsel birimlerin kasabada konumlandırılması
- Yeşil alanlar, yürüyüş yolları ve rekreasyon alanların artırılması
- Kasabanın güvenliğinin sağlanması
- Kasabanın aydınlatma sisteminin düzenlenmesi
- Yaya ve bisiklet yolları sağlanarak, kasabanın çevre ilçeler ve kasabalara olan ulaşımın kolaylaştırılması

Bu bağlamda, yerel yönetim birimi olarak muhtarlık ve aynı zamanda, Mustafapaşa üzerinde birçok kararın alınmasında yetkili olan, Kapadokya Alan Yönetiminin, kasabanın kimliğinin korunmasında, katılımcı ve çok aktörlü bir sistem geliştirmesi önemli hususlar arasında yer almaktadır. Karar sürecinde, yerel halkın söz sahibi olması ve beklentilerinin dikkate alınması önem arz

etmektedir. Ayrıca, turizmin yerel halkın ekonomik ve sosyal yaşamına fayda sağlanmasının yanı sıra, ören yeri ve sit alanı olarak tanımlanan kasabanın, doğal ve kültürel varlıklarını koruyarak, kimliğine zarar veren yapılaşmaların önüne geçmelidir. Aynı zamanda, yerel kimliğin korunmasında, halkın bilinçlendirilmesi ve gerekirse bu yönde, kasabanın kimliğini vurgulayan ve korunmasına yönelik yapılması gerekenlerin, eğitim yoluyla halka aktarılması önemli bir konu olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, kasabadaki turistik faaliyetlerin canlanması ve kültürel turizme destek sağlanması amacıyla, kasabanın kimliğinin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılması, ev sahibi olan yerli halk ve ziyaretçiler arasındaki kültürel çatışmaların giderilmesi ve sosyo-kültürel boyutta bütünleşmenin sağlanması, kasabadaki faaliyetlerin Kapadokya bölgesindeki diğer turistik faaliyetler ile entegrasyonunun gerçekleşmesi ve bütüncül bir yaklaşım ile faaliyetlerin yürütülmesi, ayrıca, çevresel ve kültürel koruma yaklaşımları çerçevesinde, sosyal ve finansal olarak kasabanın kalkınması ve kimliğinin korunması, kasabanın yönetsel birimi tarafından yapılması gereken eylemler arasında önerilmektedir.

EKLER

EK-1: Tarihi yapıların iç mekân fotoğrafları

Sultanidis Konağı-KÜN Rektörlük Binası/ Duvar Resimleri

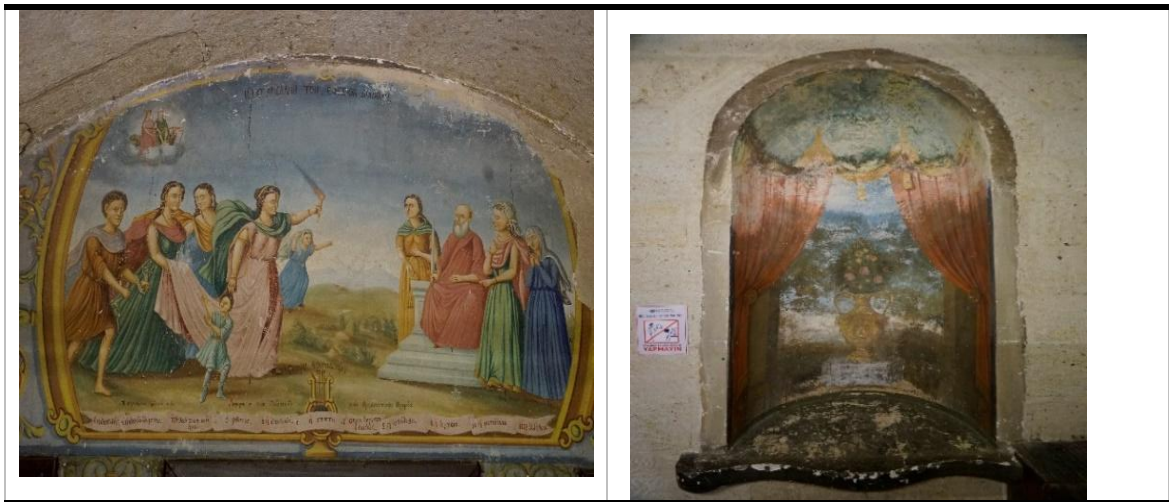
Cankut Bagana Binası/Kitabesi ve Şapel kubbe detayı

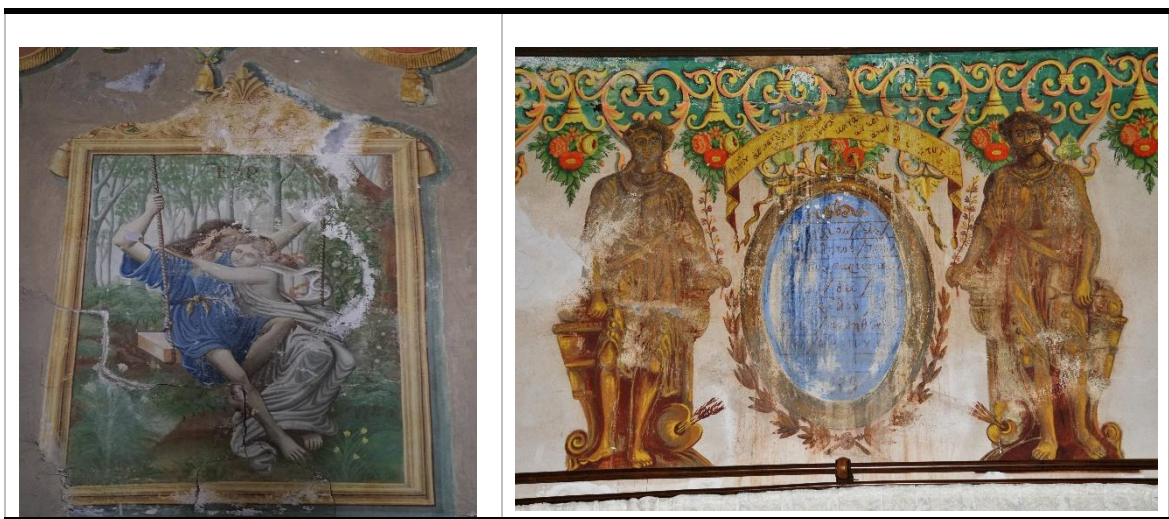
Enstitü Konağı / Kitabe ve Duvar Resmi

Cansever Konağı/ Duvar Resimleri

Old Greek House/ Duvar Resimleri

Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi/ Niş İçi Duvar Resmi

Sarı Konak/ Şapel ve Duvar Resmi

Topakoğlu Konağı/ Duvar Resimleri

Otel Natura/ Duvar Resmi

Orhan Konağı/ Şapel Detayı

Şentürk Konağı/Kartal Kabartması Detayı

Savaş Konağı/ Duvar Resimleri

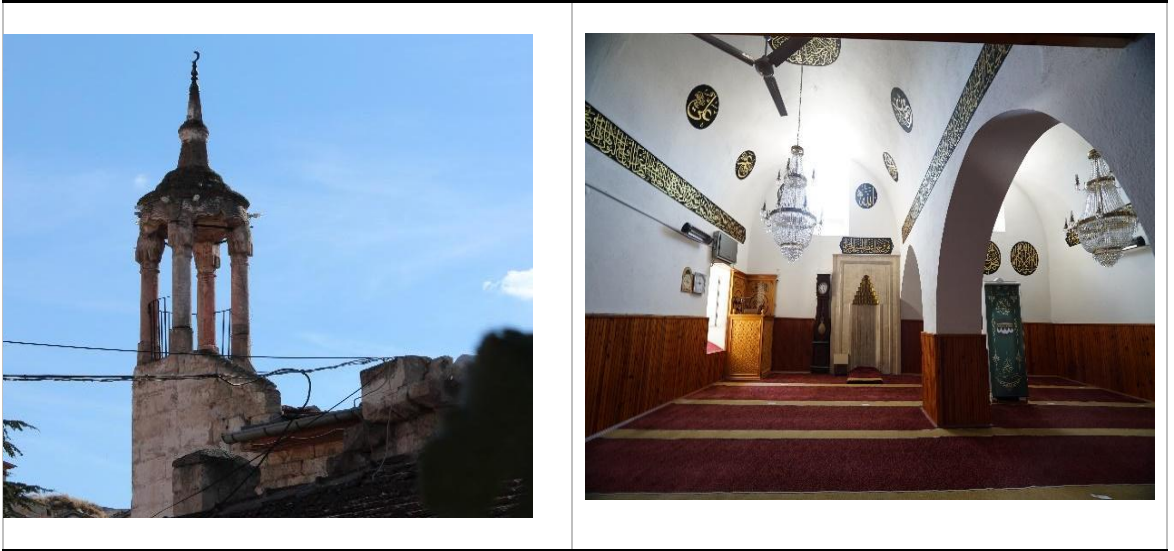
Hurşit Başoğlu Konağı/ Duvar Resimler

Mehmet Şakir Paşa Medresesi/ Avlu ve Kitabesi

Cami-i Kebir/ Detay

Konstantin Helena (Eleni) Kilisesi / İç Resimleri

Aziz Nikola Manastır ve Kilisesi/ Kubbe ve İç Resimleri

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z. (1996). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. Yem Yayınları
- Alpman, P. S., (2019). Mekân, Kimlik, Sınıf:Farklar Neden Bir Arada Barınmazlar. İdeal Kent, 10(26), p. 378
- Anon, (2003). Kültürel Boyutuyla Mustafapaşa (SİNASOS), Ankara. Türksev Yayınları.
- Anon, (2003). Kültürel Boyutuyla Mustafapaşa (SİNASOS), Ankara. Türksev Yayınları.
- Augustinos, G. (1992) *The Greeks of Asia Minor: Confession, Community, and Ethnicity in the Nineteenth Century*, Ohio, Kent State University Press.
- Aygen, Z. (1996). Kent Tarihi Dokusu Korunmalı mıdır? Cogito (8).
- Balta, E. (2007). SİNASOS Mübadeleden Önce Bir Kapadokya Kasabası, İstanbul. Birzamanlar Yayıncılık.
- Banderin, F. Oers R.V. (2012). The Historic Urban landscape, Managing Heritage In An Urban Century, Wiley-Blackwell, UK.
- Bilge Umar, A.Ç. (1990). *Eski Eserler Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çakış, Ş. (1990). Mimari Tasarım, İnsan, Toplum ve Çevre İlişkileri. İstanbul. Özal Matbaası
- Çöl, Ş. (1998). Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi. *Doktora Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.*
- Ekinci, Y. (2010). Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi Koruma Alanı Yönetim Planı. Selimiye Camii ve Külliyesi Dünya Mirası Yönetim Alanı Birimi.
- Erkan, B. (1999). Türkiye’ de Nedenleri ve Boyutlarıyla Bölgesel Düalizm. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3.
- Görmez, K. (2002). Kapadokya Mevcut Durum Raporu, (I).

- Gür, Ş. Ö. (2009). Dönüşen Topraklarda Kent Kimliği, Dosya, TMMOB, (10).
- Hague, C. (2005). Planning place and identity, Ed: C. Hague & P. Jenkins, Place, Identity, Participation and Planning, Routledge Taylor & Francis Group.
- Hakman, M. (2019) *KAPADOKYA* Hafıza, Kimlik ve Kültürel Miras, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Hild, F., Restle, M. (1981). Kappadokien, Tabula Imperii Byzantini I-II. Wien.
- Ilbars, Z., Temren, B. (2003). Kültürel boyutuyla Sinasos, Ankara. Türksev Yayınları.
- Jacobs, J. (1961). The Death And Life of American Cities, Vintage Books, NY.
- Jacops, J. (1984). Discovering the Vernacular Architecture, Yale University Press.
- Kaya, A. (2009). Türkiye'de Bölgesel Net Mali Yansıma. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (6).
- Keleş, R. (2002). Kentleşme Politikası, Ankara. İmge Kitapevi.
- Keleş, R. (2019). İl Özel Yönetimleri. *Yerinden Yönetim ve Siyaset* (s.171) Cem Yayınevi
- Kılıç, S. E. (2004). Coğrafyada ve Bölge Planlamada Bölge Kavramının Karşılaştırmalı Olarak İrdelenmesi. *Ege Coğrafya Dergisi*, (22-23).
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity and place memory: Restoring the Forgotten City Past, Journal of Environmental Psychology, (28)
- Lowenthal, D. (1985). The Past is a Foreign Country. Cambridge: Cambridge University Press,
- Lowenthal, D. (2005). Natural and cultural heritage, International Journal of Heritage Studies, 11:1, 81-92, DOI: 10.1080/13527250500037088.
- Lynch, K. (2013). Kent İmgesi, çeviri: İrem Başaran, T. İş Bankası Kültür Yayınları

- M. Bülent Üncü, Ö. A. (2008). *Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi Dökümanı Araştırma Raporu (KENTGES)*, (s.l). Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayını.
- Madran, E. (2011). Kentsel kimlik/Yapısal kimlik: Adana Örneği. *Güney Mimarlık*, (5).
- Madran, E., A. H. (2009). *Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar Kültürel Peyzaj*. Ankara. Mimarlar Odası Yayınları.
- Madran, E., N. Ö. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, TMMOB Ankara. Mimarlar Odası.
- Malçok, E. (1991). *Kapadokya'daki Sinasos*. Mustafapaşa.
- Maurice, H. (1992). *On Collective Memory*. Amerika.
- Melek Göregenli, P. K. (2014). Göç Araştırmalarında Mekân Boyutu: Küresel ve Mekânsal Bütünleşme. *Türk Psikoloji Yazıları*, (34), 105.
- Mustafapaşa, (2021). *Hakkında*, Kapadokya Üniversitesi & T.C. Ürgüp Kaymakamlığı. <https://mustafapasakapadokya.org/hakkinda>.
- Mustafapaşa, (2021). *Mustafapaşa Karşıladiğı Dokuz Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi ile En İyi Turizm Köyleri Arasında İlk Sırada*, Kapadokya Üniversitesi & T.C. Ürgüp Kaymakamlığı. <https://mustafapasakapadokya.org/mustafapasa-karsiladigi-dokuz-surdurulebilir-kalkinma-hedefi-ile-en-iyi-turizm-koyleri-arasinda-ilk-sirada>.
- Mürteza Hasanoğlu, Z. A. (tarih yok) *Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları*. *Sayıştay Dergisi*, 82.
- Nicolle, D., Hook, Ch. (2013). *Manzikert 1071: The Breaking of Byzantium*. First Edition edition, Oxford, Osprey Publishing.
- Nilüfer ÖYMEN ÖZAK, G. P. G. (2009). Bellek ve Mekân ilişkisi Üzerine Bir Model Önerisi. *İtü Dergisi*, 2(8), 153.

- Özbay, A. (2005). Kapadokya'nın Uyuyan Güzeli MUSTAFAPAŞA Mevcut Durum Raporu ve Eylem Planı, Ankara. Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Kent Konseyi.
- Tekeli, İ. (2011). Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tölle, A. (2010). Urban identity policies in Berlin: from critical reconstruction to reconstructing the Wall, Cities, (27).
- Ünlü, T. S. (2017). Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekân İlişkisi: Mersin Örneği. *Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi*, 77.
- Worskett, R. (1970). The Character of Towns an approach of conservation, William Clowes and Sons Ltd., London.